

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Laura Raadik

**AJAKIRJANDUSVÄLJAANDE KIRJASTAJA AUTORIÕIGUSLIK KAITSE
VEEBIKESKKONNAS JA VÕIMALUSED SELLE LAIENDAMISEKS**

Magistritöö

Juhendaja
MJur Gea Lepik
Kaasjuhendaja
Mag. iur. Kärt Nemvalts

Tartu
2020

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. AJAKIRJANDUSVÄLJAANDE KIRJASTAJA OLEMASOLEV AUTORIÕIGUSLIK KAITSE VEEBIKESKKONNAS JA SELLE PUUDUJÄÄGID.....	9
1.1. Ajakirjandusväljaande kirjastaja olemasolev kaitse.....	9
1.1.1. Ajakirjandusväljaande kirjastaja kui autor	9
1.1.2. Ajakirjandusväljaande kirjastaja kui autoriõiguste omaja.....	13
1.1.3. Ajakirjandusväljaande kirjastaja kui andmebaasi tegija.....	19
1.2. Vajalikkus ajakirjandusväljaande kirjastaja kaitse laiendamiseks	23
1.2.1. Ajakirjandusväljaande kirjastaja olemasoleva kaitse puudujäägid	23
1.2.2. Ajakirjandusväljaande kirjastaja kaitse laiendamiseks sobivaim režiim.....	27
2. AJAKIRJANDUSVÄLJAANDE KIRJASTAJA AUTORIÕIGUSEGA KAASNEV ÕIGUS VEEBIKESKKONNAS	31
2.1. Ajakirjandusväljaande kirjastaja ainuõiguse subjekt	31
2.2. Ajakirjandusväljaande kirjastaja ainuõiguse sisu ja ulatus	36
2.2.1. Õigus üldsusele kättesaadavaks tegemisele.....	36
2.2.2. Õigus reprodutseerimisele	41
2.2.3. Õigus töötlemisele	43
2.2.4. Ainuõiguse ulatuse piirangud	45
2.2.4.1. Väga lühikeste väljavõtete kasutamine	45
2.2.4.2. Veebilinkimine	49
2.3. Ajakirjandusväljaande kirjastaja ainuõiguse kestus.....	53
3. AJAKIRJANDUSVÄLJAANDE KIRJASTAJA AUTORIÕIGUSEGA KAASNEVA ÕIGUSE TEOSTAMINE	57
3.1. Ajakirjandusväljaande kirjastaja ainuõiguse teostamise viis	57
3.2. Ajakirjandusväljaande kirjastaja tasu kogumine.....	61
3.3. Ajakirjandusväljaande kirjastaja tasu jagamine ajakirjandusväljaande autoritega ..	63
KOKKUVÕTE.....	67
PRESS PUBLISHER’S COPYRIGHT PROTECTION IN ONLINE ENVIRONMENT AND POSSIBILITIES FOR ITS EXTENSION	73
KASUTATUD ALLIKAD	73
Kasutatud kirjandus.....	80
Kasutatud õigusaktid	82
Kasutatud kohtupraktika.....	83

SISSEJUHATUS

Paberkanalil ajakirjandusväljaannete kaudu informatsiooni levitamine on seoses digitehnoloogia kasutuselevõttuga olulises osas asendunud ajakirjandusliku sisu levitamise veebikeskkonnas. Saksamaa näitel langes ajalehe Spiegel müük 2016. aasta esimeses kvartalis võrreldes eelmise aasta sama perioodiga 10,2 protsenti.¹ Müüginumbrite langustendents on nähtav ka teiste suuremate ajalehtede ja ajakirjade puhul.² Euroopa kirjastajate paberväljaannetega teenitav tulu vähenes aastatel 2010–2014 ligikaudu 13,45 miljardi euro võrra.³ Kuigi ajakirjanduslikku sisu levitatakse aina enam veebikeskkonnas, teenisid Euroopa kirjastajad aastatel 2010–2014 veebikeskkonnas tulu vaid ligi 3,98 miljardit eurot.⁴ Veebikeskkonnas teenitav tulu ei kata seega paberväljaannete müügi vähenemise tõttu ärajäävat tulu. Ajakirjandusväljaande kirjastajatel on eelnevat arvestades tekkinud raskusi oma tegevuse finantseerimisega.

Veebikeskkonnas on kirjastajate kontroll nende sisu kasutamise üle teiste isikute poolt paberväljaannetega võrreldes väiksem. Veebikeskkonnas tegutsevad erinevad ettevõtted, kes vahendavad uudiseid ja muud sisu oma kasutajatele ning kelle ärimudel põhineb vahendatava sisu taaskasutamise ja kättesaadavaks tegemise kaudu reklaamitulu teenimisel (edaspidi vahendajad).⁵ Selliselt toimivad näiteks otsingumootorid ja uudisteagregatorid. Vahendajad ei tegutse küll ajakirjandusstandardite kohaselt, kuid nad mõjutavad oluliselt lugejate tehtavaid valikuid.⁶ Ligi 80% inimestest alustavad veebikeskkonna kasutamist otsingumootori kaudu.⁷ Otsingumootoris tehtud päringu tulemused kuvatakse kasutajale automaatselt loodavate eelvaadetena (*snippets*). Eelvaade annab kasutajale teavet veebilehe sisu kohta ja rõhutab kasutaja päringuga enim seotud veebilehe osa. Uuringute kohaselt leiavad ligi pooled kasutajad otsitava info eelvaatest ning veebilehte kui algallikat ei külasta.⁸

¹ Horizont. Auflagen von "Spiegel", "Welt" und "Bild" brechen zweistellig ein, 2016. – <https://www.horizont.net/nachrichten/Auflagen-von-Spiegel-Welt-und-Bild-brechen-zweistellig-ein> (10.01.2020).

² Barthel, M. Despite subscription surges for largest U.S. newspapers, circulation and revenue fall for industry overall. 2017. – <https://www.pewresearch.org/2017/circulation-and-revenue-fall-for-newspaper-industry> (31.01.2020).

³ European Commission. Impact assessment on the modernisation of EU copyright rules. Brussels, 14.9.2016. SWD (2016), 301 final, part 1/3 (edaspidi European Commission IA), p 156.

⁴ *Ibidem*, lk 156.

⁵ *Ibidem*, lk 157.

⁶ Whitmore, N. J. Extending Copyright Protection to Combat Free-Riding by Digital News Aggregators and Online Search Engines. 24 Cath. U. L. & Tech, 2015, p 6. – <https://scholarship.law.edu/cgi/viewcontent> (29.02.2020).

⁷ Waelde, C; Edwards, L. Law and the Internet. Third Edition. Oxford: Hart Publishing, 2009, p 227. Otterwell, L; Bray, D. Search for Answers – Search Engine Functionality and Infringement Concerns. Copyright World, 2005, p 154.

⁸ Eurobarometer. Internet users' preferences for accessing content online. 2016, p 5. – <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/eurobarometer-internet-users-preferences-accessing-content-online> (10.01.2020). R. Kazemi. Online-Nachrichten in Suchmaschinen – Ein Verstoß gegen das deutsche Urheberrecht? CR 2007, S 94, 99.

Kirjastajate ärimudel põhineb veebikeskkonnas peamiselt reklaami müügil.⁹ Reklaami müügil põhineva ärimudeli toimimine eeldab, et kasutajad külastavad kirjastaja veebisaiti ning muudavad selle tiheda külastatavuse tõttu ettevõtjate jaoks atraktiivseks reklaamiostu kohaks. Arvestades, et kasutajatel ei ole vahendajate teenuste kasutamise korral ligi pooltel juhtudest vaja sisuga tutvumiseks kirjastaja veebisaiti külastada, jäävad kirjastajad reklaamitulust olulises osas ilma. Vahendajad teenivad samas sisu kuvamisega kaasneva reklaami müügist miljardeid dollareid tulu – 2019. aastal oli Google'i reklaamitulu 134,8 miljardit dollarit, mis moodustas Google'i kogutulust 83,9%.¹⁰

Vahendajad teevad väljaande sisu kasutamise käigus autoriõiguslikult relevantseid toiminguid. Väljaande osi reprodutseeritakse, töödeldakse ning tehakse üldsusele kättesaadavaks. Seejuures puudub selge seisukoht, kas vahendajate tegevus sisu kasutamisel rikub kirjastajate õigusi või mitte. Belgia kohus leidis lahendis *Copiepresse SCRL et al. vs. Google Inc*, et vahendajad rikuvad väljaannete osade kasutamisel kirjastajate õigusi, sest väljaande osad on autoriõigusega kaitstud teosed.¹¹ Samas on ka leitud, et väljaande osad ei ole autoriõigusega kaitstud teosed¹² või et nende kasutamine on Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2001/29/EÜ¹³ (edaspidi infoühiskonna direktiiv) art 5 lg 3 p-s c sätestatud päevasündmuste kajastamise erandi alusel lubatud. Kirjastajate ja vahendajate vahelised vaidlused taanduvad oma olemuselt kirjastajate püüdlusele saavutada kontroll oma sisu kasutamise üle ja saada sisu kasutamise eest tasu. Arvestades, et vahendajate tegevuse õiguspärasust on hinnatud erinevalt, tekib küsimus, kas ja millistel tingimustel on kirjastajatel kehtiva õiguse alusel kaitse, mis võimaldab neil takistada väljaannete kasutamist veebikeskkonnas.

Väljaannete massiline kasutamine vahendajate poolt ohustab kirjastajate tegevuse jätkusuutlikkust. Kirjastajad on väljaannete koostamisel võtnud investeerimisrisiki ja kandnud arvestatavaid kulusid.¹⁴ Kui kirjastajad ei teeni tehtud investeeringuid tagasi või ei saa investeeringutelt piisavat kasumit, väheneb nende motivatsioon väljaannetesse investeerida. Investeeringute vähendamine

⁹ Tasuliste artiklite ja digilehtede tellimuste eest saadav tasu moodustab vaid ligi 10% kirjastajate veebikeskkonnas teenitavast tulust. Vt täpsemalt European Commission IA, p 156.

¹⁰ Statista. Werbeumsätze von Google in den Jahren 2001 bis 2019. – <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/75188/umfrage/werbeumsatz-von-google-seit-2001/> (07.04.2020).

¹¹ *Copiepresse SCRL vs. Google Inc*. Prohibition injunction of the President of the High Court of Brussels. 13.02.2007.

¹² Preissl, B; Haucap, J; Curwen, P. Telecommunication Markets: Drivers and Impediments. Springer Science & Business Media, 2009, p 126.

¹³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2001/29/EÜ, 22. mai 2001, autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas. ELT L167, lk 10–19.

¹⁴ Sellele on juhitud tähelepanu ka teema käsitlemisel õiguskirjanduses, vt nt Hegemann, J; Heine, R. Für ein Leistungsschutzrecht für Presseverleger. AfP 2009, S 201, 205.

või nende ärajäämine mõjutab negatiivselt ajakirjandusliku sisu kättesaadavust. Põhiseaduse¹⁵ (edaspidi PS) § 44 järgi on igaühel õigus saada teavet. Euroopa Inimõiguste Kohtu (edaspidi EIK) käsituses on eriti oluline ligipääs ajakirjanduse kui ühiskonna valvekoera teabele. Ajakirjanduslik sisu võimaldab kujundada avalikku arvamust ja pidada informeeritud avalikku diskussiooni.¹⁶ Seetõttu tekib küsimus, kas ka juhul, kui kirjastajatel on kehtiva õiguse alusel väljaande veebikeskkonnas kasutamise eest autoriõiguslik kaitse, on selline kaitse piisav, et motiveerida kirjastajaid väljaannetesse investeerima ja ajakirjanduslikku sisu kättesaadavaks tegema. Kui kirjastajate olemasolev autoriõiguslik kaitse ei ole piisav, tekib järgnevalt küsimus sellest, millistel juhtudel tuleks kirjastajate kaitset veebikeskkonnas laiendada ning missuguse sisu ja ulatusega kaitset kirjastajad vajaksid.

Kuigi vahendajate tegevus vähendab kirjastajate teenitavat tulu, on vahendajate teenused väärtuslikud, sest need teevad veebikeskkonnas kättesaadava sisu lihtsamini leitavaks. Samuti soodustavad vahendajate teenused kasutajate PS §-s 44 ja Euroopa Inimõiguste ja Põhivabaduste kaitse konventsiooni¹⁷ (edaspidi EIÕK) art-s 10 sätestatud informatsiooniõiguse teostamist. Ajakirjandusväljaande kirjastajate kaitset tuleks seega arvestada nii vahendajate kui ka kasutajate huvide ja õigustega. Kirjastajate kaitse peaks seejuures pakkuma kirjastajatele stiimuleid loomesisusse investeerimiseks ning suurendama ajakirjandusliku sisu kättesaadavust. Stiimuliks loomesisusse investeerimisel on reeglina võimalus saada tehtud investeeringust majanduslikku kasu ja takistada investeeringu kasutamist teiste isikute poolt.¹⁸

Kirjastajate raskusi seoses vahendajatega läbirääkimiste pidamise ja veebiturul tulu teenimisega on tunnustanud ka Euroopa Liit. Euroopa Komisjon tegi 2016. aastal ettepaneku kehtestada kirjastajatele sarnaselt filmi- ja fonogrammitootjatega uus autoriõigusega kaasnev õigus.¹⁹ Pressiteate kohaselt tunnustatakse kirjastajatele uue õiguse andmisega „ajakirjanduse olulist rolli ja uurimistööd kvaliteetse ajakirjandussisu loomisel, mis on oluline kodanikele demokraatlikus ühiskonnas teabele juurdepääsu tagamiseks“.²⁰ Euroopa Parlament ja nõukogu võtsid 2019. aastal vastu direktiivi 2019/790, mis käsitleb autoriõigust ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi digitaalsel

¹⁵ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 15.05.2015, 2.

¹⁶ PS § 44 kaitseala kohta vt N. Parrest, E. Vene. PõhiSK § 44/6. – Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 4., täiend. vlj. Tallinn: Juura 2017. EIKo 39534/07, *Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung eines wirtschaftlich gesunden land- und forstwirtschaftlichen Grundbesitzes vs. Austria*.

¹⁷ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54.

¹⁸ Depoorter, B; Menell, P. Research Handbook on the Economics of Intellectual Property Law: Volume 1: Theory. Edward Elgar Publishing, 2019, p 594.

¹⁹ Euroopa Komisjon. Euroopa Komisjon teeb ettepaneku ELi autoriõiguse eeskirjade ajakohastamiseks, et toetada Euroopa kultuuri arengut ja tarbimist. – <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/et> (10.01.2020).

²⁰ *Ibidem*.

ühtsel turul²¹ (edaspidi DÜT direktiiv), mille art-ga 15 kehtestatakse ajakirjandusväljaande kirjastajatele infoühiskonna direktiivis sätestatud ainuõigused ajakirjandusväljaande reprodutseerimisele ja üldsusele kättesaadavaks tegemisele infoühiskonna teenuse osutajate poolt. DÜT direktiiviga kehtestatava autoriõigusega kaasneva õigusega loodetakse parandada kirjastajate positsiooni vahendajatega läbirääkimiste pidamisel ning saavutada kirjastajate ja vahendajate vahel litsentsilepingute sõlmimine.²²

DÜT direktiiviga pakutava lahenduse mõju kirjastajate kaitsele veebikeskkonnas on küsitav. Prantsusmaal, kus direktiiviga pakutav lahendus on intellektuaalse omandi koodeksiga²³ (edaspidi CPI) üle võetud, kuvab Google nüüdsest kõigis oma teenustes otsingutulemusena üksnes kirjastaja avaldatud artikli pealkirja ja lingi artiklile. Eelvaade kuvatakse juhul, kui kirjastaja on selleks soovi avaldanud, ja seda tehakse kirjastajaga kokkulepitud tingimustel.²⁴ Uus õigus ei ole seega kaasa toonud litsentsilepingute sõlmimist. Eelneva põhjal on ebaselge, kas direktiiviga pakutav lahendus läheneb probleemile sobivalt ja suurendab kirjastajate kaitset veebikeskkonnas. DÜT direktiivi art 15 tuleb Eesti õigusesse üle võtta 7. juuniks 2021.²⁵ Seetõttu tuleks ka hinnata, kuidas võiks direktiivi lahendus Eesti õiguses olla sätestatud.

Küsimus ajakirjandusväljaande kirjastaja autoriõiguslikust kaitsest ning selle piisavusest veebikeskkonnas on aktuaalne seoses veebikeskkonna aina suurema osakaaluga kirjastajate sisu levitamisel. Veebituru arenedes kasvab ka vahendajate arv. Nimetatud asjaolud annavad alust arvata, et kirjastajate tulu vähenemise tendents jätkub ning ebaselgus väljaannete kasutamise õiguspärasuse osas jääb kestma. Uudiste lugemiseks kasutatakse aina enam ka mobiilirakendusi, mille puhul on kirjastajate reklaamitulu veebikeskkonnaga võrreldes veelgi väiksem.²⁶ Ajakirjandusväljaande kirjastajate autoriõiguslikku kaitset ei ole Eesti õiguses varem uuritud ning selle kohta puuduvad kättesaadavad eestikeelsed allikad.

Eeltoodut arvestades on käesoleva magistritöö eesmärk hinnata, kas ja millistel juhtudel tuleks ajakirjandusväljaande kirjastaja olemasolevat autoriõiguslikku kaitset veebikeskkonnas laiendada,

²¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2019/790, 17. aprill 2019, mis käsitleb autoriõigust ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi digitaalsel ühtsel turul ning millega muudetakse direktiive 96/9/EÜ ja 2001/29/EÜ. – ELT L 130, lk 92–125.

²² DÜT direktiivi põhjendus 54.

²³ Code de la propriété intellectuelle. Version consolidée au 9 mars 2020. – <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode> (17.03.2020).

²⁴ Vt Nouvelles règles de droit d'auteur en France: notre mise en conformité avec la loi, 2019. – <https://france.googleblog.com/comment-nous-respectons-le-droit-dauteur.html> (17.02.2020).

²⁵ DÜT direktiivi art 29 lg 1.

²⁶ European Commission IA, p 164.

missuguse sisu ja ulatusega peaks kirjastaja kaitse veebikeskkonnas olema ja kuidas tuleks sellest tulenevaid õigusi teostada. Magistritöö kõrvaleesmärgiks on hinnata, kas DÜT direktiivi art-s 15 pakutud lahendus vastab kirjastaja kaitseks vajalikele tingimustele, ja teha ettepanekuid direktiivi ülevõtmiseks Eesti õigusesse.

Käesolev magistritöö koosneb kolmest peatükist. Esimene peatükk käsitleb ajakirjandusväljaande kirjastaja olemasolevat autoriõiguslikku kaitset veebikeskkonnas ning selle puudujääke. Peatükis analüüsitakse, milline on kirjastajate olemasolev autoriõiguslik kaitse, millised puudujäägid sellega seonduvad ning missugune oleks kirjastajate kaitse laiendamiseks sobivaim režiim. Teine peatükk käsitleb ajakirjandusväljaande kirjastaja kaitse laiendamiseks vajaliku ainuõiguse tingimusi. Selles analüüsitakse küsimusi, kellele tuleks ainuõigus tagada ning milline peaks olema ainuõiguse sisu ja ulatus. Kolmas peatükk käsitleb teises peatükis analüüsitud ajakirjandusväljaande kirjastaja ainuõiguse teostamist. Peatükis analüüsitakse, millisel viisil peaksid kirjastajad neile tagatavat ainuõigust teostama ning kuidas peaks toimuma kirjastajate tasu kogumine ja jaotamine.

Uurimisküsimustele vastamisel toetutakse esmaste allikatena asjakohastele Eesti õigusaktidele, eelkõige autoriõiguse seadusele²⁷ (edaspidi AutÕS), ja EL-i asjakohastele direktiividele. Direktiividest on olulisemad DÜT direktiiv, mis kehtestab kirjastajatele autoriõigusega kaasneva õiguse, infoühiskonna direktiiv, mis ühtlustab reprodutseerimise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise õiguse, ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 96/9/EÜ andmebaaside õiguskaitse kohta (edaspidi andmebaasi direktiiv).²⁸ Lisaks õigusaktidele tuginetakse neid tõlgendavale Euroopa Kohtu ja Eesti Riigikohtu praktikale. Teiseste allikatena kasutatakse autoriõigusealast kirjandust, sh Saksa õiguskirjandust. Kuivõrd Saksamaa ajakirjandusväljaande kirjastajatel on autoriõigusega kaasnev õigus, võib Saksa kirjandus olla abiks probleemkohtade tuvastamisel ja sobivate lahenduste väljapakkumisel. Saksa õigusest on võetud eeskujuna ka DÜT direktiivi art 15 väljatöötamisel.

Uurimisküsimustele vastamisel kasutatakse peamiselt analüütilist ja võrdlevat uurimismeetodit. Analüüsitakse AutÕS-i ning asjakohast EL-i õigust, eelkõige andmebaasi direktiivi, ja seda selgitavat Euroopa Kohtu praktikat, et tuvastada, kas ja millised õigused kirjastajale tema väljaande veebikeskkonnas kasutamise suhtes kuuluvad ning kas need õigused on kirjastaja kaitseks piisavad. Käsitledes võimalusi kirjastaja kaitse laiendamiseks, analüüsitakse ainuõiguste kohta käivat Euroopa Kohtu praktikat, et hinnata, kas ja kuidas peaks Euroopa Kohtu seisukohti kohaldama

²⁷ Autoriõiguse seadus. – RT I, 19.03.2019, 55.

²⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 96/9/EÜ, 11. märts 1996, andmebaaside õiguskaitse kohta. – ELT L 77, lk 20–28.

kirjastaja kaitse suhtes. DÜT direktiivi art-ga 15 pakutava lahenduse sobilikkuse hindamiseks võrreldakse, millise sisu ja ulatusega ainuõigust oleks kirjastajale veebikeskkonnas vaja, sellega, millise sisu ja ulatusega ainuõiguse näeb kirjastajale ette DÜT direktiiv. Võrdlusriigina kasutatakse magistritöös Prantsusmaad, kus DÜT direktiivist tulenev kirjastaja õigus on riigisisesse õigusesse üle võetud, ning Saksamaad, kus sarnane kirjastaja õigus on kehtinud aastaid. Magistritöö käigus tehakse ettepanekuid, kuidas võiks ajakirjandusväljaande kirjastaja õigus olla Eestis reguleeritud.

Magistritöö autor püstitab kaks hüpoteesi. Esimene hüpotees on, et kirjastaja autoriõiguslikku kaitset tuleks veebikeskkonnas laiendada, ning teine hüpotees on, et kirjastajale peaks kehtestama uue ainuõiguse, mis kaitseks teda veebikeskkonnas väljaande üldsusele kättesaadavaks tegemise eest.

Märksõnad: autoriõigus, naaberõigused, kirjastajad.

1. AJAKIRJANDUSVÄLJAANDE KIRJASTAJA OLEMASOLEV AUTORIÕIGUSLIK KAITSE VEEBIKESKKONNAS JA SELLE PUUDUJÄÄGID

1.1. Ajakirjandusväljaande kirjastaja olemasolev kaitse

1.1.1. Ajakirjandusväljaande kirjastaja kui autor

Ajakirjandusväljaande kirjastajale võivad väljaande suhtes autoriõigused kuuluda kahel juhul. Kirjastaja võib olla kas autor, kellele teose loomisega tekivad selle suhtes autoriõigused, või kirjastajale võivad autori varalised õigused seaduse või lepingu alusel üle minna. Järgnevalt analüüsitakse, millistel juhtudel võib kirjastaja olla autor, kellele teose loomisega tekivad selle suhtes autoriõigused.

Esiteks on võimalik, et väljaanne koosneb teostest ning kirjastajat saab pidada teoste autoriks. Teos on AutÕS § 4 lg 2 järgi mis tahes originaalne tulemus kirjanduse, kunsti või teaduse valdkonnas. Teos on originaalne, kui see on autori intellektuaalse loomingu tulemus. Väljaanne koosneb peamiselt artiklitest. Lahendis *Infopaq* leidis Euroopa Kohus, et sõnad eraldiseisvalt ei ole originaalsed, kuid artikkel võib autori sõnade valiku, kasutamise ja kombineerimise tulemusena olla originaalne.²⁹ Originaalses tulemusel väljendub Euroopa Kohtu seisukoha järgi autori käekiri.³⁰ Artikkel on autorile omase väljendusviisi kasutamise tõttu üldjuhul originaalne ja vastab AutÕS § 4 lg-s 2 sätestatud kirjandusteose tunnustele.

Ehkki artikkel vastab üldjuhul kirjandusteose tunnustele, võib selle autoriõigusliku kaitse välistada AutÕS § 5 p 6. AutÕS § 5 p 6 järgi ei kohaldata AutÕS-i päevauudistele. AutÕS päevauudiste mõistet ei defineeri. Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsiooni (edaspidi Berni konventsioon)³¹ art 2 lg 8 järgi ei saa autoriõiguslikku kaitset päevauudised ja teised pressiteabelise iseloomuga faktid. Kirjanduse kohaselt ei peaks pressiteabeline info olema autoriõiguslikult kaitstud, et see oleks vabalt levitav ja ei tekiks päevasündmuste kajastamise monopoli.³² Päevauudiseid võib seega defineerida üldsust informeerivate pressiteabeliste faktidena. Kui artiklis sisaldub pressiteabeliste faktide analüüs, võib artikkel Euroopa Kohtu lahendit *Infopaq* arvestades

²⁹ EKo C-5/08, *Infopaq International A/S versus Danske Dagblades Forening*, ECLI:EU:C:2009:465, p 48.

³⁰ Vt EKo C-145/10, *Eva-Maria Painer versus Standard VerlagsGmbH jt*, ECLI:EU:C:2011:798, p-d 90-92. Vt ka Lepik, G. Teose originaalsus Eesti ja Euroopa autoriõiguses – *Juridica* 2015/9, lk 608.

³¹ Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioon. – RT II 1994, 16, 49.

³² Vt autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste seaduse eelnõu seletuskirja projekt, 21.07.2014, lk 29. – https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/autorioiguse_seletuskiri-21-7-2014.pdf (18.02.2020).

autori sõnade valiku, kasutamise ja kombineerimise tulemusena olla originaalne.³³ Originaalne tulemus kirjanduse valdkonnas on AutÕS § 4 lg 2 järgi autoriõigusega kaitstud. AutÕS § 5 p 6 välistab autoriõigusliku kaitse seega vaid artiklitele, milles puudub info analüüs. Üldjuhul sisaldavad väljaandes avaldatavad artiklid ka info analüüsi ja on seetõttu autoriõigusega kaitstud kirjandusteosed.

Teosteks võivad olla ka artikli üksikud osad, näiteks artikli pealkiri. AutÕS § 4 lg 2 ja lg 5 järgi on pealkiri autoriõigusega kaitstud teos, kui see on originaalne. Euroopa Kohus on leidnud, et üksikud sõnad ei ole originaalsed,³⁴ mistõttu ühest või kahest sõnast koosnev pealkiri ei ole teos. Enamate sõnade kasutamisel võib pealkiri aga sõnade valiku, kasutamise ja kombineerimise tulemusena originaalsuse kriteeriumi täita ja olla autoriõigusega kaitstud teos. Seda, et pealkirjad võivad olla teosed, on kinnitanud ka Ühendkuningriikide kohus lahendis *The Newspaper Licensing Agency vs. Meltwater*.³⁵ Pealkirjade autoriõiguslikku kaitset on samas kritiseeritud, leides, et avalik huvi viidata artiklile selle pealkirja kaudu peaks pealkirjade kaitse välistama.³⁶ Kuigi pealkirjade kaitset on kritiseeritud, võib pealkiri siiski originaalsuse kriteeriumi täitmise korral olla autoriõigusega kaitstud teos.

Teosteks võivad olla ka artiklis sisalduvad fotod. Lahendis *Painer* leidis Euroopa Kohus, et portreefoto võib olla originaalne, sest autori vabadus teha loomingulisi valikuid ei ole tingimata vähene või olematu.³⁷ Üldjuhul on portreefoto eesmärk kujutada tegelikkust võimalikult tõetruult, mistõttu saab järeldada, et originaalsuse künnis on Euroopa Kohtu praktikas suhteliselt madal.³⁸ Foto on originaalne, kui autoril on selle tegemisel olnud mingigi loominguline vabadus. Üldjuhul on fotod autori loomingulise vabaduse olemasolu tõttu originaalsed ja AutÕS § 4 lg 2 tähenduses teosed. Väljaanne koosneb järelikult erinevatest autoriõigusega kaitstud teostest.

Teose loomisega tekivad teose autoril teosele AutÕS § 11 lg 1 järgi autoriõigused, mis hõlmavad nii isiklikke kui ka varalisi õigusi. Teose autor on AutÕS § 28 lg 2 järgi teose loonud füüsiline isik. Väljaandes sisalduva artikli või selle osa autor on seega näiteks ajakirjanik või fotograaf, kuid mitte kirjastaja, kes üksnes valib teosed välja ja koostab neist väljaande. Kirjastajal ei teki seega väljaandes sisalduvate teoste suhtes AutÕS § 11 lg 1 järgi autoriõigusi.

³³ C-5/08, *Infopaq International A/S*.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *The Newspaper Licensing Agency Ltd v Meltwater Holding BV*. EWHC 3099 (Ch), 2010.

³⁶ Vt *Fairfax Media Publications Pty Ltd v Reed International Books Australia Pty Ltd*. FCA 984, 2010.

³⁷ C-145/10, *Eva-Maria Painer*.

³⁸ Originaalsuse künnise kohta vt Lepik, G. Teose originaalsus Eesti ja Euroopa autoriõiguses – *Juridica* 2015/9.

Teiseks on võimalik, et väljaanne on kollektiivne teos ning kirjastajat saab pidada kollektiivse teose autoriks. Väljaanne vastab AutÕS § 31 lg-s 1 sätestatud kollektiivse teose tunnustele. See koosneb AutÕS § 31 lg 1 mõttes erinevate autorite kaastöödest, mis on ühendatud ühtseks tervikuks kirjastaja initsiatiivil ja juhtimisel ning seda antakse välja kirjastaja nime all.³⁹ AutÕS § 31 lg 1 ka täpsustab, et kollektiivseks teoseks loetakse muuhulgas perioodilist väljaannet. Kollektiivne teos peab AutÕS § 31 lg 1 sõnastuse kohaselt vastama AutÕS § 4 lg-s 2 sätestatud teose tunnustele. Väljaanne peaks seega olema originaalne. Euroopa Kohus leidis lahendis *Painer*, et tulemus on originaalne, kui isikul on selle loomisel olnud vabadus teha loomingulisi valikuid.⁴⁰ Lahendi *Football Association Premier League* kohaselt ei ole jalgpallivõistlused originaalsed, sest loomingulisi valikuid piiravad mängureeglid.⁴¹ Neid seisukohti arvestades on originaalne mis tahes tulemus, mille loomisel on isikul olnud vabadus teha valikuid. Kirjastajal on võimalik valida, missuguseid teoseid väljaandes avaldada, kuidas neid järjestada ja küljendada. Kirjastajal puuduvad teoste valikul ja kokkupanekul piirangud, mis loomevabaduse välistaksid. Väljaanne on seega reeglina originaalne ja vastab AutÕS § 4 lg-s 2 sätestatud teose tunnustele. Järelikult saab väljaannet käsitada kollektiivse teosena AutÕS § 31 lg 1 tähenduses.

Kollektiivse teose autoriõigus kuulub AutÕS § 31 lg 2 järgi isikule, kelle initsiatiivil ja juhtimisel teos loodi ja kelle nime all see välja anti. Tunnustades isiku initsiatiivi ja juhtimist, lähtub kollektiivse teose kaitse sarnasest loogikast nagu autoriõigusega kaasneva õiguse kaitse. Mõlemal juhul on eesmärk kaitsta investeeringuid ja tunnustada isiku võetud riske. Isik, kelle initsiatiivil ja juhtimisel teos loodi ja kelle nime all see välja anti, saab AutÕS § 31 lg 1 järgi olla nii füüsiline kui ka juriidiline isik. Nimetatud füüsilisele või juriidilisele isikule kuulub AutÕS § 31 lg 2 järgi autoriõigus kollektiivsele teosele. AutÕS § 31 lg-t 2 on võimalik tõlgendada mitut moodi. Võimalik on kas tõlgendus, et sätte alusel tekib isikul kollektiivsele teosele autoriõigus, või tõlgendus, et sätte alusel lähevad autori varalised õigused⁴² seaduse alusel isikule üle. Esimese tõlgenduse korral oleks isik kollektiivse teose autor.⁴³ Autoriks saab AutÕS § 28 lg 2 järgi olla teose loonud füüsiline isik. Füüsilise isiku tunnustamine autorina on iseloomulik kogu Mandri-Euroopa autoriõiguse süsteemile.⁴⁴ Kuigi Berni konventsioon autori mõistet ei defineeri, on kirjanduses leitud, et ka konventsioon tunnustab autorina füüsilist isikut.⁴⁵ Juriidiline isik ei saa seega AutÕS-i ega Berni

³⁹ AutÕS § 31 lg 1 järgi loetakse kollektiivseks teoseks teost, mis koosneb erinevate autorite kaastöödest, mis on ühendatud ühtseks tervikuks füüsilise või juriidilise isiku poolt tema initsiatiivil ja juhtimisel ning mis antakse välja selle füüsilise või juriidilise isiku nime või nimetuse all.

⁴⁰ C-145/10, *Eva-Maria Painer*.

⁴¹ EKo C-403/08, *Football Association Premier League Ltd jt versus QC Leisure jt*, ECLI:EU:C:2011:631, p 98.

⁴² AutÕS § 11 lg 2 kohaselt on isiklikud õigused autori isikust lahutamatud ning ei ole üleantavad.

⁴³ AutÕS § 11 lg 1 kohaselt tekib teose autoril teose loomisega autoriõigus sellele teosele.

⁴⁴ Lewinski, S, lk 38.

⁴⁵ *Ibidem*, lk 129.

konventsiooni tähenduses olla autor. Seda arvestades peaks AutÕS § 31 lg-t 2 tõlgendama füüsiliste ja juriidiliste isikute puhul erinevalt. Füüsiliste isikute puhul saab sätet tõlgendada nii, et isikul tekib kollektiivse teose loomisega sellele autoriõigus, mis hõlmab AutÕS § 11 lg 1 järgi nii teose varalisi kui ka isiklikke õigusi. Füüsilisest isikust saab seega kollektiivse teose autor. Juriidilise isiku puhul peaks AutÕS § 31 lg-t 2 tõlgendama aga nii, et teose loomisega lähevad teose autori varalised õigused AutÕS § 31 lg 2 alusel üle juriidilisele isikule. Järelikult saab ajakirjandusväljaande kui kollektiivse teose autoriks olla üksnes füüsilisest isikust kirjastaja, kelle initsiaativil ja juhtimisel väljaanne loodi ning kelle nime all see välja anti.

Kollektiivse teose autorile tekib autoriõigus üksnes teose kui terviku suhtes. Üksikute teoste, milleks väljaande puhul on eelkõige artiklid ja fotod, varalised ja isiklikud õigused kuuluvad AutÕS § 31 lg 3 järgi vastavate teoste autoritele, kui varalised õigused ei ole seaduse või kokkuleppe alusel teisele isikule üle läinud. Ajakirjandusväljaande kui kollektiivse teose autoriõigus kaitseb füüsilisest isikust kirjastajat veebikeskkonnas seega väljaande kui terviku kasutamise eest. Väljaandes sisalduvate üksikute teoste kasutamist saavad takistada üksnes vastavate teoste autorid või varaliste õiguste omajad.

Kolmandaks on võimalik, et väljaanne on kogumik ja kirjastajat saab pidada kogumiku koostajaks. AutÕS § 4 lg 3 p 22 järgi tekib autoriõigus teoste ja informatsiooni kogumikele, sealhulgas andmebaasidele. Arvestades, et artikkel ja selles sisalduvad fotod on üldjuhul autoriõigusega kaitstud teosed, saab väljaannet käsitada teoste kogumikuna. Teoste kogumik on iseseisvalt AutÕS § 4 lg 2 tähenduses teos, kui see on originaalne. Kogumik on AutÕS § 34 lg 1 järgi originaalne, kui see on materjali valiku või süstematiseerimise tõttu isiku intellektuaalse loomingu tulemus. Euroopa Kohtu lahendite *Painer*⁴⁶ ja *Football Association Premier League*⁴⁷ järgi on originaalne mis tahes tulemus, mille loomisel on isikul olnud vabadus teha valikuid. Nagu eespool leitud, on kirjastajal üldjuhul väljaandes avaldatavate teoste valikul ja süstematiseerimisel loomevabadus. Väljaannet saab seetõttu üldjuhul pidada originaalseks ning käsitada AutÕS § 4 lg 2 ja AutÕS § 34 lg 1 tähenduses autoriõigusega kaitstud kogumikuna.

Isikul, kes on teose tunnustele vastava kogumiku koostanud, tekib kogumikule AutÕS § 34 lg 1 järgi autoriõigus. AutÕS § 34 lg 1 ei täpsusta, kas kogumiku koostajaks saab olla füüsiline või ka juriidiline isik. AutÕS § 34 lg 1 sõnastuse järgi on sätte eesmärk reguleerida autoriõiguse teket. Autoriõigus saab AutÕS 11 lg 1 järgi tekkida autorile, kes on AutÕS § 28 lg 2 järgi füüsiline isik.

⁴⁶ C-145/10, *Eva-Maria Painer*.

⁴⁷ C-403/08, *Football Association Premier League Ltd*.

Seda arvestades saab kogumiku koostajaks, kellele tekib autoriõigus, olla vaid füüsiline isik. Väljaande kui kogumiku autoriõigus tekib AutÕS § 34 lg 1 järgi seega vaid füüsilisest isikust kirjastajale või kirjastaja töötajale.⁴⁸

Kogumiku koostajale tekib autoriõigus kogumiku kui terviku suhtes. Üksikute kogumikus sisalduvate teoste autoriõigused kuuluvad AutÕS § 11 lg 1 ja AutÕS § 28 lg 2 järgi vastavate teoste autoritele. Füüsilisest isikust ajakirjandusväljaande kirjastajal on seega kogumiku koostaja autoriõiguse alusel võimalik takistada väljaande kui terviku, kuid mitte selle osade kasutamist.

Kokkuvõttes võib füüsilisest isikust ajakirjandusväljaande kirjastaja olla kollektiivse teose autor, kellele tekivad väljaande kui kollektiivse teose suhtes AutÕS § 31 lg 2 järgi autoriõigused. Samuti võib füüsilisest isikust kirjastaja olla kogumiku koostaja, kellele tekivad väljaande kui kogumiku suhtes AutÕS § 34 lg 1 järgi autoriõigused. Reeglina on ajakirjandusväljaande kirjastajaks juriidiline isik, kuid juriidilisest isikust kirjastaja ei saa olla autoriks.

1.1.2. Ajakirjandusväljaande kirjastaja kui autoriõiguste omaja

Juriidilisest isikust kirjastaja ei saa olla autor, kuid talle võivad autori varalised õigused kas seaduse või kokkuleppe alusel üle minna. Juhul, kui kirjastajale ei ole autori varalised õigused seaduse alusel üle läinud, peab kirjastaja teose õiguste kasutamiseks saama autorilt litsentsi või õiguste loovutamise teel autori varalised õigused. Üksnes autori varaliste õiguste ülemineku korral saab kirjastajast õiguste omaja,⁴⁹ mistõttu analüüsitakse järgnevalt, mis juhtudel ja tingimustel lähevad autori varalised õigused kirjastajale seaduse või kokkuleppe alusel üle.

Seaduse alusel lähevad kirjastajale üle eelkõige tökohustuste täitmise käigus loodud teose autori varalised õigused. AutÕS § 32 lg 1 järgi tekib töölepingu alusel otseste tööülesannete täitmise käigus loodud teose autoril teose suhtes autoriõigus, kuid autori varalised õigused teose kasutamiseks tööülesannetega ettenähtud eesmärgil ja piirides lähevad üle tööandjale, kui poolte kokkuleppega ei ole ettenähtud teisiti. Riigikohtu praktika järgi kohaldub AutÕS § 32 lg 1 igasuguse tööfunktsiooni püsiva täitmise korral.⁵⁰ Sätte alusel lähevad seega kirjastajale üle ka

⁴⁸ Kui kogumiku on koostanud kirjastaja töötaja, näiteks peatoimetaja või vastutav väljaandja, võib kogumiku koostaja autoriõigus minna seaduse alusel üle kirjastajale. Vt alaptk-st 1.1.2.

⁴⁹ Varaliste õiguste ülemineku kohta vt Lepik, G. VÕS § 368/3.1 – Võlaõigusseadus II. Komm vlj. Tallinn: Juura, 2019.

⁵⁰ RKTko 3-2-1-39-03, p 23.

võlaõigusseaduse⁵¹ (edaspidi VÕS) § 195 lg 3 tähenduses püsiva kohustuse täitmisele suunatud käsundus- või töövõtulepingu alusel loodud teoste õigused. Kui autor ei ole püsivalt seotud ühegi kirjastajaga ja loob teoseid ühekordsete tellimuste alusel, siis AutÕS § 32 lg 1 ei kohaldu. Ka juhul, kui AutÕS § 32 lg 1 kohaldub, on kirjastajal ja autoril võimalik leppida kokku, et teose õigused jäävad autorile. AutÕS § 32 lg 1 kohaldamist välistav kokkulepe võib olla nii kirjalik, suuline kui ka kaudne. Juhul, kui poolte vahel ei ole kirjalikku ega suulist kokkulepet, võib kaudne kokkulepe varaliste õiguste autorile jätmise kohta olla tuletatav pooltevahelisest lepingust.⁵² Lepingu tõlgendamisel tuleb arvestada VÕS § 29 lg-s 5 sätestatud asjaolusid. Eelkõige võib AutÕS § 32 lg-s 1 sätestatud eelduse kohaldamine olla välistatud, kui autori varaliste õiguste seaduse alusel üleminek oleks vastuolus pooltevahelise lepingu olemuse või eesmärgiga VÕS § 29 lg 5 p 4 tähenduses. Teisalt ei saa seda, kui pooled on sõlminud muu lepingu kui töölepingu, käsitada kaudse kokkuleppena varaliste õiguste autorile jätmiseks.⁵³

Teose varalised õigused lähevad seaduse alusel kirjastajale üle üksnes juhul, kui teos on loodud autori otseste tööülesannete täitmise käigus. Kirjanduse kohaselt saab hindamisel, kas teos on loodud otseste tööülesannete täitmise käigus või mitte, lähtuda sellest, kas tööandja saab mõistlikult võttes töötajalt sellise teose loomist eeldada.⁵⁴ Näiteks lahendis *Noah vs. Shuba* leidis Ühendkuningriikide kohus, tõlgendades AutÕS § 32 lg-ga 1 sarnast sätet, et kui autori lepinguliseks ülesandeks on artiklite kirjutamine, ei saa tööandja eeldada raamatu kirjutamist, mistõttu ei lähe raamatu varalised õigused tööandjale üle.⁵⁵ Suhtes kirjastajaga on autori otsesed lepingujärgsed ülesanded tõenäoliselt kas aktuaalsetel teemadel artiklite kirjutamine või sündmuste pildistamine. Neid ülesandeid arvestades saab kirjastaja töötajalt eeldada artikli või fotograafiateose loomist. Järelikult lähevad AutÕS § 32 lg 1 alusel kirjastajale eelduslikult üle kõikide püsiva tööfunktsiooni täitmise käigus loodud artiklite ja fotograafiateoste varalised õigused. Ajakirjandusväljaande peatoimetaja ja vastutava väljaandja ülesanne on tõenäoliselt tagada ajakirjandusväljaande kokkupanek. Kirjastaja saab neilt eeldada väljaande kui kogumiku koostamist. Samuti võivad kogumiku koostada kirjastaja töökollektiivi kuuluvad autorid ühiselt AutÕS § 30 mõttes. Kirjastajale lähevad AutÕS § 32 lg 1 alusel seega eelduslikult üle ka püsiva tööfunktsiooni täitmise käigus loodud AutÕS § 4 lg 2 ja AutÕS § 34 lg 1 tunnustele vastava kogumiku varalised õigused.

⁵¹ Võlaõigusseadus. – RT I, 08.01.2020, 10.

⁵² Pooltevaheline kaudne kokkulepe õiguste autorile jätmise kohta tuvastati nt Ühendkuningriikide kohtu lahendis *Noah v Shuba*. FSR 14, 1991.

⁵³ Bently, L; Sherman, B. Intellectual Property Law. Fourth Edition. Oxford University Press, 2014, p 135.

⁵⁴ *Ibidem*, lk 134.

⁵⁵ *Noah v Shuba*. FSR 14, 1991.

Hindamisel, kas teos on loodud otseste tööülesannete täitmise käigus või mitte, ei oma üldjuhul tähtsust teose loomise aeg ega selleks kasutatavad vahendid.⁵⁶ See, kui väljaande juures töötava autori teosed on loodud väljaspool tööaega, näiteks nädalavahetuseti või õhtuti, ei mõjuta varaliste õiguste üleminekut. Teisalt, kui autor loob tööajal tööülesannete täitmise kõrvalt või asemel teose, siis selle varalised õigused AutÕS § 32 lg 1 alusel kirjastajale üle ei lähe. Sarnaselt kinnitas Ühendkuningriikide kohus lahendis *Stevenson Jordan vs. MacDonald & Evans*, et olenemata teose loomise ajast ja teose loomiseks kasutatavatest vahenditest ei lähe teose varalised õigused tööandjale üle, kui tööandja ei suuda tõendada, et teos on loodud töötaja otseste tööülesannete täitmise käigus.⁵⁷ Vaidluse korral, kas teose varalised õigused on kirjastajale üle läinud või mitte, lasub kirjastajal tõendamiskoormis, et teos loodi autori otseste tööülesannete täitmise käigus. Kirjastaja saab tõendamiskoormise täitmiseks viidata kas autori lepingulistele ülesannetele või kirjastaja poolt autorile antud juhiste ja korraldustele.

Autori varalised õigused lähevad AutÕS § 32 lg 1 alusel üle kasutamiseks tööülesannetega ettenähtud eesmärgil ja piirides. See tähendab, et kirjastajale lähevad üle kõik autori AutÕS §-s 13 sätestatud varalised õigused, kuid nende õiguste kasutamine on piiratud kasutamise eesmärgi osas. Arvestades kirjastaja tegevusvaldkonda, võib asuda seisukohale, et autori varaliste õiguste kasutamine on lubatud üksnes osas, milles see on vajalik väljaande avaldamiseks.

Seaduse alusel lähevad juriidilisest isikust kirjastajale üle ka väljaande kui kollektiivse teose varalised õigused.⁵⁸ Kollektiivse teose varaliste õiguste AutÕS § 31 lg 2 alusel ülemineku tulemusena kuuluvad juriidilisest isikust kirjastajale väljaande kui terviku suhtes AutÕS §-s 13 sätestatud varalised õigused.

Kokkuleppe alusel võivad autori varalised õigused kirjastajale üle minna osas, milles need ei ole juba seaduse alusel üle läinud. Enamik autoreid, kelle õigusi kirjastajal on vaja kasutada, on kirjastajaga töösuhtes või täidavad mõne muu õigussuhte alusel püsivat tööfunktsiooni. Tsiviilseadustiku üldosa seaduse⁵⁹ (edaspidi TsÜS) § 6 lg-s 3 sätestatud abstraktsioonipõhimõte kehtib ka varaliste õiguste loovutamise korral.⁶⁰ Kohustustehinguks kirjastaja ja autori vahel võib olla õiguste müügileping VÕS § 208 lg 1 tähenduses.⁶¹ Tasu õiguste müügi eest sisaldub üldjuhul

⁵⁶ Sama on leidnud näiteks Ühendkuningriikide kohus lahendis *Missing Link Software v Magee*. FSR 361, 1989.

⁵⁷ *Stevenson, Jordan Harrison Ltd v MacDonald & Evans*. 1 TLR 101, 1952.

⁵⁸ Ajakirjandusväljaande kui kollektiivse teose kohta vt alaptk-st 1.1.1.

⁵⁹ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I, 06.12.2018, 3.

⁶⁰ Vt Hoffmann, T; Kelli, A; Värvi, A. Abstraktsioonipõhimõte Eesti ja Saksa intellektuaalse omandi õiguses. – *Juridica* 7/2012, lk 536.

⁶¹ VÕS § 208 lg 3 kohaselt kohaldatakse seaduses asja müügi kohta sätestatud vastavalt õiguse müügile.

autorile töö, näiteks artikli kirjutamise eest makstavas tasus. Õiguste üleandmise tehingule kohaldatakse VÕS-i sätteid, mis reguleerivad nõuete üleminekut.⁶² Püsivat tööfunktsiooni täitva autori varaliste õiguste ülemineku puhul praktikas kohustus- ja käsutustehingu eristamiseks vajadus puudub. Kui pooled on kokku leppinud, et kõikide loodud või loodavate teoste varalised õigused kuuluvad kirjastajale või antakse kirjastajale üle, saab seda kokkulepet tõlgendada nii, et õigused lähevad juba teose loomisega kirjastajale üle. Eraldi käsutust ei ole seega vaja teha. Kuigi õiguste loovutamist saab AutÕS § 46 lg 3 järgi piirata konkreetsete õiguste, samuti teose kasutamise eesmärgi, tähtaja, kasutamise territooriumi, ulatuse, viiside ja vahendite osas, puudub kirjastajal üldjuhul huvi õiguste üleminekut piirata. Püsivat tööfunktsiooni täitva autoriga lepitakse üldjuhul kokku õigussuhte raames loodud ja loodavate teoste varaliste õiguste piiranguteta loovutamises. Autori varaliste õiguste efektiivseks teostamiseks sõlmib kirjastaja autoritega üldjuhul ka autori isiklike õiguste kasutamise kokkuleppe. Kuigi autori isiklike õiguste kasutamise kokkuleppel ei ole mõju autori varaliste õiguste jõustamisele, võib selle puudumine tuua kirjastajale kaasa vastutuse autori isiklike õiguste rikkumise eest.⁶³ Kokkuvõttes kuuluvad kirjastajale AutÕS § 32 lg-s 1 sätestatud õiguste ülemineku eelduse ja autori varaliste õiguste loovutamise kokkulepete tulemusena eelduslikult kõigi püsiva tööfunktsiooni täitmisel loodud teoste varalised õigused.

Osa autoreid, kelle õigusi kirjastaja kasutab, on sõlminud kirjastajaga töövõtulepingu ühekordse tellimuse täitmiseks. Sellised nn vabakutselised autorid võivad tellitud töö suhtes tekkinud varalised õigused samuti kirjastajale loovutada. Kirjastaja sõlmib vabakutselise autoriga teose loomiseks AutÕS § 48 lg-s 1 sätestatud autorilepingu. Autorilepingule kohaldatakse vastavalt AutÕS § 48 lg-le 4 VÕS-i töövõtu sätteid, kui AutÕS-st ei tulene teisiti. Erisus tavapärasest töövõtulepingust on näiteks see, et AutÕS § 56 kohaselt on autor kohustatud teose vastupidise kokkuleppeta looma isiklikult. Ühekordse tellimuse täitmiseks sõlmitud töövõtulepingu puhul võib praktikas olla asjakohane eristada varaliste õiguste loovutamise kohustus- ja käsutustehingut. Kui kohustustehing sõlmitakse varem, kuid õigused antakse üle näiteks koos töö üleandmisega, tuleks koos töö üleandmisega leppida kokku ka õiguste üleandmisel. Vastasel juhul ei lähe töö varalised õigused kirjastajale üle. Töövõtu puhul puudub poolte vahel töösuhtele iseloomulik alluvussuhe. Vabakutseline autor võib eeldusel, et kirjastajal on arvestatav huvi teose loomise vastu, olla kirjastajaga läbirääkimiste pidamisel tugevamas positsioonis kui kirjastaja töötaja. Varaliste

⁶² VÕS § 174. Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste seaduse eelnõu seletuskirja projekt, 21.07.2014, lk 104. – https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/autorioiguse_seletuskiri-21-7-2014.pdf (26.02.2020).

⁶³ Autori varaliste õiguste omaja võimaliku vastutuse kohta isiklike õiguste rikkumise eest vt Nemvalts, K. Kavandatava autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste seaduse eelnõuga ning kehtiva autoriõiguse seadusega (AutÕS) kaasnevate muude õigusmõjude kaardistamine, 2014. – https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/autorioiguse_seaduse_eelnou (26.02.2020).

õiguste loovutamise kokkuleppe tingimused võivad seetõttu enam AutÕS § 46 lg 3 raames varieeruda. Loovutatavad õigused võivad olla piiratud loodud teosega või konkreetse tulevikus loodava teosega. Samuti võib autor säilitada teatud osas õigused endale või välistada teose kasutamise kirjastaja poolt viisidel, mis ei vasta töö tellimisel väljendatud ajenditele. Näiteks võib autor loovutada kirjastajale üksnes õiguse teost reprodutseerida ja üldsusele kättesaadavaks teha ajakirjandusväljaande avaldamise eesmärgil. Järelikult võivad kokkulepped selle kohta, millised õigused ja mis ulatuses kirjastajale loovutatakse, ühekordse tellimuse täitmiseks loodud teoste puhul erineda.

Varaliste õiguste loovutamise kokkulepe peab AutÕS § 49 lg 1 kohaselt olema kirjalikus vormis. Riigikohus on leidnud, et AutÕS § 49 lg 1 eesmärk ei ole vorminõude järgimata jätmisel tuua kaasa kokkuleppe tühisust.⁶⁴ Kehtiv õiguste loovutamine võib seega aset leida ka kirjalikku taasesitamist võimaldavas või suulises vormis sõlmitud kokkuleppe alusel. Kui poolte vahel ei ole kirjalikus, kirjalikku taasesitamist võimaldavas ega suulises vormis õiguste loovutamise kokkulepet, võib tekkida küsimus kaudse kokkuleppe olemasolust. Küsimus tõusetub eelkõige seetõttu, et autori lepinguliseks kohustuseks on luua kirjastaja tellimusel teos ning kirjastaja maksab selle eest tasu. Kirjastajal on seega üldjuhul huvi saada endale ka teose varalised õigused. Kirjanduses on leitud, et kui leping on sõlmitud teose loomiseks, võib tulenevalt lepingu olemusest väita, et tellijale lähevad teose varalised õigused üle vähemalt ulatuses, mida tellija vajab, et tööd eesmärgipäraselt kasutada.⁶⁵ Töö varaliste õiguste üleandmise kohustuse võib tuletada analoogia alusel ka VÕS § 636 lg-st 1.⁶⁶ Järeldus õiguste kaudse loovutamise kohta saab aga põhineda üksnes konkreetsele lepingule ja sellega seotud asjaoludele antud hinnangul. Üksnes asjaolust, et leping on sõlmitud teose loomiseks, ei saa automaatselt järeldada, et kõik autori varalised õigused loovutatakse täies mahus tellijale.⁶⁷ Küsimus õiguste kaudsest loovutamisest tõusetub aga üksnes siis, kui kirjastaja ja autori vahel tekib vaidlus varaliste õiguste kuuluvuse üle. Vaid sel juhul võib kirjanduse kohaselt tekkida kohtul õigus tõlgendada lepingusse kokkuleppeid, mida seal sõnaselgelt ei ole.⁶⁸

Kokkuleppel kirjastajaga loodud teostest, mille õigused loovutatakse reeglina kirjastajale, tuleb eristada teoseid, mis on loodud kirjastajast sõltumatult ja mille kasutamine põhineb autori antud litsensil. Sellised teosed on näiteks lugejate saadetud kirjad või sotsiaalmeedias avaldatud postitused, mida avaldatakse artikli kujul kas kirjastaja või autori initsiatiivil. Nimetatud teoste

⁶⁴ RKTko 3-2-1-71-12, p 11; RKTko 3-2-1-124-06, p 16.

⁶⁵ Lepik, G. VÕS § 368/3.4.b. – Võlaõigusseadus II. Komm vlj. Tallinn: Juura, 2019. Vt ka RKTko 3-2-1-39-03, p 23.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ Aplin, T. F, lk 138.

autorid annavad kirjestajale reeglina tasuta lihtlitsentsi, millel puudub AutÕS § 49 lg 2 järgi perioodilises väljaandes avaldamise erandi tõttu vorminõue. Kirjestajal on kasutusõigus üldjuhul ka väljaandesse sisseostetud teoste suhtes. Sellised teosed on näiteks teisele kirjestajale kuuluv artikkel või fotod, mille sisseostmiseks tekib vajadus näiteks juhul, kui kirjestajal puudub kohapealseid sündmusi kajastav korrespondent. Kirjestaja ei ole seega kõigi väljaandes avaldatud teoste varaliste õiguste omajaks.

Kui kirjestaja on autori varaliste õiguste seaduse või kokkuleppe alusel ülemineku teel saanud autori varaliste õiguste omajaks, on kirjestajal võimalik oma varalisi õigusi jõustada. Eelvaate loomisel reprodutseerivad vahendajad AutÕS § 13 lg 1 p 1 tähenduses väljaande üksikuid osi. Selleks, et teha väljaande osa kättesaadavaks ülevaatlikul kujul, töödeldakse seda AutÕS § 13 lg 1 p 5 tähenduses. Väljaande üksikute osade taaspostitamisega vahendaja veebilehel tehakse väljaande osad AutÕS § 13 lg 1 p 9¹ tähenduses üldsusele kättesaadavaks.

Praktikas on tekitanud vaidlusi, kas veebikeskkonnas kasutatavad väljaande üksikud osad on autoriõigusega kaitstud teosed või mitte, ning kas vahendaja rikub nende kasutamisel kirjestaja õigusi. Lahendis *Copiepresse vs. Google Inc* analüüsis Belgia kohus uudisteagregaatori Google News tegevuse kooskõla kirjestajatele kuuluvate õigustega. Hageja väitel rikkus Google Belgia kirjestajate avaldatud artiklite pealkirjade ja esimeste ridade kasutajale kättesaadavaks tegemisega kirjestajatele kuuluvaid õigusi.⁶⁹ Kohus leidis, et mitte kõigi, kuid osade artiklite pealkirjad ja esimesed read täidavad originaalsuse kriteeriumi ja on seega kaitstavad teosed. Google tugines teose vaba kasutamise eranditele. Kohus leidis, et tsiteerimise erand ei kohaldu, kuna Google ei analüüsi ega kritiseeri teoseid, vaid üksnes teeb neid kasutajale kättesaadavaks. Samuti ei pidanud kohus asjakohaseks päevasündmuste kajastamise erandit, kuna Google News ei kajasta artiklite kättesaadavaks tegemisel sündmusi.⁷⁰ Belgia kohus leidis seega, et Google rikub autoriõigusega kaitstud väljaande osade kasutamisel Belgia kirjestajate õigusi. Saksamaa kohus leidis aga lahendis *Handelsblatt GmbH vs. Paperboy*, et eelvaate loomisel ei kasutata autoriõigusega kaitstud väljaande osi.⁷¹ Saksamaa kohus kinnitas selliselt, et kirjestaja ei saa veebikeskkonnas takistada väljaande üksikute osade kasutamist. Arvestades Belgia ja Saksamaa kohtu vastuolulist lähenemist, saab järeldada, et kirjestaja kaitse väljaande osade kasutamise eest sõltub suures osas vaidlust lahendava kohtu hinnangust.

⁶⁹ *Copiepresse SCRL vs. Google Inc*. Prohibition injunction of the President of the High Court of Brussels. 13.02.2007.

⁷⁰ Lahendi kokkuvõtet vt Smith, G. *Copiepresse vs. Google. The Belgian Judgment Dissected*, 2007. – <https://www.twobirds.com/en/news/articles/2007/copiepresse-v-google> (21.02.2020).

⁷¹ *Verlagsgruppe Handelsblatt GmbH v Paperboy*. BGH, 17.07.2003, I ZR 259/00.

Kokkuvõttes lähevad juriidilisest isikust kirjastajale AutÕS § 31 lg 2 alusel üle väljaande kui kollektiivse teose varalised õigused ja AutÕS § 32 lg 1 alusel püsiva tööfunktsiooni täitmise käigus loodud teoste varalised õigused. Kirjastajale lähevad AutÕS § 32 lg 1 alusel eelduslikult üle nii püsiva tööfunktsiooni täitmise käigus loodud AutÕS § 4 lg 2 kohaste artiklite ja fotograafiateoste kui ka AutÕS § 4 lg 2 ja AutÕS § 34 lg 1 kohaste kogumike varalised õigused. Osas, milles püsiva tööfunktsiooni täitmise käigus loodud teoste varalised õigused ei ole seaduse alusel üle läinud, antakse need reeglina kirjastajale üle kokkuleppe alusel. Kirjastajale kuuluvad üldjuhul püsiva tööfunktsiooni täitmise käigus loodud teoste kõik AutÕS §-s 13 sätestatud varalised õigused. Ühekordse tellimuse täitmiseks loodud teoste puhul võivad kokkulepped selle kohta, millised õigused ja mis ulatuses kirjastajale loovutatakse, erineda. Ajakirjandusväljaandes avaldatakse ka teoseid, mille suhtes kuulub kirjastajale vaid kasutusõigus. Kui kirjastaja tõendab, et talle on teose autori varalised õigused seaduse või kokkuleppe alusel üle läinud, on tal veebikeskkonnas kaitse väljaande autoriõigusega kaitstud osa kasutamise eest. Praktikas puudub selge seisukoht, kas väljaande üksikud osad on autoriõigusega kaitstud teosed või mitte.

1.1.3. Ajakirjandusväljaande kirjastaja kui andmebaasi tegija

Andmebaase kaitstakse kahe režiimi alusel. Originaalseid andmebaase kaitstakse autoriõigusega ja AutÕS §-s 75² sätestatud tunnustele vastavaid andmebaase kaitstakse *sui generis* õigusega. Isikule, kes on AutÕS §-s 75² sätestatud tunnustele vastava andmebaasi tegija AutÕS § 75³ tähenduses, kuuluvad AutÕS §-s 75⁴ sätestatud andmebaasi tegija õigused. Andmebaaside kaitset reguleerivad AutÕS-i sätted põhinevad EL-i andmebaasi direktiivil. Järgnevalt analüüsitakse, kas väljaanne võib olla AutÕS § 75² tähenduses andmebaas ja kirjastaja selle tegija, kellele kuuluvad AutÕS §-s 75⁴ sätestatud õigused.

Andmebaas on AutÕS § 75² järgi teoste, andmete või muu materjali süstemaatiliselt või meetoodiliselt korraldatud kogu, mis on individuaalselt kasutatav elektrooniliste või muude vahendite abil. Väljaanne on käsitatav teoste koguna. Lahendis *Fixtures Marketing* selgitas Euroopa Kohus, et korrastatus tähendab sisukorra, struktuuri või teatud erilise liigitamisviisi olemasolu, mis võimaldab eristada kogus sisalduvat individuaalset materjali.⁷² Väljaandes on artiklid reeglina korrastatud kas sisukorra või temavaldkondade alusel. Üksikuid artikleid ja

⁷² EKO C-444/02, *Fixtures Marketing Ltd versus Organismos prognostikon agonon podosfairou AE (OPAP)*, ECLI:EU:C:2004:697, p 30.

fotosid on võimalik tervikväljaandest eristada ja eraldi kasutada. Väljaannet saab järelikult üldjuhul käsitada andmebaasina AutÕS § 75² tähenduses.

Andmebaasi tegija on AutÕS § 75³ lg 1 järgi isik, kes on teinud laadilt, väärtuselt või suuruselt olulise investeeringu. Oluline investeering peab olema tehtud andmebaasi sisu kogumiseks, omandamiseks, kontrollimiseks, süstematiseerimiseks või kättesaadavaks tegemiseks. Euroopa Kohus selgitas lahendis *Fixtures Marketing*, et investeering peab olema nii kvantitatiivselt kui ka kvalitatiivselt hinnates oluline ning hõlmama finants- ja inimressursse.⁷³ Väljaande koostamine eeldab kirjastajalt arvestatavaid kulutusi ja ajakirjandusliku sisu kogumisel, usaldusvääruse kontrollimisel ning väljaande kokkupanekul kasutatakse inimressursse. Kirjastaja investeeringu olulisus sõltub aga konkreetsest kirjastajast. Hinnangut võivad mõjutada näiteks toimetuse suurus ja väljaande teemade ring. Taani kohus leidis lahendis *Danske Dagblades Forening vs. Newsbooster.com*, et väljaande veebisait on kaitstud *sui generis* õigusega,⁷⁴ jaatades sisu kogumiseks kirjastajapoolse olulise investeeringu tegemist. Eelduslikult on väljaande kirjastaja investeering piisav, et ta oleks käsitav AutÕS § 75³ lg 1 tähenduses andmebaasi tegijana. Sel juhul kuuluvad talle väljaande suhtes AutÕS § 75⁴ lg-s 1 sätestatud andmebaasi tegija õigused.

Andmebaasi tegija õiguste sisuks on AutÕS § 75⁴ lg-te 1 ja 2 järgi ainuõigus lubada või keelata andmebaasist või selle olulisest osast väljavõtte tegemist või selle taaskasutamist. Ka andmebaasi mitteoluliste osade korduva ja süstemaatilise ülekandmise ja taaskasutamisega võib kaasneda ainuõigustega hõlmatud andmebaasi olulise osa kasutamine.⁷⁵ Kirjastaja kui andmebaasi tegija ainuõigustega on hõlmatud seega nii kogu väljaande, selle olulise osa kui ka mitteolulise osa, mis süstemaatilise tõttu muutub oluliseks, reprodutseerimine ja üldsusele kättesaadavaks tegemine.

Vahendajad kasutavad veebikeskkonnas kirjastaja väljaande üksikuid osi, sh artiklite pealkirju, üksikud laused ja fotosid. Nende osas teeb vahendaja kirjastaja andmebaasist AutÕS § 75⁴ lg 1 ja lg 2 p 1 tähenduses väljavõtte. Vahendaja teeb väljavõtte oma veebilehel postitamise kaudu avalikkusele kättesaadavaks AutÕS § 75⁴ lg 1 ja lg 2 p 2 tähenduses.

Andmebaasi tegija ainuõigust andmebaasi üldsusele kättesaadavaks tegemisele on põhjalikult analüüsitud Euroopa Kohtu lahendis *Innoweb*.⁷⁶ Lahendis käsitleti andmebaasi tegija õigusi seoses

⁷³ C-444/02, *Fixtures Marketing Ltd*, p 44.

⁷⁴ *Danske Dagblades Forening vs. Newsbooster.com*. Copenhagen Bailiffs Court. 05.07.2002.

⁷⁵ Andmebaasi direktiivi art 7 lg 5. Vt ka EKo C-304/07, *Directmedia Publishing GmbH versus Albert-Ludwigs-Universität Freiburg*, ECLI:EU:C:2008:552, p 27.

⁷⁶ EKo C-202/12, *Innoweb BV versus Wegener ICT Media BV*, ECLI:EU:C:2013:850.

spetsiifilise metaotsingumootori käitamiseks. Metaotsingumootor kasutab päringute tegemiseks teiste isikute andmebaase ja võimaldab kasutajal ühe päringuga teostada samaaegselt otsinguid kõigis otsingumootorisse hõlmatud andmebaasides.⁷⁷ Metaotsingumootor erineb oluliselt roomikupõhisest (*crawler-based*) otsingumootorist nagu näiteks Google või Yahoo. Viimased teostavad päringuid iseseisva otsingumootori kaudu ja vaid neile endile kuuluvates andmekogudes.⁷⁸ Euroopa Kohus leidis lahendis *Innoweb*, et metaotsingumootori kui sellise käitamine kujutab juba oma olemuses, enne kui kasutaja päringu teeb, kogu andmebaasi sisu üldsusele kättesaadavaks tegemist andmebaasi direktiivi art 7 lg 1 ja lg 2 p b tähenduses.⁷⁹ Kohus selgitas, et iga kasutaja saab ühe päringuga teostada otsingut erinevates andmebaasides, ilma et oleks vaja külastada andmebaaside tegijate veebilehti.⁸⁰ Ettevõtjad eelistavad seetõttu osta reklaami metaotsingumootori veebisaidil ja andmebaaside tegijad jäävad nii reklaamitulust ilma.⁸¹ Kohtu seisukohtadest tuleneb, et metaotsingumootori käitamine rikub alati andmebaasi tegijale kuuluvat andmebaasi üldsusele kättesaadavaks tegemise ainuõigust. See tähendab, et metaotsingumootori puhul ei ole vaja kasutatava andmebaasi osa olulist eraldi hinnata. Metaotsingumootori käitaja võib kasutada ka kirjastaja väljaannet.⁸² Lahendit *Innoweb* arvestades peaks metaotsingumootori käitaja saama kirjastajalt väljaande kasutamiseks loa ning maksuma AutÕS § 75⁴ lg 1 järgi kirjastajale tasu. Samas tuleb silmas pidada, et Euroopa Kohus tegi erinevatel otsingumootoritel selget vahet. Kohtu seisukohad ei ole seega kohaldatavad tunduvalt enam levinud roomikupõhiste otsingumootorite käitajate suhtes.

Roomikupõhiste otsingumootorite ja teiste veebikeskkonnas tegutsevate vahendajate tegevuse kooskõla kirjastaja kui andmebaasi tegija õigustega oleneb sellest, kas vahendaja kasutab AutÕS § 75⁴ lg 2 tähenduses andmebaasi olulist osa. Ka juhul, kui vahendaja kasutab andmebaasi mitteolulist osa, võib tekkida küsimus, kas vahendaja kasutab andmebaasi AutÕS § 75⁵ lg-te 1 ja 3 tähenduses tavapärasel viisil ega kahjusta kirjastaja huve.

Seda, kas artiklite üksikute osade kasutamisega kasutatakse andmebaasi olulist osa või mitte, on praktikas hinnatud erinevalt. Lahendis *Danske Dagblades Forening vs. Newsbooster.com* leidis

⁷⁷ *Ibidem*, p-d 24-25.

⁷⁸ Roomikupõhised otsingumootorid toimivad järgmiselt. Spetsiaalne tarkvara indekseerib teatud ajavahemike tagant kõiki veebis kättesaadavaid veebilehti ning salvestab neist koopia. Indekseerimise käigus tuvastab tarkvara veebilehte iseloomustavad sõnad, mille abil lehte hiljem leida. Nii veebilehe aadress kui ka lehte iseloomustavad märksõnad koondatakse ühtsesse andmekogusse. Päringutele otsitakse vasteid andmekogust. Vt lähemalt *What are Different Types of Search Engines?* – <https://www.webnots.com/what-are-different-types-of-search-engines/> (20.02.2020).

⁷⁹ Eesti õiguses vastab andmebaasi direktiivi art 7 lg-le 1 ja lg 2 p-le b AutÕS § 75⁴ lg 1 ja lg 2 p 2.

⁸⁰ C-202/12, *Innoweb BV*, p-d 39-43.

⁸¹ *Ibidem*, p 48.

⁸² Metaotsingumootor, mis kasutab kirjastajate veebisaite, on näiteks Dogpile.

Taani kohus, hinnates uudisteagregaatori tegevust, et artiklite pealkirjade kopeerimine ja artiklitele linkimine rikub andmebaasi väheoluliste osade korduva ja süstemaatilise kasutamise tõttu andmebaasi tegija õigusi.⁸³ Kohus arvestas agregatori tegevuse ärilist eesmärki ning seda, et agregator ja kirjastaja konkureerivad reklaamitulu osas samal turul.⁸⁴ Kohus tõlgendas andmebaasi direktiivi art 8 lg-le 2 vastavat riigisisest normi⁸⁵ ning asus seisukohale, et agregator ei kasuta andmebaasi tavapärasel viisil. Taani kohus leidis seega ühelt poolt seda, et agregator kasutab andmebaasi mitteoluliste osade süstemaatilise kasutamise tulemusena selle olulist osa, aga teiselt poolt ka seda, et andmebaasi äriine kasutamine ei ole kooskõlas andmebaasi tavapärase kasutamisega. Saksamaa kohus leidis seevastu lahendis *Elektronische Pressespiegel*, et artiklite pealkirjade kopeerimisel ja artiklitele linkimisel ei kasutata andmebaasi olulist osa.⁸⁶ Sama järeldas Saksamaa kohus ka juhul, kui lisaks pealkirjadele kopeeriti artiklites sisalduvaid üksikuid lauseid.⁸⁷ Kohtud ei tuvastanud seega kirjastaja kui andmebaasi tegija õiguste rikkumist ja leidsid, et vahendaja tegevus on kooskõlas andmebaasi tavapärase kasutamisega. Erinevalt käsitletud lahenditest leidis Hollandi kohus aga lahendis *Algemeen Dagblad*, et pealkirjad ei ole üleüldse andmebaasi tegija *sui generis* kaitsega hõlmatud.⁸⁸ Kohtu arvates ei väljendu pealkirjades olulist investeeringut ja need on üksnes artikli nn kõrvaltooted. Puudub seega ühtne arusaam, kas artikli üksikute osade kasutamine kujutab endast andmebaasi olulise osa kasutamist või mitte. Samuti erinevad seisukohad selle osas, kas vahendajapoolne väljaande kasutamine on käsitatav andmebaasi tavapärase kasutamisenä.

Kokkuvõttes saab väljaannet käsitada andmebaasina AutÕS § 75² tähenduses ja kirjastajat andmebaasi tegijaga AutÕS § 75³ tähenduses. Kirjastajale kuuluvad AutÕS § 75⁴ lg-s 1 sätestatud andmebaasi tegija ainuõigused, mis kaitsevad kirjastajat väljaande kui andmebaasi olulise osa kasutamise eest. Praktikas puudub selge seisukoht, kas väljaande üksikute osade eelvaates kättesaadavaks tegemisel kasutatakse andmebaasi olulist osa või mitte.

⁸³ *Danske Dagblades Forening vs. Newsbooster.com*. Copenhagen Bailiffs Court. 05.07.2002.

⁸⁴ Lahendi lühikokkuvõtet vt Hedley, S. *The Law of Electronic Commerce and the Internet in the UK and Ireland*. Taylor & Francis, 2017, p 220.

⁸⁵ Andmebaasi direktiivi art 8 lg-le 2 vastab Eesti õiguses AutÕS § 75⁵ lg 3.

⁸⁶ *Elektronische Pressespiegel*. LG München I, 01.03.2002, 21 O 9997/01. Vt ka Hedley, S, lk 220.

⁸⁷ *Verlagsgruppe Handelsblatt GmbH v Paperboy*. BGH, 17.07.2003, I ZR 259/00.

⁸⁸ *Algemeen Dagblad BV v Eureka Internetdiensten (Krantem.com)*. ECDR 1, 2002.

1.2. Vajalikkus ajakirjandusväljaande kirjastaja kaitse laiendamiseks

1.2.1. Ajakirjandusväljaande kirjastaja olemasoleva kaitse puudujäägid

Vahendajad kasutavad oma teenuste pakkumiseks kirjastaja väljaande üksikuid osi. Eelnev analüüs näitas, et kirjastajale kuuluvad väljaande sellise kasutamise suhtes erineva sisu ja ulatusega autori varalised õigused ja andmebaasi tegija õigused. Kirjastaja ainuõigusega hõlmatud väljaande või selle osa kasutamine eeldab kirjastaja luba ning üldjuhul VÕS § 368 alusel tasu maksmist. Praktikas kasutatakse kirjastajate sisu veebikeskkonnas enamjaolt ilma, et sõlmitaks litsentsilepinguid ja makstaks tasu.⁸⁹

Litsentsilepingute sõlmimist pärsib praktikas asjaolu, et kirjastaja peab oma sisu kasutamise üle läbirääkimiste pidamiseks esmalt tõendama oma ainuõiguste olemasolu. Kirjastaja peab tõendama kas seda, et autori varalised õigused on talle üle läinud, vahendaja kasutatavad väljaande osad on autoriõigusega kaitstud ja vahendaja kasutab neid õigusvastaselt, või seda, et ta on andmebaasi tegijana teinud väljaandesse olulise investeeringu ja vahendaja kasutab olulist väljaande osa. Õiguste ülemineku tõendamiseks peab kirjastaja esitama lepingud iga väljaandes sisalduva teose autoriga, sh ajakirjanike ja fotograafidega. Kuivõrd väljaanne uueneb pidevalt ja selles sisalduvate teoste autorid muutuvad, ei ole kirjastajal võimalik tõendada oma õiguslikku positsiooni tulevikus avaldatavate väljaannete suhtes. Kirjastaja tõendamisvõimaluste piiratus juba avaldatud väljaannetega ei taga talle arvestatavat läbirääkimispositsiooni.

Kirjastajal on keerukas tõendada ka seda, et vahendaja kasutab tema ainuõigustega hõlmatud väljaande osa. Kohtud on hinnanud erinevalt, kas väljaande üksikud osad on autoriõigusega kaitstud teosed,⁹⁰ või kas eelvaadete loomisega kaasneb kirjastaja andmebaasi olulise osa kasutamine.⁹¹ Kirjastaja kaitse väljaande üksikute osade kasutamise eest on nii autoriõiguse kui ka andmebaasi tegija ainuõiguste alusel vaieldav ja järeldus kaitse saamise kohta põhineb subjektiivsetel hinnangutel. Kaitse olemasolu vaieldavus vähendab ka kirjastajate motivatsiooni oma õigusi jõustada. Neil on oht sattuda pikkadesse kohtuvaidlustesse, mille tulemused ei ole ennustatavad. Ka juhul, kui kohus leiab, et kirjastajal on väljaande üksikute osade kasutamise eest kaitse, on otsuse mõju piiratud konkreetse kaasusega. Kirjastajate kaitse veebikeskkonnas on seega juhtumipõhine. Ebaselgus, kas kirjastajatel on kehtiva õiguse alusel väljaande üksikute osade

⁸⁹ Sellele probleemile on viidatud DÜT direktiivi põhjenduses 54.

⁹⁰ Vördle *Verlagsgruppe Handelsblatt GmbH v Paperboy*. BGH, 17.07.2003, I ZR 259/00 ja *Copiepresse SCRL vs. Google Inc.* Prohibition injunction of the President of the High Court of Brussels. 13.02.2007.

⁹¹ Vördle *Danske Dagblades Forening vs. Newsbooster.com*. Copenhagen Bailiffs Court. 05.07.2002 ja *Elektronische Pressespiegel*. LG München I, 01.03.2002, 21 O 9997/01.

kasutamise eest kaitse, võimaldab vahendajatel eirata kirjastajate püüdlusi oma sisu kasutamist kontrollida ja jätkata sisu kasutamist litsentsilepinguteta. Samuti on vahendajal juhul, kui kohus tuvastab kirjastaja õiguste rikkumise, võimalik lõpetada konkreetse kirjastaja väljaande kasutamine, kuid jätkata teiste kirjastajate väljaannete kasutamist. Vahendajad on seega justkui turgu valitsevas positsioonis, kus üksiku kirjastaja suhtes tehtud otsus ei motiveeri üldist praktikat muutma ja kirjastajate sisu kasutamiseks litsentsilepinguid sõlmima.

Vahendaja poolt kirjastaja ainuõigusega hõlmatud sisu pidev ja automatiseeritud kasutamine kujutab endast arvukatel juhtudel priisõitu (*free-riding*) kirjastaja tehtud investeeringu arvel. Kirjastaja on kandnud arvestatavaid kulusid, et väljaande autorid saaksid tegeleda loometöoga. Kirjastaja finantseerib nii teoste loomist kui ka levitamist. Ajakirjandusväljaannet on kirjeldatud kirjastaja investeeringul põhineva sotsiaalkultuurilise tootena.⁹² Otsingumootorid ja agregatorid koondavad kirjastaja sisu ja teevad selle ülevaatlikul kujul kasutajale kättesaadavaks. Vahendajad on seega kasutaja ja kirjastaja veebisaidi vahele loonud justkui lisatasandi, mille kaudu teenida kirjastaja sisu kasutamise pealt tulu, kuigi nad ei ole väljaande, sh kättesaadavaks tehtava sisu loomise kulude kandmisel osalenud. USA kohus leidis lahendis *Associated Press vs. Meltwater*, et agregator, mis üksnes suunab kasutaja originaalallika juurde, pakkudes vaid niipalju infot, kui on sisu nähtavaks tegemiseks vajalik, ei riku kirjastaja õigusi.⁹³ Selline tegevus on kirjastajale isegi kasulik, kuna see lihtsustab kasutajal kirjastaja sisu leidmist. Priisõiduks saab aga USA kohtu seisukohti arvestades pidada sellist sisu loata kasutamist, mis üksnes ei lihtsusta sisu leidmist, vaid võimaldab kasutajal sellega ka tutvuda. Kui kasutajal on võimalik väljaande sisuga tutvuda, on vahendaja tegevus käsitatav kirjastaja veebilehe asendamisena. Vahendaja lõikab sel juhul lubamatult kasu kirjastaja tehtud investeeringust. Sisulatuslikum kättesaadavaks tegemine on vahendajale aga kasulik, sest nii saab kasutaja otsitava info kätte kiiremini ja vahendaja teenuse kasutajamugavus suureneb. Kasutajamugavus suurendab vahendaja veebisaidi külastatavust ja väärtust reklaamipinnana. Vahendajaid on kirjeldatud ka kui digitaalseid ajalehekioskeid, mis annavad kasutajale üksnes ülevaate pakutavast ajakirjanduslikust sisust ja võimaldavad neil otsustada sisu huvipakkuvuse üle.⁹⁴ Selline käsitus ei arvesta aga veebikeskkonna erisustega. Erinevalt analoogmaailmast, kus kioskil on huvi, et väljaanne ostetakse, sest sellest sõltub tema tulu, teenivad vahendajad veebis tulu üksnes sisu kättesaadavaks tegemise pealt. Neil puudub seega

⁹² Koroch, S. Das Leistungsschutzrecht des Presseverlegers: Legitimation, Konzeption und Reflektion der §§ 87f bis 87h UrhG. Mohr Siebeck, 2016, S 81.

⁹³ *Associated Press vs. Meltwater U.S. Holdings, Inc.* S.D.N.Y. 1:12-cv-01087, 2013. Vt ka Whitmore, N. J, lk 43.

⁹⁴ Priora, G. News Aggregation and the Reform of EU Copyright Law, 2018. – <https://cmds.ceu.edu/article/2018-07-03/news-aggregation-and-reform-eu-copyright-law> (29.02.2020).

huvi selle vastu, kas kasutaja külastab algallikat või mitte, kusjuures ligi pooltel juhtudest kasutajad seda ei tee.⁹⁵

Priisõit leiab kirjanduse kohaselt aset olukorras, kus isik on teinud marginaalse investeeringu, et lõigata kasu sisust, mis on kogutud ja süstematiseeritud suurte kulude eest.⁹⁶ Kirjanduses on avaldatud seisukohta, et vahendaja ei lõika kasu kirjastaja sisust, vaid on ise teinud investeeringu, luues süsteemi, mis koondab sisu ja teeb selle kasutajale kättesaadavaks.⁹⁷ Vahendaja on kahtlemata süsteemi loomiseks teinud investeeringu, kuid pärast alginvesteeringu tegemist töötab süsteem peaaegu iseseisvalt ega nõua täiendavaid investeeringuid. Kirjastaja peab väljaannete sisu kogumiseks ja süstematiseerimiseks tegema aga pidevaid investeeringuid. Pikas perspektiivis on vahendaja alginvesteering kirjastaja pidevate investeeringutega võrreldes marginaalne. Vahendaja tehtud investeering ei õigusta seega kirjastaja suurte kulude eest loodud sisu abil tulu teenimist. USA kohus leidis lahendis *Barclays Capital vs. Theflyonthewall.com*, et uudisteagregaator ei analüüsi algmaterjali ega loo originaalset sisu, aga teenib selle kasutamise eest tulu, mistõttu on agregaatori tegevus priisõit kirjastaja investeeringu arvel.⁹⁸ Arvestades, et vahendajad ei loogi reeglina ise sisu, võib kohtu põhjendustel järeldada, et vahendajate tegevus põhineb peaaegu alati priisõidul kirjastajate tehtud investeeringu arvel.

See, kui vahendajad kasutavad kirjastajate sisu ilma nõusolekuta ja tasu maksmiseta, vähendab kirjastajate motivatsiooni oma väljaannetesse investeerida. Motivatsioon teha väljaannetesse investeeringuid põhineb üldjuhul sellel, et investeeringuga kaasneb kaitse, mis võimaldab kontrollida investeeringu tulemuste kasutamist teiste isikute poolt.⁹⁹ Kontrolli kaudu on investeeringu tegijal võimalik tagada oma investeeringu tagasiteenimine.¹⁰⁰ Kirjastajal puudub veebikeskkonnas oma sisu kasutamise üle efektiivne kontroll, mis võimaldaks tal oma investeeringu tagasi teenida. Kui kasutaja peab kirjastaja veebisaidini jõudmiseks läbima erinevaid veebitasandeid, kus väljaanne on suuremas või väiksemas osas kättesaadavaks tehtud, väheneb kasutaja vajadus külastada kirjastaja veebisaiti. Kirjastaja tulu veebikeskkonnas sõltub aga

⁹⁵ Uuringute kohaselt leiavad ligi pooled kasutajad otsitava info eelvaatest ning veebilehte kui algallikat ei külasta. Vt Eurobarometer: Internet users' preferences for accessing content online. Study, 14 September 2016, p 5. – <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/eurobarometer-internet-users-preferences-accessing-content-online> (10.01.2020).

⁹⁶ Whitmore, N. J, lk 15.

⁹⁷ Mauelshagen, I. Online-Inhalte, Internet-Suchmaschinen und Vergütungsansprüche: die kartellrechtlichen Grenzen des Leistungsschutzrechts für Presseverleger. 1. Aufl. Baden-Baden: Nomos 2018, S 170.

⁹⁸ *Barclays Capital Inc. vs. Theflyonthewall.com, Inc.* 2d Cir. 650 F.3d 876, 2011. Vt ka Whitmore, N. J, lk 15.

⁹⁹ Kirjanduses on leitud, et isikute motivatsioon loometöösse investeerida põhineb üldjuhul investeeringuga kaasneval kaitsel, mis võimaldab kontrollida investeeringu kasutamist teiste isikute poolt. Vt Lemley, M. A. Property, Intellectual Property and Free Riding. *Discovery*, 2005, p 35. – <https://blogs.commonsworld.org/georgetown.edu/ip/files/Lemley-Property-IP-Free-Riding.pdf> (02.03.2020).

¹⁰⁰ *Ibidem*, lk 35.

peamiselt tema veebisaidi külastatavusest. Kuigi turumajanduse tingimustes ei saa eeldada, et teised isikud investeeringu vilju üldse ei kasutaks, on investeerimismotivatsiooni tagamiseks siiski vajalik, et investeeringu tegija teeniks oma investeeringult piisavat kasumit.¹⁰¹ Statistika kohaselt vähenes Euroopa kirjastajate paberlehtedega teenitav tulu aastatel 2010–2014 ligikaudu 13,45 miljardi euro võrra. Veebikeskkonnas teenisid kirjastajad tulu ligikaudu 3,98 miljardit eurot.¹⁰² Veebikeskkonnas teenitav tulu ei kata seega paberväljaannete müügi vähenemise tõttu ärajäävat tulu ja kirjastaja kogutulu on languses. Arvestades, et kirjastajad levitavad sisu aina enam veebikeskkonnas, võib eeldada, et kirjastaja tulu langustrend jätkub ka tulevikus. Tehtud investeeringute tagasiteenimine ja kasumi saamine muutuvad seega ajas aina keerulisemaks.

Kui kirjastajad vähendavad investeeringuid või lõpetavad tegevuse, satub ohtu ajakirjandusliku sisu kättesaadavus. PS § 44 järgi on igäühel õigus saada üldiseks kasutamiseks levitatavat teavet. Sätte kaitsealas on teabeallikatena ka ajakirjandusväljaanded.¹⁰³ Info ülekülluse tingimustes on kirjastajate oluliseks panuseks levitatava info kontrollimine. Samuti finantseerivad kirjastajad autorite ressursimahukaid uurimusi ja teevad nende tulemused üldsusele kättesaadavaks. Selline sisu võimaldab igäühel ühiskonnaelus informeeritult osaleda. Demokraatlikus ühiskonnas on väljaanded ka keskseks sõnavabaduse teostamise vahendiks. Sõltumatu ajakirjanduse kaudu levitatakse arvamusi ning võetakse seisukohti ühiskondlike protsesside kohta. Ajakirjandusliku sisu valikul, kokkupanekul ja levitamisel on seega oluline ühiskondlik mõõde. Veebikeskkonda ülemineku ja sellega kaasnenud tulu vähenemise tõttu on osa kirjastajaid sulgenud toimetusi või vähendanud nende isikkoosseisu.¹⁰⁴ Kirjastajate tulu teenimise raskustel on sisu kättesaadavusele seega juba mõju. Kirjastajate tegevuseta ja selleks vajalike investeeringuteta ei ole tagatud usaldusväärse ja sõltumatu ajakirjandusliku sisu kättesaadavus.¹⁰⁵

Eelnev analüüs näitas, et väljaannete sisu nõusolekuta ja tasuta kasutamine kujutab endast arvukatel juhtudel priisõitu kirjastaja investeeringu arvel, väljaannete sisu nõusolekuta ja tasuta kasutamine vähendab kirjastaja motivatsiooni väljaannetesse investeerida ning investeeringute ärajäämine ohustab ajakirjandusliku sisu kättesaadavust. Kirjastaja olemasoleva kaitse puudujääke ja sellega kaasnevaid probleeme võimaldaks kõrvaldada kirjastaja olemasoleva kaitse laiendamine

¹⁰¹ *Ibidem*, lk 37.

¹⁰² European Commission IA, p 156.

¹⁰³ PS § 44 kaitseala kohta vt N. Parrest, E. Vene. PõhiSK § 44/9. – Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 4., täiend. vlj. Tallinn: Juura 2017.

¹⁰⁴ European Commission IA, p 156.

¹⁰⁵ Ka Reutersi instituut on nentinud, et infoühiskonna teenuste areng ohustab kvaliteetse uudissisu kättesaadavust. Vt Nielsen, R. K. Challenges and opportunities for news media and journalism in an increasingly digital, mobile, and social media environment. Reuters Institute for the Study of Journalism, 2016. – <https://rm.coe.int/16806c0385> (13.03.2020).

veebikeskkonnas. Kaitse laiendamise kaudu oleks võimalik kõrvaldada kirjestaja raskused ainuõiguste olemasolu tõendamisel ja luua selgus väljaande üksikute osade kasutamise õiguspärasuse osas. Kirjestajale oleks vaja kaitset väljaande üksikute osade kasutamise eest eelvaadetes, mis teevad väljaande sisu kasutajale kättesaadavaks ulatuses, mis võimaldab kasutajal sellega tutvuda. Selline vahendajapoolne sisu kasutamine on priisõit kirjestaja investeeringu arvel. Eelvaadete loomisel reprodutseeritakse ja töödeldakse väljaannet ning tehakse see üldsusele kättesaadavaks.¹⁰⁶ Kirjestaja võib seetõttu vajada veebikeskkonnas ainuõigusi väljaande ja selle üksikute osade reprodutseerimisele, töötlemisele ja üldsusele kättesaadavaks tegemisele.

1.2.2. Ajakirjandusväljaande kirjestaja kaitse laiendamiseks sobivaim režiim

Nagu eelmistest alapeatükkidest nähtus, on kirjestajat võimalik kaitsta talle kuuluvate autoriõiguste või autoriõigusega kaasnevate õiguste, sh andmebaasi tegija õiguste alusel. Kirjestajale oleks võimalik luua ka uus autoriõigusega kaasneva õiguse kategooria. Järgnevalt analüüsitakse, milline režiim oleks kirjestaja kaitseks sobivaim.

Väljaanne koosneb erinevate autorite teostest, mistõttu oleks võimalik seada kirjestaja kasuks eeldus, et teoste autoritel teoste loomisel tekkinud varalised õigused lähevad seaduse alusel üle kirjestajale. Sarnane eeldus on sätestatud AutÕS § 33 lg-s 2 audiovisuaalse teose varaliste õiguste produtsendile ülemineku kohta. AutÕS § 33 lg 2 kohaselt lähevad režissööri, stsenaariumi autori, dialoogi autori, operaatori ja kunstniku varalised õigused üle teose produtsendile, kui lepinguga ei ole kindlaks määratud teisiti. Kui näha kirjestajale ette sarnane reegel, et eelduslikult lähevad kõigi väljaandesse panustanud autorite varalised õigused üle kirjestajale, saaks kirjestajast seaduse alusel autorite varaliste õiguste omaja. Kirjestajal oleks sellisel juhul võimalik kontrollida nii tervikväljaande kui ka väljaandes sisalduvate üksikute teoste kasutamist. Tuleks seega analüüsida, kas AutÕS § 33 lg-ga 2 sarnase eelduse sätestamine oleks põhjendatud ka kirjestajate puhul.

AutÕS § 33 lg-s 1 sätestatud audiovisuaalteoses sisalduvad üksikud teosed on üldjuhul loodud kasutamiseks konkreetsetes audiovisuaalteoses. Näiteks filmi dialoogi ei kasutata üldjuhul filmist eraldi. Kuivõrd üksikud audiovisuaalteoses sisalduvad teosed ei ole enamasti mõeldud muudel eesmärkidel kasutamiseks, on põhjendatud, et nende varalised õigused lähevad AutÕS § 33 lg 2 alusel produtsendile üle. Erisuse näeb AutÕS § 33 lg 2 ette muusikateose autori varaliste õiguste

¹⁰⁶ Vt alaptk-st 1.1.2.

ülemineku osas. Kuivõrd muusikateoseid on alati võimalik kasutada ka audiovisuaalteosest eraldi, ei lähe nende õigused audiovisuaalteose produtsendile üle. Väljaannetes sisalduvad teosed ei ole tihti loodud üksnes konkreetse väljaande jaoks. Vabakutseline ajakirjanik või fotograaf võib luua teose ja pakkuda seda avaldamiseks erinevatele väljaannetele. Erinevalt audiovisuaalteosest on väljaannete üksikud teosed seega tihti eraldiseisvalt kasutatavad. See, kui vabakutselise autori varalised õigused läheksid üle ühele konkreetsele kirjastajale, ei oleks põhjendatud. AutÕS § 33 lg-s 2 sätestatud õiguste ülemineku eeldust õigustab praktikas ka see, et audiovisuaalteost kasutatakse üldjuhul tervikuna. Selle levitamiseks on seetõttu vajalik, et kõik õigused kuuluksid ühele isikule. Väljaandeid ei kasutata veebikeskkonnas üldjuhul tervikuna, vaid üksikute osade kaupa. Seetõttu ei ole vajalik, et kõik väljaandega seonduvad õigused kuuluksid ühele isikule. Eelnevat arvestades ei oleks kirjastajate kasuks AutÕS § 33 lg-ga 2 sarnase eelduse seadmine põhjendatud. Sellise eelduse sätestamisest saadav kasu ei kaaluks seetõttu üles ka kahju, mis tekiks väljaande autoritele, kui nad oma varalistest õigustest nende kirjastajale ülemineku tõttu ilma jääksid. Samuti oleks osapooltel õiguste ülemineku eelduse korral võimalik leppida kokku, et õigused ei lähe üle. Kirjastajal oleks seega jätkuvalt vaja tõendada oma positsiooni õiguste omajana ja tema kontroll väljaande sisu kasutamise üle ei suureneks. Kirjastaja kasuks õiguste ülemineku eelduse seadmine ei oleks seega sobiv lahendus.

Põhjendatud ei oleks ka selline õiguste seaduse alusel üleminek, mida pooled ei saaks kokkuleppega välistada. Selline regulatsioon sekkuks lubamatult lepinguvabaduse teostamisse. Samuti jätkaks see autorid oma õigustest ilma, arvestamata nende huvidega ja asjaoluga, et autori ainuõiguste tunnustamine on autori jaoks üks teose loomise motivaatoreid.¹⁰⁷ Kõnealune lahendus vähendaks autorite motivatsiooni teoseid luua ja neid väljaandes avaldamiseks pakkuda.

Kirjastajate huve oleks võimalik kaitsta ka uue kaasneva õiguse kehtestamisega. Kaasnevad õigused kaitsevad erinevalt autoriõigustest nende subjektide õiguslikke huve, kes panustavad teoste üldsusele kättesaadavaks tegemisse.¹⁰⁸ 1961. aasta Rooma konventsiooniga kehtestati kaasnevad õigused näiteks fonogrammitootjatele, kes teevad oma tegevuse tulemusena kättesaadavaks heliteoseid, ja ringhäälinguorganisatsioonidele, kes teevad kättesaadavaks saadetes sisalduvaid teoseid. Ka kirjastaja panustab väljaannete koostamise ja levitamise kaudu ajakirjanike, fotograafide ja teiste väljaande autorite teoste kättesaadavaks tegemisse. Lisaks teoste kättesaadavaks tegijatele kaitstakse kaasnevate õigustega ka subjekte, kes on loonud eseme, mille

¹⁰⁷ Vt autoriõiguse mõju kohta autori motivatsioonile McJohn, S. M. Copyright: Examples and Explanations. Aspen Publishers Online, 2006, p 3.

¹⁰⁸ WIPO Publication No. 909(E). Understanding Copyright and Related Rights, p 17.

loomine on eeldanud investeeringuid ja tehniliste või organisatoorsete oskuste rakendamist.¹⁰⁹ Näiteks fonogrammitootja, ringhäälinguorganisatsiooni ja AutÕS § 73¹ lg-s 1 sätestatud filmi esmasalvestuse tootja kaasnevate õiguste kehtestamise eesmärk oli tunnustada nende investeeringuid ning organisatoorsete oskuste rakendamist, mis on fonogrammide, saadete ja filmide tootmiseks vältimatult vajalik.¹¹⁰ Ka kirjastaja on teinud investeeringuid. Ta on kandnud väljaande loomise ja avaldamise kulud ning kasutanud väljaande koostamiseks arvestataval hulgal inimressursse. Samuti kannab kirjastaja väljaande sisu eest vastutust. Ta peab ebaõigete andmete või ebakohaste väärtushinnangute avaldamisel hüvitama tekitatud kahju. Kirjastajale on iseloomulikud ka tehnilised ja organisatoorsed oskused, mis võimaldavad mastaabisäästu kasutades loometöid toimetada, levitada ja turustada.¹¹¹ Kirjastaja on väljaande koostamiseks ja avaldamiseks teinud seega nii finants- kui ka inimressursside investeeringuid ja rakendanud tehnilisi oskusi. Kirjastajapoolne investering ning tehniliste ja organisatoorsete oskuste rakendamine õigustavad tema kaitset autoriõigusega kaasneva õiguse alusel.

Autoriõigusega kaasnevate õiguste kaitset õigustab investeeringute ja erioskuste abil loodud tulemuse õigustamatu kasutamine teiste isikute poolt. Näiteks fonogrammide ja saadete tootjate kaitsmisel oli eesmärgiks anda õiguste omajatele vajalikud õiguslikud vahendid, et takistada fonogrammide ja saadete massilist õigusvastast kasutamist.¹¹² Uute õiguste andmisel oli ootus, et kasutajad hakkavad õiguste objektide kasutamiseks sõlmima õiguste omajatega litsentsilepinguid. Ka kirjastaja vajaks veebikeskkonnas õiguslikke vahendeid, et takistada väljaande õigustamatut kasutamist teiste isikute poolt. Väljaande õigustamatu kasutamine leiab aset seetõttu, et kirjastajal on raskusi oma ainuõiguste omaja positsiooni tõendamisel. Kirjastajal ei oleks uue kaasneva õiguse kehtestamise korral vaja oma positsiooni enam tõendada. Uus õigus võimaldaks tal tõhusalt kontrollida väljaande kasutamist ja viiks eelduslikult ka litsentsilepingute sõlmimiseni. Sarnaselt filmi esmasalvestuse tootjaga, kellele lähevad teoste autorite õigused üldjuhul AutÕS § 33 lg 2 või kokkuleppe alusel üle ning kellele kuulub ka AutÕS § 73¹ lg-s 1 sätestatud kaasnev õigus, oleks ka kirjastajal enamikul juhtudest veebikeskkonnas väljaande suhtes topeltkaitse.¹¹³

¹⁰⁹ *Ibidem*, lk 17.

¹¹⁰ WIPO. Copyright and Related Rights Introduction to the International Legal Framework. Singapore, 2015. – https://www.wipo.int/edocs/mdocs/mdocs/en/wipo_reg_cr_sin_15/wipo_reg_cr_sin_15_t_1.pdf (08.03.2020).

¹¹¹ Depoorter, B; Menell, P. Research Handbook on the Economics of Intellectual Property Law: Volume 1: Theory. Edward Elgar Publishing, 2019, p 595.

¹¹² WIPO. Copyright and Related Rights Introduction to the International Legal Framework. Singapore, 2015. – https://www.wipo.int/edocs/mdocs/mdocs/en/wipo_reg_cr_sin_15/wipo_reg_cr_sin_15_t_1.pdf (08.03.2020).

¹¹³ Saksa õiguses on ajakirjandusväljaande kirjastajatel samuti enamikul juhtudest kaitse nii kaasneva õiguse kui ka väljaande autorite varaliste õiguste alusel. Vt Jani. UrhG § 87f/2. – Urheberrecht. Praxiskommentar. 2019.

Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasneva õiguse kaitse ulatus on erinev. Autoriõigus hõlmab AutÕS §-s 13 sätestatud varalisi õigusi, mis tagavad autoriõiguste omajale kaitse laia hulga erinevate toimingute suhtes. Autoriõigused lähtuvad kaitse vajadusest nii teose loomise hetkel kui ka tulevikus. Autoriõigusega kaasnev õigus kaitseb õiguste omajat aga üksnes teatud toimingute eest, millel kahjustav mõju on kaitse andmise hetkel ilmnenu.¹¹⁴ Selliste toimingute järgi otsustatakse, millist kaitset oleks isikul vaja. Näiteks andmebaasi tegija kaitse eesmärk on kaitsta tema tehtud investeeringut. Tal on seetõttu AutÕS § 75⁴ lg 2 järgi ainuõigused üksnes kogu andmebaasi või selle olulise osa reprodutseerimise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise suhtes. Andmebaasi tegijale ei kuulu näiteks andmebaasi töötlemise õigust, sest üksnes andmebaasi töötlemine ei kahjusta andmebaasi tegija investeeringut.

Arvestades, et kirjastajal oleks veebikeskkonnas vaja üksnes sellise sisuga õigust, mis kaitseks teda vahendajapoolse väljaande reprodutseerimise, töötlemise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eest, oleks põhjendatud kirjastaja kaitse uue autoriõigusega kaasneva õiguse alusel. Toimingute, mille eest kirjastaja veebis kaitset vajab, spetsiifilisuse tõttu ei oleks kirjastajale vaja näiteks autoriõiguste omajale kuuluvat teose levitamise- või eksponeerimisõigust, samuti teose tõlkimise ega avaliku esitamise õigust. Kirjastajale uue kaasneva õiguse andmine võimaldaks arvestada ka väljaandes sisalduvate teoste autorite huvidega. Autoriõigusega kaasnevate õiguste teostamine ei piira AutÕS § 62 lg 2 kohaselt autori või tema õigusjärglase autoriõiguse teostamist. See põhimõte on sätestatud ka 1961. aasta Rooma konventsioonis, mille art 1 kohaselt ei mõjuta konventsiooniga tagatud kaitse mingil viisil kirjandus- ja kunstiteose suhtes kehtiva autoriõiguse kaitset ning konventsiooni sätteid ei või tõlgendada autoriõiguse kaitset piiravalt.¹¹⁵

Kokkuvõttes oleks kirjastaja kaitseks sobivaim kirjastajale spetsiaalse autoriõigusega kaasneva õiguse kehtestamine. See looks kirjastajale autoriõiguste olemasolust ja kuuluvusest sõltumatu kaitse. Samuti oleks kaasneva õiguse kehtestamine sobivaim seetõttu, et kaasnev õigus võimaldaks tagada kirjastajale üksnes need ainuõigused, mida tal on veebikeskkonnas vaja. Kaasnev õigus arvestaks seejuures ka autorite huvidega, piiramata ja takistamata autoriõiguste teostamist.

¹¹⁴ Lewinski, S, lk 59.

¹¹⁵ Teose esitaja, fonogrammitootja ja ringhäälinguorganisatsiooni kaitse rahvusvaheline konventsioon. – RT II 1999, 27, 165.

2. AJAKIRJANDUSVÄLJAANDE KIRJASTAJA AUTORIÕIGUSEGA KAASNEV ÕIGUS VEEBIKESKKONNAS

2.1. Ajakirjandusväljaande kirjastaja ainuõiguse subjekt

Esimeses peatükis järeldati, et kirjastaja kaitset oleks veebikeskkonnas vaja laiendada. Kirjastaja kaitse laiendamiseks sobiks kirjastajale väljaande suhtes autoriõigusega kaasneva õiguse andmine. Järgnevalt analüüsitakse, kes peaks olema ajakirjandusväljaande kirjastaja ainuõiguse subjekt ning keda kaitseb ajakirjandusväljaande kirjastajana DÜT direktiiv, sh kas direktiivi lahendus on kirjastaja kaitseks sobiv.

Ajakirjandusväljaande kirjastaja ainuõigus peaks kaitsma kirjastaja poolt loometööde valikul, toimetamisel, kokkupanekul ja avaldamisel tehtud investeeringuid.¹¹⁶ Kirjastaja kannab toimetuse ruumide üürikulud, tagab loometööks vajalikud vahendid ja finantseerib toimetuse tegevust, makstes selle liikmetele tasu. Arvestades, et väljaande panevad kokku inimesed, teeb kirjastaja finantsinvesteeringuid peamiselt inimressurssidesse. Uudisteagregaatorid ja otsingumootorid koondavad sisu üldjuhul automatiseeritult ning teevad investeeringuid serveritesse ja tarkvarasse, kuid mitte inimressurssi. Nad ei peaks seetõttu kirjastajana kaitset saama.¹¹⁷ Väljaannet avaldatakse kirjastaja initsiatiivil ja tema kontrolli all. Kirjastaja koordineerib toimetuse tegevust ning teeb lõpliku otsuse sisu valiku, kokkupaneku ja paigutuse üle, määrates seekaudu väljaande suuna. Kui väljaandes avaldatakse ebaõigeid andmeid või ebakohaseid väärtushinnanguid, kannab kirjastaja selle eest õiguslikku vastutust. Kirjastaja sarnaneb kontrolli teostamise tõttu meediateenuse osutajaga. Meediateenuse osutaja on meediateenuste seaduse¹¹⁸ (edaspidi MeeTS) § 5 järgi isik, kellel on toimetust vastutuse meediateenuse sisu valikul ja kes määrab selle esitamise järjestuse ning edastamise viisi. Toimetust vastutuse on MeeTS § 6 järgi meediateenuse osutaja teostatav kontroll saadete valiku, sisu ja ülesehituse ning programmi paigutamise üle. Teostades kontrolli väljaande sisu valiku, kokkupaneku ja paigutuse üle, võtab kirjastaja sarnaselt meediateenuse osutajaga toimetust vastutuse. Kirjastajana peaks kaitse saama seega isik, kes on väljaande avaldamiseks teinud finantsinvesteeringu ning kelle initsiatiivil ja toimetust vastutusel väljaannet avaldatakse.¹¹⁹

¹¹⁶ Vt täpsemalt alaptk-st 1.2.2.

¹¹⁷ Ka Saksa ajakirjandusväljaande kirjastaja ainuõiguse kehtestanud seaduse eelnõu seletuskirjas on leitud, et vaid uudiste kogumine ei ole panus, mis õigustaks ainuõiguse kaitset. Vt Gesetzentwurf der Bundesregierung. Entwurf eines Siebenten Gesetzes zur Änderung des Urheberrechtsgesetzes. 17/11470.

¹¹⁸ Meediateenuste seadus¹. RT I, 06.01.2011, 1.

¹¹⁹ Analoogselt kaitstakse nt filmitootjatena AutÕS § 33 lg 3 järgi isikuid, kelle finantseerimisel või juhtimisel on teos loodud, ja fonogrammitootjatena AutÕS § 69 järgi isikuid, kelle algatusel ja vastutusel toimub heliteose salvestamine.

DÜT direktiivi art 2 p 4 p c kohaselt kaitstakse ajakirjandusväljaande kirjastajana isikut, kes avaldab väljaannet omal initsiatiivil, toimetuse vastutusel ja kontrolli all. Nõue, et isik avaldab väljaannet omal initsiatiivil, eeldab autori arvates, et isik juhib loometööde valimist, kokkupanemist ja avaldamist. Initsiatiiv nõuab isikult finantsinvesteeringute tegemist ja riskide võtmist. Väljaande avaldamine peab direktiivi kohaselt leidma aset toimetuse vastutusel ja kontrolli all. Kuivõrd toimetuse on inimeste kollektiiv, nõuab direktiiv, et loometööde valikul, kokkupanekul ning avaldamisel oleks tehtud investeeringuid inimressurssidesse. Nii saab ka DÜT direktiivi järgi kaitse isik, kes on väljaande avaldamiseks teinud finantsinvesteeringuid ning kelle initsiatiivil, vastutusel ja kontrolli all väljaannet avaldatakse.

Väljaande õigustamatu kasutamine veebikeskkonnas vähendab kirjastaja motivatsiooni väljaannetesse investeerida.¹²⁰ AINUõiguse andmine stimuleerib investeeringute tegemist aga vaid juhul, kui kirjastaja eesmärk on teenida väljaande avaldamisega tulu.¹²¹ Alati ei ole teenitav tulu siiski väljaande avaldamise peamine stiimul. Näiteks riigivõimu teostamise käigus loodud väljaannete, nagu Riigi Teataja või KAPO aastaraamat, peamine eesmärk on olulise teabe avaldamine või riigiorganite tegevusest ülevaate andmine. Selliste väljaannete õiguslik kaitse takistaks info vaba liikumist. Ajakirjandusväljaande kirjastajana peaks kaitse saama seega vaid isik, kes avaldab väljaannet tulu teenimise eesmärgil ehk majandustegevuse käigus.¹²² Vaid nende isikute motivatsiooni väljaannetesse investeerida ja sisu kättesaadavaks teha vähendab väljaannete õigustamatu kasutamine. DÜT direktiivi tähenduses on ajakirjandusväljaande kirjastaja teenuseosutaja.¹²³ Teenus on Euroopa Liidu toimimise lepingu¹²⁴ (edaspidi ELTL) art 57 kohaselt tavaliselt tasuline tegevus niivõrd, kuivõrd see ei ole reguleeritud kaupade, kapitali ja isikute vaba liikumist käsitlevate sätetega. Selliselt sätestab ka direktiiv ainuõigused isikule, kes avaldab väljaandeid majandustegevuse käigus.

Magistritöö esimesest peatükist nähtus, et väljaannet kasutatakse veebikeskkonnas sageli priisõiduks kirjastaja tehtud investeeringu arvel.¹²⁵ Kirjastajana vajaks täiendavat kaitset isik, kelle investeeringut veebikeskkonnas asetleidev priisõit kahjustab. Isik peaks olema väljaande veebikeskkonnas kättesaadavaks teinud, sest priisõit leiab üldjuhul aset veebikeskkonnas. DÜT direktiivi art 2 p 4 p c kohaselt saab kaitse isik, kes avaldab väljaannet mistahes meediakanalis,

¹²⁰ Vt alaptk-st 1.2.1.

¹²¹ Bently, S, lk 37.

¹²² Majandustegevuse seadustiku üldosa seadus¹ § 3 lg 1 kohaselt on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga ja püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud.

¹²³ See tuleneb DÜT direktiivi art 2 p-st 4 ja põhjendusest 55.

¹²⁴ Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioon. – ELT C 326, lk 1–390.

¹²⁵ Vt alaptk-st 1.2.1.

sealhulgas paber kandjal.¹²⁶ Arvestades, et direktiivi eesmärk on reguleerida digitaalset turgu, ei ole paberväljaande avaldaja kaitsmine autori hinnangul põhjendatud. Paberväljaannete kasutamine veebikeskkonnas ei ole enamasti võimalik ega praktikas levinud, mistõttu ei kahjusta see paberväljaande avaldaja investeeringut. DÜT direktiivi art 2 p 4 p c oleks pidanud autori arvates seega täpsustama, et kaitse saab isik, kes avaldab väljaannet veebikeskkonnas.

Vahendajapoolne priisõit kirjastaja investeeringu arvel vähendab kirjastaja veebisaidi külastatavust, kahjustades seekaudu reklaami müügil põhineva ärimudeli toimimist. Kirjastajana vajab kaitset seega isik, kelle ärimudel veebikeskkonnas põhineb peamiselt reklaami müügil. Kui isik avaldab tasulisi artikleid, siis põhineb tema tulu üldjuhul väljaande lugejate makstavatel tasudel. Samuti teenib isik, kes avaldab väljaandeid teaduslikel eesmärkidel, tulu üldjuhul teadusasutuste toetustest, ülikoolidega sõlmitud lepingutest või lugejate tellimustest. Avatud juurdepääsu (*Open Access*) mehhanismi kasutamise korral avaldatakse teaduslikke väljaandeid üleüldse tasuta, teenimata selle eest tulu.¹²⁷ Arvestades, et isiku, kes avaldab teaduslikku väljaannet, tulu ei põhine reeglina reklaami müügil, ei vaja ta ka vahendajapoolse väljaande kasutamise eest kaitset. DÜT direktiivi art 2 p 4 p c järgi ei laiene direktiivi kaitse teaduslikel või akadeemilistel eesmärkidel avaldatava perioodilise väljaande kirjastajale. Ka direktiiv lähtub seega kaitse andmisel väljaande avaldaja ärimudelist ja välistab kaitse alt isikud, kelle ärimudel üldjuhul reklaami müügil ei põhine.

Magistritöö esimesest peatükist nähtus, et vahendusteenuse osutajate tegevus seab ohtu usaldusväärse ja sõltumatu ajakirjandusliku sisu kättesaadavuse.¹²⁸ Ehkki kaitset peaks saama isik, kes annab välja ajakirjandusväljaannet, vajab piiritlemist ka see, mida tuleks ajakirjandusväljaandena käsitada uue ainuõiguse tähenduses. Ajakirjandus on määratlemata mõiste. Saksa kohtupraktikas on ajakirjandusliku sõnavabaduse kontekstis leitud, et ajakirjanduslikkus ei sõltu väljaande sisust, vaid see on infovahendusprotsessist osavõtt kindlas vormis.¹²⁹ Ajakirjanduslikkust võib seega infovahenduse eesmärgi kaudu mõista laialt. Kuigi väljaanne võib sisaldada ka muud materjali, peaks väljaanne olema üldsust informeerivate kirjatööde kogum.¹³⁰ DÜT direktiivi art 2 p 4 p b ja Euroopa Kohtu lahendi *Satanmedia* kohaselt

¹²⁶ DÜT direktiivi põhjendus 56.

¹²⁷ Avatud juurdepääsu kohta vt nt Tartu Ülikooli Raamatukogu. Avatud juurdepääs. – <https://utlib.ut.ee/avatud-juurdepaas> (18.04.2020).

¹²⁸ Vt alaptk-st 1.2.1.

¹²⁹ BVerfG, 08.10.1996, 1 BvR 1183/90.

¹³⁰ Näiteks Saksa Urheberrechtsgesetz (UrhG) § 87f sätestab lg-s 2, et ajakirjanduslikud tööd on eelkõige artiklid ja illustratsioonid, mis on mõeldud teabe edastamiseks, arvamuste kujundamiseks või meele lahutamiseks. Urheberrechtsgesetz. v. 28.11.2018 I 2014. Analoogne sõnastus on ka Hispaania Ley de Propiedad Intelectual § 32 lg-s 2.

on ajakirjanduslik tegevus, mis seab eesmärgiks anda üldsusele uudiste või muude teemadega seotud teavet.¹³¹ Direktiivi art 2 p 4 järgi on väljaanne peamiselt ajakirjanduslikku laadi kirjatööde kogum, mis võib hõlmata ka muid teoseid või materjale. Järelikult käsitab ka direktiiv ajakirjandusväljaannet üldsust informeerivate kirjatööde kogumina.

Avaliku arvamuse kujundamist võimaldab vaid sõltumatu ja usaldusväärne info. Väljaanded sisaldavad sageli ka reklaami ja sisuturundust, mis ei ole sõltumatu. Kaitset ei peaks aga saama isik, kelle avaldatava väljaande sisu on ülekaalukalt erahuvidest lähtuv.¹³² Näiteks erakonna nädala- või kuukirja, mille sisu lähtub erakonna huvidest, avaldaja ei vaja autori hinnangul täiendavat kaitset. Demokraatliku ühiskonna seisukohalt peaks kirjastajana kaitse saama vaid isik, kes teeb kättesaadavaks üldsuse huvidest lähtuvat sõltumatut ja usaldusväärset sisu. DÜT direktiiv ei sätesta nõuet, et ajakirjanduslike kirjatööde kogum peaks olema sõltumatu ja usaldusväärne. Erahuvidest lähtuva väljaande avaldaja kaitse ei oleks aga kooskõlas direktiivi eesmärkidega. Direktiivi eesmärkideks on suurendada usaldusväärse teabe kättesaadavust¹³³ ning kindlustada vaba ja pluralistliku ajakirjanduse jätkusuutlikkus.¹³⁴ Direktiivi põhjendustel ei ole aga direktiivi sätetega võrreldavat õigusjõudu. Põhjendustele tuginemine on olukorras, kus direktiivi põhitekstis puudub väljaande sõltumatuse ja usaldusväärse nõue, problemaatiline.¹³⁵ Kuigi ajakirjanduslikkuse nõude kaudu on võimalik välistada valdava enamiku isikute, kes avaldavad erahuvidest lähtuvaid väljaandeid, kaitse, jääb õhku küsimus, kas kaitse laieneb näiteks isiku suhtes, kes avaldab erakonna väljaannet, mis ei ole sõltumatu, kuid mis üldjuhul seab eesmärgiks üldsuse informeerimise. DÜT direktiivi lahendus ei ole seega sobiv selleks, et kindlustada üksnes sõltumatu ja usaldusväärse ajakirjandusliku sisu kättesaadavus.

Ajakirjandus täidab ühiskonna valvekoera rolli ja võimaldab informeeritud avalikku diskussiooni.¹³⁶ Institutsionaalse ajakirjanduse kõrvale on tekkinud isikud, kes ei tegutse klassikalise ajakirjanduse vormis, kuid täidavad ühiskonna valvekoera rolli sama efektiivselt. Näiteks vabakutseline ajakirjanik võib avaldada blogi, millesse tehtud finantsinvesteering võib olla

¹³¹ DÜT direktiivi art 2 lg 4 p b. EKo C-73/07, *Tietosuojavaltuutettu versus Satakunnan Markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy*, ECLI:EU:C:2008:266, p 106.

¹³² Ülekaalukalt erahuvidest lähtuvat sisu avaldavat isikut ei kaitse ajakirjandusväljaande kirjastajana ka Saksa UrhG § 87f lg 2.

¹³³ DÜT direktiivi põhjendus 55.

¹³⁴ DÜT direktiivi põhjendus 54.

¹³⁵ Vt direktiivi põhjenduste õigusliku tähenduse kohta EK C-444/03, *meta Fackler KG versus Bundesrepublik Deutschland*, ECLI:EU:C:2005:64, kohtujurist P. Légeri ettepanek, p 70.

¹³⁶ Vt ajakirjanduse rolli kohta ka N. Parrest, E. Vene. PõhiSK § 44/6. – Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 4., täiend. vlj. Tallinn: Juura 2017 ja EIKo 39534/07, *Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung eines wirtschaftlich gesunden land- und forstwirtschaftlichen Grundbesitzes vs. Austria*.

võrreldav väikse toimetusega ajakirjandusväljaande kirjastaja investeringuga.¹³⁷ Digitaalse turu arenguga seoses võivad institutsionaalse ajakirjanduse alternatiivid omandada suurema tähtsuse kui hetkel. Kui isik täidab ajakirjandusväljaande kirjastajana kaitse saamise tingimused, peaks ta saama kaitse, olenemata tegutsemisvormist. Nii tunnustaks õiguskord erinevate meediaturuosaliste panuseid ja konkurents meediaturul eelduslikult suureneks. See tähendaks lugeja jaoks rohkemate allikate kättesaadavust ning allikate võrdluses täielikumat ja kvaliteetsemat informatsiooni.¹³⁸ DÜT direktiivi põhjenduste kohaselt ei peaks kaitset saama isik, kes haldab sellist veebisaiti nagu blogi, mis annab teavet osana tegevusest, mis ei toimu teenuseosutaja algatusel, tema toimetust vastutuse ja kontrolli all.¹³⁹ Sellest nähtub, et blogi, mida ei avaldata majandustegevuse käigus ja ajakirjandusväljaande kirjastaja initsiatiivil, toimetuse vastutusel ja kontrolli all, ei saa direktiivi kohaselt kaitset. Direktiiv ei välista kaitset aga blogijale, kes täidab kirjastajana kaitse saamise tingimused. Selliselt tunnustab ka DÜT direktiiv erinevate meediaturuosaliste panuseid ega lähtu kitsalt ajakirjanduse vormist.

Väljaandeid avaldavad enamasti juriidilised isikud, kuid kirjastajale omaseid investeringuid võivad teha ka füüsilised isikud, näiteks blogijad. Kirjastajana peaks kaitset saama seega nii füüsiline kui ka juriidiline isik. DÜT direktiivi art 15 lg 1 kohaselt on ajakirjandusväljaande kirjastaja ainuõigused isikul, kelle registrijärgne asukoht, juhatuse asukoht või peamine tegevuskoht on liidus.¹⁴⁰ Direktiiv ei viita füüsilist isikut iseloomustavale harilikule viibimiskohale või kodakondsusele. Füüsilise isiku kaitse välistamine ei oleks autori hinnangul põhjendatud. Füüsiline isik võib avaldada DÜT direktiivis sätestatud nõuetele vastavat ajakirjandusväljaannet ja vajada veebikeskkonnas kaitset. Direktiivi võiks seega tõlgendada selliselt, et üksnes juriidilist isikut iseloomustavale asukohale viitamine ei välista füüsilise isiku kaitset. Prantsusmaal on DÜT direktiiviga kehtestatud ajakirjandusväljaande kirjastaja ainuõigus 2019. aastal riigisisesse õigusesse üle võetud. Ka Prantsusmaa CPI art L218-1 lg III järgi on ajakirjandusväljaande kirjastajaks nii füüsiline kui ka juriidiline isik, kes avaldab ajakirjandusväljaannet.

¹³⁷ Näiteks poliitikablogi Marbury kajastas 2008. aasta USA presidendivalimisi. Blogi autor koostas sündmustest ajajoone, analüüsis kandidaatide seisukohti ning võrdles valimisplatvorme. Erinevaid vaatenurki sõltumatult kajastav blogi võib teatud juhtudel asendada institutsionaalset ajakirjandust. Pole kaalukaid põhjuseid, miks elukutseliste blogijate kaitse peaks olema välistatud. Vt Marbury blogi kohta The Guardian. The world's 50 most powerful blogs. – <https://www.theguardian.com/technology/2008/mar/09/blogs> (12.03.2020).

¹³⁸ Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee on rõhutanud avalikkuse huvi saada informatsiooni erinevatest allikatest ja veenduda nii info täielikkuses. Vt Council of Europe. Recommendations and Declarations of the Committee of Ministers of the Council of Europe in the field of media and information society. Strasbourg, 2016, p 11. – <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTM> (12.03.2020).

¹³⁹ DÜT direktiivi põhjendus 56.

¹⁴⁰ DÜT direktiivi põhjendus 55.

Kokkuvõttes tuleks ajakirjandusväljaande kirjastaja ainuõigus kehtestada isikule, kes on teinud väljaande avaldamiseks finantsinvesteeringuid ning kelle initsiatiivil ja toimetusvastutusel väljaannet avaldatakse. Kaitse tuleks kehtestada isikule, kes avaldab väljaannet majandustegevuse käigus, kes teeb väljaande veebikeskkonnas kättesaadavaks ning kelle ärimudel põhineb peamiselt reklaami müügil. Ajakirjandusväljaandena tuleks käsitada peamiselt kirjatööde kogumit, mis informeerib üldsust ja mille sisu on sõltumatu ja usaldusväärne. DÜT direktiivi lahendus on puudulik väljaande sisu sõltumatuse ja usaldusväarsuse nõude osas. Samuti laieneb direktiiviga pakutav kaitse põhjendamatult isikule, kes ei tee väljaandeid veebikeskkonnas kättesaadavaks ja kelle kaitseks puudub seega vajadus. DÜT direktiiv ei täpsusta, kas ajakirjandusväljaande kirjastaja kaitse laieneb ka füüsilistele isikutele. Ajakirjandusväljaande kirjastaja mõiste tuleks autori hinnangul Eesti õiguses defineerida selliselt, et see laieneks mõlemale. Eelnevat arvestades teeb autor ettepaneku defineerida ajakirjandusväljaande kirjastaja mõiste AutÕS-s järgmiselt:

„Ajakirjandusväljaande kirjastaja on füüsilisest või juriidilisest isikust teenuseosutaja, kelle initsiatiivil, finantseerimisel ja toimetusvastutusel ajakirjandusväljaanne avaldatakse. Toimetusvastutus on ajakirjandusväljaande kirjastaja teostatav kontroll väljaande sisu valiku, kokkupaneku ja paigutamise üle. Ajakirjandusväljaanne on peamiselt ajakirjanduslikku laadi kirjatööde kogum, mis kujutab endast eraldiseisvat ühikut sama nime all perioodiliselt väljaantavas või regulaarselt ajakohastatavas väljaandes ja mille eesmärk on anda üldsusele uudiste või muude teemadega seotud teavet. Ajakirjandusväljaandeks käesoleva seaduse tähenduses ei loeta teaduslikel või akadeemilistel eesmärkidel kirjastatavat perioodilist väljaannet.“

2.2. Ajakirjandusväljaande kirjastaja ainuõiguse sisu ja ulatus

2.2.1. Õigus üldsusele kättesaadavaks tegemisele

Vahendaja taaspostitab kirjastaja veebikeskkonnas avaldatud väljaande üksikuid osi oma veebisaidil selliselt, et lõppkasutaja saab väljaandega tutvuda tema valitud kohas ja ajal. Selline väljaande taaspostitamine on analoogselt AutÕS § 13 lg 1 p-ga 9¹ väljaande üldsusele kättesaadavaks tegemine. Järgnevalt analüüsitakse, kas, millistel tingimustel ja kelle vastu tuleks kirjastajale tagada ainuõigus väljaande üldsusele kättesaadavaks tegemisele.

Väljaande taaspostitamine vahendaja veebisaidil kahjustab kirjastaja investeeringut juhul, kui kasutaja saab väljaande sisuga tutvuda ilma kirjastaja veebisaiti külastamata. Kirjastajale oleks sellise taaspostitamise eest vaja seega kaitset. Teose autorile tekib teose loomisega selle suhtes

AutÕS § 13 lg 1 p-s 9¹ sätestatud üldsusele kättesaadavaks tegemise ainuõigus. Nimetatud ainuõigus põhineb infoühiskonna direktiivi art 3 lg-1 1. AutÕS § 70 lg 1 p 5 ja infoühiskonna direktiivi art 3 lg 2 p b järgi on selline ainuõigus ka fonogrammitootjal oma fonogrammi suhtes ning AutÕS § 73¹ lg 1 p 4 ja infoühiskonna direktiivi art 3 lg 2 p c järgi filmi esmasalvestuse tootjal oma filmi suhtes. Tasuks kaaluda, kas sama sisuga ainuõigus võiks sobida ka kirjastaja kaitseks veebikeskkonnas.

Üldsusele kättesaadavaks tegemine AutÕS § 13 lg 1 p 9¹ tähenduses hõlmab kumulatiivselt üldsusele kättesaadavaks tegemise toimingut ja kättesaadavaks tegemist üldsusele.¹⁴¹ Väljaande taaspostitamine veebikeskkonnas on väljaande kättesaadavaks tegemise toiming.¹⁴² Kasutajal on võimalik väljaandega tutvuda tema valitud kohas ja ajal. Euroopa Kohtu praktika kohaselt tehakse õiguste objekt kättesaadavaks üldsusele, kui sellega saab tutvuda määratlemata isikute ring ja peale selle ka piisavalt suur arv isikuid.¹⁴³ Väljaande taaspostitamise kaudu on sellega võimalik tutvuda kõigil veebikasutajatel, mistõttu tehakse väljaanne taaspostitamisega kättesaadavaks üldsusele. Algselt teeb väljaande üldsusele kättesaadavaks kirjastaja ise. Selleks, et väljaande kasutamine teiste isikute poolt oleks väljaande kättesaadavaks tegemine üldsusele, peaks see Euroopa Kohtu praktika kohaselt olema kättesaadavaks tehtud võrreldes üldsusega, kellele väljaanne algselt kättesaadavaks tehti, uuele üldsusele. Uus üldsus võib esineda uue tehnilise vahendi või uue sihtgrupi näol.¹⁴⁴ Vahendajad ei kasuta kirjastaja väljaande kättesaadavaks tegemisel uut tehnilist vahendit, sest väljaanne tehakse jätkuvalt kättesaadavaks veebikeskkonnas. Uus sihtgrupp esineb juhul, kui õiguste objekt tehakse kättesaadavaks üldsusele, kellega õiguste omaja ei ole arvestanud.¹⁴⁵ Euroopa Kohus leidis lahendis *Renckhoff*, et kui vabalt ligipääsetav sisu taaspostitatakse uuel, algsest erineval veebisaidil, siis tehakse sisu kättesaadavaks uuele üldsusele, sest õiguste omaja ei ole arvestanud, et sisu tehakse kättesaadavaks ka uue veebisaidi kasutajatele.¹⁴⁶ Seda arvestades teeb vahendaja vabalt ligipääsetava väljaande osade taaspostitamisega väljaande kättesaadavaks uuele üldsusele. Vahendaja tegevus on seega infoühiskonna direktiivi art 3 lg 2 tähenduses väljaande osade üldsusele kättesaadavaks tegemine. Järelikult sobiks sama sisuga ainuõigus ka kirjastaja kaitseks veebikeskkonnas. Selline ainuõigus pakuks kirjastajale kaitset tehtud investeeringute kahjustamise eest, võimaldades takistada väljaande üksikute osade taaspostitamist vahendaja poolt viisil, mis võimaldab kasutajal väljaande

¹⁴¹ Vt nt EKo C-466/12, *Nils Svensson jt versus Retriever Sverige AB*, ECLI:EU:C:2014:76.

¹⁴² Vt EKo C-161/17, *Land Nordrhein-Westfalen versus Dirk Renckhoff*, ECLI:EU:C:2018:634.

¹⁴³ EKo C-607/11, *ITV Broadcasting jt versus TVCatchup*, ECLI:EU:C:2013:147, p 32. C-466/12, *Nils Svensson jt*.

¹⁴⁴ C-466/12, *Nils Svensson jt*, p 24.

¹⁴⁵ *Ibidem*.

¹⁴⁶ C-161/17, *Renckhoff*, p 35.

sisuga ilma kirjastaja veebisaiti külastamata tutvuda. Infoühiskonna direktiivi art 3 lg-s 2 sätestatud üldsusele kättesaadavaks tegemise ainuõiguse näeb kirjastajatele ette ka DÜT direktiivi art 15.

Kirjastaja ainuõigus väljaande üldsusele kättesaadavaks tegemisele piiraks veebikeskkonna sõnavabadust. PS § 44 ja EIÕK art 10 kohaselt on igal inimesel õigus saada informatsiooni ning oma mõtteid kirjalikult, suuliselt, pildi või muul kujul avaldada.¹⁴⁷ Kirjastaja ainuõigus takistaks veebikeskkonnas väljaande sisu vaba jagamist ja selle kaudu enese väljendamist. Samuti riivaks see veebikasutajate õigust saada informatsiooni ning olla auditooriumiks.¹⁴⁸ Sõnavabaduse piirangud peavad EIÕK art 10 lg 2 kohaselt olema proportsionaalsed ehk sobivad, vajalikud ja mõõdukad.¹⁴⁹ Veebikeskkonna tavakasutaja suhtes ei oleks kirjastaja ainuõigusega kaasnev sõnavabaduse piirang vajalik ega mõõdukas. Nendepoolne väljaande osade üldsusele kättesaadavaks tegemine ei ole üldjuhul priisõit kirjastaja investeeringu arvel, sest nad ei teeni väljaande kättesaadavaks tegemisega tulu. Samuti ei ole väljaande taaspostitamine tavakasutajate poolt kirjastaja jaoks majanduslikult tähtsusega, mis õigustaks kasutajate õigustesse sekkumist. EIK on rõhutanud internetiplatvormide olulisust sõnavabaduse tagamisel.¹⁵⁰ Üksikkasutajate, kes sarnaselt vahendajatega väljaande osi sotsiaalmeedias taaspostitavad, sõnavabaduse piiramiseks peaksid olema kaalukad argumendid. Kuigi sõnavabadus laieneb ka juriidilistele isikutele, sh vahendajatele,¹⁵¹ õigustaks nende sõnavabaduse piirangut väljaannete kasutamine ärilistel eesmärkidel, massiliselt ja enamasti automatiseeritult. Selline väljaannete kasutamine kahjustab kirjastaja investeeringut ning ohustab sõltumatu ja usaldusväärse ajakirjandusliku sisu kättesaadavust. Kirjastaja ainuõigus peaks kirjastajat kaitsma seega vaid ajakirjandusväljaande kasutamise eest vahendajate, kuid mitte veebikeskkonna tavakasutajate poolt.

DÜT direktiivi art 15 lg 1 kohaselt on ajakirjandusväljaande kirjastajal ainuõigused infoühiskonna teenuse osutaja suhtes. Infoühiskonna teenuse osutaja on e-kaubanduse direktiivi art 2 p b järgi füüsiline või juriidiline isik, kes osutab Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2015/1535¹⁵² (edaspidi direktiiv 2015/1535) art 1 lg 1 p b kohast infoühiskonna teenust. Infoühiskonna teenus on direktiivi 2015/1535 art 1 lg 1 p b kohaselt vahemaa tagant elektroonilisel teel ja teenusesaaja isikliku taotluse alusel tavaliselt tasu eest osutatav teenus. Direktiivi 2015/1535 põhjenduse 18

¹⁴⁷ EIÕK art 10 kohta vt Human Rights Centre. Freedom of expression. – <https://humanrights.ee/en/freedom-of-expression> (15.03.2020).

¹⁴⁸ Sõnavabadus hõlmab õigust saada teistelt isikutelt informatsiooni ja olla nn auditooriumiks. Vt Equality and Human Rights. Article 10: Freedom of expression. – <https://www.equalityhumanrights.com/en/> (15.03.2020).

¹⁴⁹ *Ibidem*.

¹⁵⁰ EIKo 3111/10, *Ahmet Yıldırım vs. Turkey*.

¹⁵¹ EIÕK art 10 kohaselt on igal inimesel õigus sõnavabadusele.

¹⁵² Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2015/1535, 9. september 2015, millega nähakse ette tehnilistest eeskirjadest ning infoühiskonna teenuste eeskirjadest teatamise kord (EMPs kohaldatav tekst). – ELT L 241, lk 1–15.

kohaselt on infoühiskonna teenus ka teenus, mille eest kasutaja tasu ei maksa ning mille käigus pakutakse andmete otsimist, neile ligipääsu ja neist väljavõtteid võimaldavaid vahendeid. Isikud, kes osutavad infoühiskonna teenuseid, on seega otsingumootorite, uudisteagregaatorite ja andmekogude pakkujad, sh uudisteportaali¹⁵³ ja suhtlusplatvormid.¹⁵⁴ Infoühiskonna teenust osutatakse üldjuhul tasu eest, kuid teenus ei pea saaja jaoks olema tasuline. Piisab seega, kui teenust osutatakse laiemalt majandus- või kutsetegevuse käigus.¹⁵⁵ Selliselt ei ole infoühiskonna teenuse osutajad mittetulundusühingu vormis tegutsevad isikud. Vastavalt mittetulundusühingute seaduse¹⁵⁶ § 1 lg-le 1 ei või mittetulundusühingu eesmärgiks või põhitegevuseks olla majandustegevuse kaudu tulu saamine. DÜT direktiivi art 15 kohaselt on kirjastajal seega kaitse väljaande kasutamise eest füüsiliste ja juriidiliste isikute poolt, kes pakuvad majandustegevuse käigus infoühiskonna teenuseid.

DÜT direktiivi art 15 lg-ga 1 tagatav kaitse hõlmab väljaande kasutamist laiema isikuringi kui vaid otsingumootorite ja uudisteagregaatorite pakkujate poolt. DÜT direktiivi lahenduse Eesti õigusesse ülevõtmisel oleks seega võimalik lähtuda kas direktiivi sõnastusest või täpsustada kitsamalt teenused, mille osutajate suhtes kirjastaja ainuõigus kehtiks. Konkreetsete teenuste täpsustamise korral oleks kirjastaja ainuõigus aga potentsiaalne konkurentsipiirang. See oleks teoreetiliselt direktiivi 2015/1535 art 5 tähenduses tehniline eeskiri,¹⁵⁷ millest peaks teavitama Euroopa Komisjoni. Euroopa Kohus leidis lahendis *VG Media vs. Google LLC*, et Saksamaa UrhG § 87g lg 4, mille kohaselt on ajakirjandusväljaande kirjastajal ainuõigus otsingumootorite käitajate ning sarnaste teenuste pakkujate suhtes, on tehniline eeskiri, millest tuleb Euroopa Komisjoni teavitada.¹⁵⁸ Vältimaks konkurentsioiguslikke piiranguid, teeb autor ettepaneku sätestada kirjastaja ainuõigus Eesti õiguses kõigi infoühiskonna teenuse osutajate suhtes.

DÜT direktiivi art 15 lg 1 ls 2 kohaselt ei kehti kirjastaja ainuõigus väljaannete eraviisilise ja mittekaubandusliku kasutamise suhtes üksikkasutaja poolt. Eraviisilise kasutuse vaste DÜT direktiivi ingliskeelses versioonis on *private use*. Sama sõnastust kasutab ka infoühiskonna

¹⁵³ LexisNexis. Information society services and e-commerce. Practice Note. – <https://www.lexisnexis.co.uk/legal/guidance/information-society-services-and-e-commerce> (17.03.2020).

¹⁵⁴ Euroopa Kohus on leidnud, et suhtlusplatvormid on infoühiskonna teenused, vt nt EKo C-324/09, *L'Oréal SA versus eBay International AG*, EU:C:2011:474.

¹⁵⁵ E-kaubanduse direktiivi põhjendusest 18 tuleneb, et infoühiskonna teenus on majandustegevuse käigus osutatav teenus. See välistab infoühiskonna teenusena näiteks riigivõimu täitmisel osutatava teenuse.

¹⁵⁶ Mittetulundusühingute seadus. – RT I, 19.03.2019, 2.

¹⁵⁷ Tehnilised eeskirjad on direktiivi 2015/1535 art 1 lg 1 p f kohaselt tehnilised spetsifikatsioonid ja muud nõuded või teenuseid puudutavad eeskirjad, sealhulgas vastavad haldusnormid, mille järgimine turustamisel, teenuste pakkumisel, teenusepakkuja asutamisel või teenuste kasutamisel liikmesriigis või selle põhiosas on *de jure* või *de facto* kohustuslik.

¹⁵⁸ EKo C-299/17, *VG Media Gesellschaft zur Verwertung der Urheber- und Leistungsschutzrechte von Medienunternehmen mbH versus Google LLC*, ECLI:EU:C:2019:716.

direktiivi art 5 lg 2 p b, mis on Eesti õigusesse üle võetud AutÕS § 18 lg-ga 1. AutÕS § 18 lg 1 sätestab teose vaba kasutuse isikliku kasutamise eesmärkidel. Eraviisilist kasutamist võib seega süstemaatilise tõlgendamise kaudu mõista ajakirjandusväljaande kasutamisenä isiklikul eesmärgil. See hõlmab kasutust isiku enda ning tema lähima tutvusringkonna poolt.¹⁵⁹ Üksikkasutajatel on selliselt õigus jagada väljaande sisu näiteks oma sotsiaalmeediakontol.

Piirang, et kirjastaja ainuõigus ei kehti väljaande mittekaubandusliku ja eraviisilise kasutamise suhtes üksikkasutaja poolt, tekitab küsimuse, kas väljaande kaubanduslik ja mitteeraviisiline kasutamine üksikkasutaja poolt eeldab kirjastaja nõusolekut. Üksikkasutaja ei ole üldjuhul direktiivi 2015/1535 tähenduses infoühiskonna teenuse osutaja. Seda näiteks põhjusel, et üksikkasutaja ei osuta direktiivi 2015/1535 art 1 lg 1 p b mõttes teenust teenuse saaja isikliku taotluse, näiteks päringu või käskluse alusel.¹⁶⁰ Arvestades, et üksikkasutaja ei ole üldjuhul infoühiskonna teenuse osutaja, on piirangut, et kirjastaja ainuõigus ei kehti mittekaubandusliku ja eraviisilise väljaande kasutamise suhtes, võimalik tõlgendada kahte moodi. Esiteks selliselt, et üksikkasutaja on infoühiskonna teenuse saaja positsioonis ja DÜT direktiivi art 15 lg 1 ls 2 üksnes kinnitab üle, et ainuõigused kehtivad vaid infoühiskonna teenuse osutajate suhtes. Teiseks on kirjastaja ainuõiguse piirangut võimalik tõlgendada selliselt, et DÜT direktiivi art 15 lg 1 ls 2 kohaselt on kirjastajal ainuõigus ka kaubanduslikel ja mitteeraviisilistel eesmärkidel väljaannet kasutavate üksikkasutajate suhtes. Autori hinnangul tuleks eelistada esimest tõlgendust. Ainuõiguse piirangut ei peaks tõlgendama viisil, mis tooks kaasa infoühiskonna teenuse osutajate poolse väljaande kasutamisega piiratud ainuõiguse laienemise ka üksikkasutajate poolse väljaande kasutamise suhtes. Täpsustus, et ainuõigused ei kehti väljaande eraviisilise ja mittekaubandusliku kasutamise suhtes üksikkasutajate poolt, ei ole eelnevat arvestades vajalik. Kuivõrd see võib tekitada ebaselgust kirjastaja ainuõiguse ulatuse osas, teeb autor ettepaneku sätestada direktiivi lahenduse Eesti õigusesse ülevõtmisel kirjastaja ainuõigus ilma täpsustuseta, et ainuõigused ei kehti väljaande eraviisilise ja mittekaubandusliku kasutamise suhtes üksikkasutaja poolt.

Kokkuvõttes tuleks kirjastajale veebikeskkonnas tagada kaitse väljaande üldsusele kättesaadavaks tegemise eest. Selleks sobiks kirjastajale infoühiskonna direktiivi art 3 lg-s 2 sätestatud üldsusele kättesaadavaks tegemise ainuõiguse andmine. Ainuõigus peaks kehtima väljaande kasutamise suhtes vahendajate, kuid mitte üksikkasutajate poolt. DÜT direktiiv näeb kirjastajatele ette eelnimetatud tingimustele vastava kaitse väljaande üldsusele kättesaadavaks tegemise eest.

¹⁵⁹ Isiklikul otstarbel kasutamise sisu kohta vt lähemalt: autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste seaduse eelnõu seletuskirja projekt, 21.07.2014, lk 77.

¹⁶⁰ Teenuse saaja isikliku taotluse kohta vt EKo C-390/18, *AIRBNB Ireland UC*, ECLI:EU:C:2019:1112.

2.2.2. Õigus reprodutseerimisele

Reprodutseerimine on AutÕS § 13 lg 1 p 1 tähenduses teose või selle osa ühe või mitme ajutise või alalise koopia otsene või kaudne tegemine mis tahes vormis või mis tahes viisil. Vahendaja reprodutseerib väljaande osi samaaegselt nende kasutajale kättesaadavaks tegemisega. Samuti indekseerib vahendaja enne väljaande osade üldsusele kättesaadavaks tegemist kirjastaja veebilehti, tehes neist koopiaid. Järgnevalt analüüsitakse, kas kirjastajale tuleks veebikeskkonnas tagada ainuõigus väljaande reprodutseerimisele.

Teose autorile tekib teose loomisega selle suhtes AutÕS § 13 lg 1 p-s 1 sätestatud reprodutseerimise ainuõigus. Nimetatud ainuõigus põhineb infoühiskonna direktiivi art 2 p-l a. AutÕS § 70 lg 1 p 1 ja infoühiskonna direktiivi art 2 p c järgi on selline ainuõigus ka fonogrammitootjal oma fonogrammi suhtes ning AutÕS § 73¹ lg 1 p 1 ja infoühiskonna direktiivi art 2 p d järgi filmi esmasalvestuse tootjal oma filmi suhtes. Euroopa Kohtu praktika kohaselt tuleb reprodutseerimisõigust tõlgendada laialt.¹⁶¹

Kui vahendaja teeb oma veebilehel väljaande osad üldsusele kättesaadavaks, luuakse samaaegselt väljaande osade üldsusele kättesaadavaks tegemisega väljaande osadest koopia. Väljaande osade kopeerimine leiab sel juhul aset väljaande osade üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil. Väljaande reprodutseerimine eraldiseisvalt ei vähenda kirjastaja veebisaidi külastatavust ega kahjusta kirjastaja investeeringuid. Kui kehtestada kirjastajale ainuõigus väljaande üldsusele kättesaadavaks tegemisele, siis hõlmaks ainuõigus ka väljaande kättesaadavaks tegemise eesmärgil toimuvat reprodutseerimist. Kirjastajal ei oleks seega kõnealuse reprodutseerimise eest vaja eraldi kaitset.

Lisaks tehakse juhul, kui kasutaja kuvab vahendaja veebilehte, väljaande osadest koopiaid kasutaja ekraanil ja vahemälus. Selliseid koopiaid ei tee vahendaja, vaid veebikasutaja.¹⁶² Kirjastaja ainuõigus peaks kehtima üksnes vahendajapoolse väljaande kasutamise suhtes,¹⁶³ mistõttu ei oleks ekraani- ja vahemälukoopiad kirjastaja ainuõigusega hõlmatud ka juhul, kui kirjastajale reprodutseerimisõigus anda. Selliste koopiate tegemine langeb üldjuhul ka AutÕS § 18¹ lg-s 1 ja selle aluseks olnud infoühiskonna direktiivi art 5 lg-s 1 sätestatud ajutise reprodutseerimise erandi alla. Erandi kohaselt on teoste ajutine või juhuslik reprodutseerimine, mis toimub tehnilise protsessi

¹⁶¹ Vt nt C-5/08, *Infopaq International A/S*, p 43.

¹⁶² Kasutaja ekraanil ja vahemälus loodavate koopiate kohta vt täpsemalt EKO C-360/13, *Public Relations Consultants Association Ltd versus Newspaper Licensing Agency Ltd jt*, ECLI:EU:C:2014:1195.

¹⁶³ Selle kohta vt alaptk-st 2.2.1.

lahutamatu ja olulise osana, lubatud ilma autori nõusolekuta. Euroopa Kohus on kinnitanud, et ekraani- ja vahemälukoopiad on tehnilise protsessi lahutamatu ja oluline osa, mis on vajalik veebilehe vaatamiseks.¹⁶⁴

Enne, kui väljaande osad kasutajale kättesaadavaks tehakse, indekseerib vahendaja kirjastaja veebilehti, tehes neist koopiaid. Veebilehtede indekseerimise käigus koopiate loomine eraldiseisvalt kirjastaja investeeringut ei kahjusta, sest kui koopiat kasutajale kättesaadavaks ei tehta, ei saa kasutaja väljaande sisuga tutvuda. Indekseerimine on samas vajalik, et vahendaja saaks kasutajale päringu saamise korral veebilehe kättesaadavaks teha. Juhul, kui veebilehtede indekseerimine oleks kirjastaja ainuõigusega hõlmatud, kaasneks olukord, kus vahendajal ei oleks üleüldse õigust ilma kirjastaja nõusolekuta tema veebilehti oma andmebaasidesse hõlmata ja neid otsingutulemusena nähtavaks teha. Vahendaja, kes ei sooviks kirjastajaga litsentsilepingut sõlmida, lõpetaks kirjastaja veebilehtede indekseerimise.¹⁶⁵ Veebilehtede indekseerimise lõpetamine oleks aga riive kasutajate informatsiooniõigusele, kuna see vähendaks vahendaja poolt kasutajatele kättesaadavaks tehtavate allikate hulka.

Veebilehtede indekseerimine võib langeda ka AutÕS § 18¹ lg-s 1 ja infoühiskonna direktiivi art 5 lg-s 1 sätestatud ajutise reprodutseerimise erandi alla. Lahendis *Infopaq* leidis Euroopa Kohus, et infoühiskonna direktiivi art 5 lg-s 1 sätestatud erandi alla langevad koopiad, mis kustutatakse inimese sekkumiseta automaatselt ja kohe, kui on võimaldatud tehniline protsess, mille jaoks koopia loodi.¹⁶⁶ Euroopa Kohtu seisukohta arvestades ei ole üheselt selge, kas vahendaja poolt indekseerimisel loodav kirjastaja veebilehe koopia on erandi tähenduses ajutine. Indekseerimisel loodavat veebilehe koopiat ei kustutata üldjuhul pärast kasutaja otsingukäskluse täitmist. Koopia säilitatakse, et täita ka tulevikus esitatavaid päringuid. Kuigi indekseerimisel loodav koopia ei pruugi olla ajutine, on koopia loomine üldjuhul AutÕS § 18¹ lg 1 mõttes tehnilise protsessi lahutamatu ja oluline osa. Veebisisu indekseerimata ei saaks otsingumootorid sisu nähtavaks teha ega võimaldada kasutajatel seda AutÕS § 18¹ lg 1 tähenduses seaduspäraselt kasutada. Indekseerimise käigus loodaval koopial ei ole vahendaja jaoks ka AutÕS § 18¹ lg 1 tähenduses eraldi majanduslikku tähtsust, kuna vahendaja ei teeni selle abil tulu. Eelnevat arvestades võib indekseerimine, kuigi selle käigus loodav koopia ei pruugi olla ajutine, langeda AutÕS § 18¹ lg-s 1 ja infoühiskonna direktiivi art 5 lg-s 1 sätestatud erandi alla.

¹⁶⁴ C-360/13, *Public Relations Consultants Association Ltd.*

¹⁶⁵ Reaktsioonina Saksa ajakirjandusväljaande kirjastaja ainuõiguse kehtestamisele lõpetas Google Saksamaal ajakirjandusväljaande kirjastajate veebilehtede indekseerimise.

¹⁶⁶ C-5/08, *Infopaq International A/S*, p 64.

Kuivõrd ainuüksi kirjastaja väljaande reprodutseerimine, sh veebilehtede indekseerimine, ei kahjusta kirjastaja investeeringut, ei peaks kirjastajale tagama väljaande reprodutseerimise ainuõigust. Sellele vaatamata näeb DÜT direktiivi art 15 lg 1 kirjastajale põhjendamatult ette ka infoühiskonna direktiivi art-s 2 sätestatud reprodutseerimise ainuõiguse. Kirjastajale väljaande reprodutseerimisõiguse andmine ei peaks siiski vahendajate tehnoloogia kasutamist takistama. Kui üldsusele kättesaadavaks tegemine oleks kirjastaja loal või ainuõiguse ulatuse piirangu alusel lubatud, siis hõlmaks vastav luba või ainuõiguse ulatuse piirang ka väljaande üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil toimuvat reprodutseerimist. Samuti oleks vahendaja poolt kirjastaja veebilehtede indekseerimise käigus loodavate koopiade tegemist võimalik käsitada AutÕS § 18¹ lg 1 ja infoühiskonna direktiivi art 5 lg 1 tähenduses ajutise reprodutseerimisena, mis on erandina lubatud.

Kokkuvõttes on kirjastaja investeeringut võimalik efektiivselt kaitsta väljaande üldsusele kättesaadavaks tegemise ainuõiguse kaudu ja kirjastaja ei vaja veebikeskkonnas eraldi ainuõigust väljaande reprodutseerimisele. DÜT direktiivi art 15 lg 1 tagab kirjastajale veebikeskkonnas ka infoühiskonna direktiivi art-s 2 sätestatud reprodutseerimise ainuõiguse, kuid see ei ole autori hinnangul põhjendatud. DÜT direktiivi lahenduse AutÕS-i ülevõtmisel peaks kirjastaja veebilehtede indekseerimist autori hinnangul käsitama AutÕS § 18¹ lg 1 tähenduses ajutise reprodutseerimisena, mis on erandina lubatud.

2.2.3. Õigus töötlemisele

Vahendaja teeb väljaande osi oma veebilehel kasutajale kättesaadavaks üldjuhul kirjastaja veebilehest erineval kujul. Artikli tekst tehakse nt kättesaadavaks vaid osaliselt ja fotod algallikaga võrreldes väiksemas formaadis. AutÕS § 13 lg 1 p 5 järgi on teose autoril ainuõigus teosest kohanduste ja töötluste tegemiseks. Järgnevalt analüüsitakse, kas kirjastajale tuleks veebikeskkonnas tagada ainuõigus väljaande töötlemisele.

Vahendaja valib kaudselt, kättesaadavaks tegemise mehhanismi, millised artikli laused ja pildid kasutajale kättesaadavaks tehakse. Kasutaja teeb otsuse sisu huvipakkuvuse ja kirjastaja veebisaidi külastamise kohta eelvaates sisalduva info põhjal. Kui eelvaade teeb kättesaadavaks sisu, mis artiklit hästi ei iseloomusta, võib kasutaja teha otsuse, et sisu ei ole huvipakkuv, kuigi teistsuguste artiklis sisalduvate lausete või piltide kuvamisel oleks otsus olnud vastupidine. Vahendajale saaks seega ette heita, et ta ei ole kättesaadavaks teinud piisavalt atraktiivseid väljaande osi ja

potentsiaalse veebisaidi külastuse ärajäämise tõttu on kirjastajale tekkinud saamata jäänud tulu näol kahju. See, kui vahendaja teenuse positiivne mõju kirjastaja veebisaidi külastatavusele jääb ära, ei kahjusta aga kirjastaja investeringut. Eelvaates kättesaadavaks tehtava info asjakohatus ei peaks seega õigustama kirjastaja kaitset väljaande töötlemise eest. Samuti oleks etteheide, et vahendaja ei ole eelvaates kättesaadavaks teinud piisavalt atraktiivset väljaande osa, vastuolus eesmärgiga takistada liigse informatsiooni eelvaates näitamist. Kui vahendaja teeb kättesaadavaks vähem infot, on suurem tõenäosus, et kasutaja külastab väljaande lugemiseks kirjastaja veebisaiti.

Samuti võib vahendaja loodav eelvaade väljaannet moonutada ja kahjustada seekaudu kirjastaja mainet. Juhul, kui eelvaade teeb näiteks artiklis oleva lause kättesaadavaks osaliselt, võib lause tähendus muutuda ja kasutajal tekkida artikli sisust ebaõige ettekujutus. See võib anda alust hinnata kirjastajat ja tema levitatavat sisu negatiivselt. Selline mainekahju võib vähendada kirjastaja väljavaateid oma turupositsiooni parandamiseks ja suurema tulu teenimiseks. Kirjastajale ei teki aga kahju väljaande töötlemise, vaid töötamise kasutajale kättesaadavaks tegemisega. Vaid sellisel juhul on kasutajal võimalik väljaande sisu hinnata. Seda arvestades tekib küsimus, kas kirjastajal oleks üldsusele kättesaadavaks tegemise ainuõiguse olemasolu korral võimalik kontrollida ka seda, milline väljaande versioon, st kas esialgne või töödeldud, kasutajale kättesaadavaks tehakse.

Õigus üldsusele kättesaadavaks tegemisele hõlmab autori hinnangul õigust teha õiguste objekt kättesaadavaks nii esialgsel kui ka töödeldud kujul. Töötlemises sisaldub enamasti ka esialgne õiguste objekt, mistõttu kaasneb töötlemise kättesaadavaks tegemisega üldjuhul ka esialgse õiguste objekti kättesaadavaks tegemine. Iga kättesaadavaks tegemise toiming eeldab eraldi õiguste omaja luba,¹⁶⁷ mistõttu peaks ka töötlemise kättesaadavaks tegemine eeldama õiguste omaja eraldi luba. Seisukohta, et üldsusele kättesaadavaks tegemise ainuõigus hõlmab ka õigust töötlemise kättesaadavaks tegemisele, on kaudselt kinnitanud ka Riigikohus. Riigikohus on leidnud, et isegi kui õiguste objekt on esialgsel kujul veebis vabalt kättesaadav, ei saa sellest tuletada, et õiguste omaja on andnud loa õiguste objekti töödeldud kujul üldsusele kättesaadavaks tegemiseks.¹⁶⁸ Sellest võib järeldada, et õigus üldsusele kättesaadavaks tegemisele hõlmab õigust teha õiguste objekt kättesaadavaks nii esialgsel kui ka töödeldud kujul.

Järelikult oleks kirjastajal üldsusele kättesaadavaks tegemise ainuõiguse olemasolu korral võimalik kontrollida ka väljaande töötlemise kättesaadavaks tegemist ja seekaudu takistada väljaande moonutamist. Vahendaja ja kirjastaja vahelises kokkuleppes peaks seega olema selgelt

¹⁶⁷ Vt selle kohta C-161/17, *Renckhoff*.

¹⁶⁸ RKTko 2-14-56641, p 17.2.

väljatoodud, et kirjastaja annab vahendajale loa ka väljaande töötluste üldsusele kättesaadavaks tegemiseks.

Kokkuvõttes ei ole kirjastajal vaja eraldi väljaande töötlemise ainuõigust, mis AutÕS § 13 lg 1 p 5 järgi on tagatud autoritele. Kui kirjastajal oleks olemas väljaande üldsusele kättesaadavaks tegemise ainuõigus, oleks kirjastajal võimalik kontrollida ka seda, millise väljaande versiooni vahendaja kasutajale kättesaadavaks teeb. Seekaudu oleks kirjastajal kaitse ka tema väljaande moonutamise eest. Eraldi väljaande töötlemise ainuõigust ei näe kirjastajale ette ka DÜT direktiiv.

2.2.4. Ainuõiguse ulatuse piirangud

2.2.4.1. Väga lühikeste väljavõtete kasutamine

Eelnevalt leiti, et kirjastaja vajaks veebikeskkonnas kaitset väljaande üldsusele kättesaadavaks tegemise eest.¹⁶⁹ Kirjastaja kaitse ulatus peaks seejuures arvestama ka teiste veebituruosaliste, st vahendajate ja lõppkasutajate huvidega. Järgnevalt analüüsitakse, milline peaks olema kirjastaja ainuõiguse ulatus, et saavutada veebituruosaliste huvide tasakaal.

Priisõit kirjastaja tehtud investeeringu arvel toimub *Associated Press vs. Meltwater*¹⁷⁰ lahendis esitatud seisukohti arvestades juhul, kui vahendaja teeb kirjastaja sisu kasutajale kättesaadavaks kirjastaja veebilehte asendaval viisil. See vähendab kirjastaja veebisaidi külastatavust ja kirjastaja tulu. Kirjastajal peaks väljaande kasutamiseks olema ainuõigus seega ulatuses, milles väljaande kasutamine asendab kirjastaja veebilehte. DÜT direktiiv kasutab sama lähenemist. Direktiivi põhjenduse 58 kohaselt on kirjastajal ainuõigused väljaande osa, kuid mitte üksikute sõnade või väga lühikeste väljavõtete kasutamise suhtes, sest nende kasutamine ei pruugi kahjustada kirjastaja investeeringut. Põhjendus viitab, et kirjastaja nõusolekut eeldab väljaande kasutamine ulatuses, milles see asendab kirjastaja veebilehte ja kahjustab kirjastaja investeeringut. Selline põhimõte on sätestatud ka Prantsusmaa CPI art-s L211-3-1. Eelnevast lähtudes tuleks analüüsida, milliste väljaande osade kasutamine vahendaja poolt asendab veebikasutaja jaoks kirjastaja veebilehte. Arvestades, et vahendajad osutavad teenuseid reeglina automatiseeritult ega hinda igal üksikjuhul väljaande osade kättesaadavaks tegemise mõju lugeja käitumisele, peaks kirjastaja ainuõiguse ulatus olema piiritletud võimalikult selgelt ja objektiivselt.

¹⁶⁹ Vt alaptk-st 2.2.1.

¹⁷⁰ *Associated Press vs. Meltwater U.S. Holdings, Inc.* S.D.N.Y, 1:12-cv-01087, 2013.

Vahendajad kasutavad eelvaadete loomisel eelkõige ajakirjandusväljaande artiklite pealkirju. Kirjanduse kohaselt on artiklite pealkirjade eesmärgiks püüda lugejate tähelepanu, meelitada neid artiklit lugema¹⁷¹ ning anda neile infot, et hinnata artikli asjakohasust ja huvipakkuvust.¹⁷² Neid eesmärke arvestades ei avalda artiklite pealkirjad üldjuhul informatsiooni, mis täidaks lugejate infovajaduse. Oskuslikult koostatud pealkiri võib infovajaduse aga tekitada. Selliste pealkirjade kasutamine vahendajate poolt on kirjastaja huvides, sest vahendajate teenuste tõttu jõuavad huvipakkuvad pealkirjad suurema hulga kasutajateni. Pealkirjade kättesaadavaks tegemine ei asenda aga üldjuhul kirjastaja veebilehte ega kahjusta seega kirjastaja investeringut. Pealkirjade kasutamine on samas ka vahendajate huvides. See võimaldab teha veebikeskkonnas kättesaadava ajakirjandusliku sisu piisava informatsiooni abil kasutajale nähtavaks. Pealkirjade kuvamiseta väheneks tõenäoliselt vahendaja teenuse väärtus, sest kasutajal oleks raskem sisu tuvastada ja selle asjakohasuse üle otsustada. See ei motiveeriks vahendajaid oma tegevust arendama ega leidma uuenduslikke lahendusi.¹⁷³ Tasakaalu kirjastaja, vahendaja ja lõppkasutaja huvide vahel võimaldaks saavutada seega ainuõiguse ulatus, mis ei hõlmaks artiklite pealkirju.

DÜT direktiivi art 15 lg 1 ls 4 kohaselt ei kohaldata ajakirjandusväljaande kirjastaja ainuõigusi ajakirjandusväljaannetest võetud üksikute sõnade või väga lühikeste väljavõtete kasutamise suhtes. Kahe erineva erandi olemasolu tõttu tekib küsimus, kuidas üksikud sõnad ja väga lühikesed väljavõtted omavahel suhestuvad. Erandite osas on direktiivile olnud eeskujuks Saksa UrhG § 87f lg 1 ls 2.¹⁷⁴ Sätte kehtestanud seaduse eelnõu põhjendusi arvestades ei ole UrhG § 87f lg 1 ls-s 2 sätestatud eranditel sisulisi erinevusi.¹⁷⁵ Vahendajate perspektiivist on väga lühikeste väljavõtete erandi alusel lubatud kasutada ka üksikuid sõnu. Üksikute sõnade kasutamise erand on seetõttu ebavajalik. Kahe erineva erandi sätestamine loob ebaselgust ainuõiguste ulatuse osas, mistõttu teeb autor ettepaneku piirduda DÜT direktiivi Eesti õigusesse ülevõtmisel üksnes väga lühikese väljavõtte erandi sätestamisega.

¹⁷¹ Bell, A. *The Language of News Media*. Oxford: Blackwell, 1991, p 103.

¹⁷² D. Daniel. *On Newspaper Headlines as Relevance Optimizers*. *Journal of Pragmatics*. Volume 35, 2003, p 696. – <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs> (14.03.2020).

¹⁷³ Võrdluseks – Saksamaa ajakirjandusväljaande kirjastaja ainuõiguse algne ettepanek nägi ette väljaande iga väiksemagi osa kaitse, põhjendusel, et igas väljaande osas väljendub toimetustlik panus. Ettepanekut kritiseeriti, sest eranditeta ainuõigus oleks takistanud otsingumootorite tegevust. Sel põhjusel lisati ettepanekusse erandid. Vt Jani. UrhG § 87f/15. – *Urheberrecht. Praxiskommentar*, 2019.

¹⁷⁴ UrhG § 87f lg 1 ls 2: *Der Hersteller eines Presseerzeugnisses (Presseverleger) hat das ausschließliche Recht, das Presseerzeugnis oder Teile hiervon zu gewerblichen Zwecken öffentlich zugänglich zu machen, es sei denn, es handelt sich um einzelne Wörter oder kleinste Textausschnitte.*

¹⁷⁵ Õiguskirjanduses on avaldatud kriitikat, et UrhG § 87f lg 1 ls 2 peaks sisaldama vaid ühte erandit. Vt Jani, O, lk 1800.

Saksa põhiseaduskohtu seisukoha järgi on väga lühikese väljavõtte erandi eesmärk, et vahendaja saaks ajakirjandusväljaande väga lühikese kirjelduse kaudu kasutajale kättesaadavaks teha ja kasutaja saaks teostada oma informatsiooniõigust.¹⁷⁶ Erandi eesmärki arvestades on väga lühike väljavõtte väljaande osa, mille kasutamine on vahendaja jaoks vajalik, et osutada teenust. Saksa õiguses kasutatakse hindamiseks, millise osa kasutamine on teenuse osutamiseks vajalik, spetsiaalset testi. Selle testi kohaselt hinnatakse objektiivse kasutaja perspektiivist, millise väljaande osa kuvamine võimaldab teksti tuvastada, kuid ei avalda selle sisu.¹⁷⁷ Arvestades, et DÜT direktiivi väga lühikese väljavõtte erand on kehtestatud Saksa UrhG eeskujul, on testi võimalik kasutada ka direktiivis sätestatud erandi sisustamisel. Test toetaks autori hinnangul seisukohta, et artiklite pealkirjad on käsitatavad väga lühikeste väljavõtetenä, mille kasutamine on erandi alusel lubatud. Ka DÜT direktiivi art 15 lg 1 ls 4 järgi ei peaks seega artiklite pealkirjad olema kirjastaja ainuõigustega hõlmatud.

Lisaks pealkirjadele kasutavad vahendajad ka ajakirjandusväljaandes sisalduvaid pilte ja üksikuid lauseid. Eelvaade, mis kuvatakse otsingutulemusena, rõhutab kasutaja päringuga enim seotud veebilehe osa. Väljaandest võetud lühikesed, kuid informatiivsed laused võivad selliselt täita kasutaja infovajaduse, muutes kirjastaja veebilehe külastamise ebavajalikuks. Sama efekt võib kaasneda väljaandes sisalduvate piltide kasutamisega. Pilt võib teatud juhtudel olla artikli atraktiivsem osa, mille eelvaates kuvamisel ei ole kirjastaja veebilehe külastamisel enam iseseisvat väärtust. Nii piltide kui ka üksikute lausete taaspostitamine võib seega asendada kasutaja jaoks kirjastaja veebilehte ja kahjustada seekaudu kirjastaja investeeringut. Vahendajatel ei ole aga pilte ja väljaande üksikuid lauseid teenuse osutamiseks vaja kasutada. Artikkel on võimalik efektiivselt ka üksnes pealkirja kaudu nähtavaks teha. Samas on kasutajatel huvi, et eelvaadetes kuvataks ka väljaande pilte ja üksikuid lauseid. Nii oleks neil väiksema vaeva ja ajakuluga võimalik tutvuda suurema hulga infoga. Kasutajamugavus ja sellest saadav kasu ei kaalu aga üles kahju, mis tekib sellest, kui kirjastajad vähendavad tulu teenimise raskuste tõttu kättesaadavaks tehtava ajakirjandusliku sisu hulka või lõpetavad tegevuse. Väljaandes sisalduvad pildid ja väljaande üksikud laused peaksid seega olema kirjastaja ainuõigusega hõlmatud.

DÜT direktiivi art 15 lg 1 ls 4 kohaselt ei kehti kirjastaja ainuõigused väga lühikeste väljavõtete kasutamise suhtes. Erandist ei järeldu üheselt, kas piltide kasutamine on lubatud või mitte. Lähtudes erandi kehtestamise eesmärgist, ei peaks pilte enamasti käsitama väga lühikeste

¹⁷⁶ BVerfG, 10.10.2016, 1 BvR 2136/14. Sama on leidnud ka teised Saksa kohtud, vt nt LG München I. 05.02.2016, 37 O 23580/15.

¹⁷⁷ Testi kohta vt Fricke. UrhG § 87f/12. – Recht der elektronischen Medien. Kommentar, 2015.

väljavõtetena, sest vahendajal ei ole pilte väljaande nähtavaks tegemiseks vaja kasutada. Kirjastajal peaks seega üldjuhul olema ka direktiivi kohaselt kaitse piltide vahendajapoolse kasutamise eest.

Üksikute väljaandest võetud lausete kasutamise lubatavus oleneb sellest, milline on DÜT direktiivi art 15 lg 1 ls-s 4 sätestatud väga lühikese väljavõtte erandi ulatus. Euroopa Kohtu praktika kohaselt tuleb infoühiskonna direktiivist tulenevaid ainuõigusi sisustada selliselt, et nende kaitse ulatus oleks lai.¹⁷⁸ Seda arvestades peaks kirjastaja ainuõiguste ulatus olema lai ning väga lühikese väljavõtte erandit tuleks tõlgendada kitsendavalt, sisustades seda läbi erandi eesmärgi. DÜT direktiivi põhjenduse 58 kohaselt ei tohiks väga lühikeste väljavõtete kasutamine kahjustada kirjastaja investeeringut. Tõlgendades erandit kitsendavalt ja lähtudes DÜT direktiivi põhjendusest 58, saab autori hinnangul järeldada, et ajakirjandusväljaande üksikute lausete kasutamine ei ole erandi alusel lubatud. Üksikute lausete kasutamine võib avaldada kasutajale artikli sisu ja kahjustada seekaudu kirjastaja investeeringut. Järeldus, et üksikute lausete kasutamine ei ole erandi alusel lubatud, oleks kooskõlas ka erandi osas direktiivi eeskujuks olnud Saksa õiguse praktikaga. Saksa põhiseaduskohtu poolt sõnastatud erandi eesmärgi kohaselt on vahendajal lubatud kasutada vaid teenuse osutamiseks vajalikku ajakirjandusväljaande osa. Üksikute lausete kasutamine ei ole vahendajale teenuse osutamiseks vajalik. Lahendis *Kein Vollgas* leidis Saksa kohus, et 25 sõna pikkune lõik ületab oluliselt väga lühikese väljavõtte piire.¹⁷⁹ Arvestades muuhulgas keelte eripärasid, on 25 sõna keskmiselt kaks kuni kolm lauset. Kohtu viide, et selline sõnade hulk ületab oluliselt väga lühikese väljavõtte piire, annab alust väita, et väljaandes sisalduvate üksikute lausete kasutamine ei ole erandi alusel lubatud. Järelikult, tõlgendades väga lühikese väljavõtte erandit direktiivi põhjenduse 58 kohaselt ja arvestades seejuures nimetatud erandit kohaldavat Saksa praktikat, peaks kirjastajale ka direktiivi alusel kuuluma ainuõigused väljaande üksikute lausete kasutamise suhtes.

Siiski ei ole välistatud ka tõlgendus, et DÜT direktiivi väga lühikese väljavõtte erand lubab vahendajal kasutada ka väljaandest võetud üksikuid lauseid. Veebituruosaliste ja kohtute erinev arusaam, kas väljaande üksikud osad on autoriõigusega kaitstud teosed, või kas eelvaates kasutatav väljaande osa on andmebaasi oluline osa,¹⁸⁰ võib seega asendada erineva arusaamaga, kas üksikud eelvaates kuvatavad laused on väljaande väga lühikesed väljavõtted või mitte. Sellisel juhul direktiivi lahendus kehtiva õiguse puudujääke ei kõrvaldaks. Priisõit kirjastaja investeeringu arvel jätkuks, sest kirjastajal oleks ebaselge ainuõiguste ulatuse tõttu endiselt ebapiisav kontroll

¹⁷⁸ Vt nt C-5/08, *Infopaq International A/S*, p 43.

¹⁷⁹ OLG München. 14.07.2016, 29 U 953/16.

¹⁸⁰ Vt selle kohta alaptk-st 1.2.1.

väljaande kasutamise üle vahendajate poolt. See tähendaks, et kirjastajate motivatsioon väljaannetesse investeerida ja ajakirjanduslikku sisu kättesaadavaks teha ei suureneks. Uus ainuõigus saavutaks oma eesmärgid, kui see tooks kaasa litsentsilepingute sõlmimise olukorras, kus vahendaja teeb kirjastaja sisu kättesaadavaks nii, et kasutaja saab sisuga tutvuda ilma kirjastaja veebisaiti külastamata. Seda arvestades peaks väga lühikese väljavõttena olema maksimaalselt lubatud kasutada artikli pealkirja, kuid mitte selle üksikuid lauseid, mille kuvamine võib kirjastaja veebilehte asendada.

Kokkuvõttes saavutaks kirjastaja ainuõiguse ulatus tasakaalu kirjastaja, vahendaja ja lõppkasutaja huvide vahel, kui kirjastaja ainuõigus ei kehtiks artikli pealkirja kasutamise suhtes. Ainuõigus peaks aga kehtima väljaandest võetud piltide ja üksikute lausete kasutamise suhtes. Nende kättesaadavaks tegemine võib kahjustada kirjastaja investeeringut, asendades lugeja jaoks kirjastaja veebilehte. DÜT direktiivi art 15 lg 1 ls 4 kohaselt on vahendajal väga lühikese väljavõtte erandi alusel lubatud üldjuhul kasutada artikli pealkirja, kuid väljaandes sisalduvaid pilte mitte. Väljaande üksikute lausete kasutamise lubatavus sõltub sellest, kuidas tõlgendada väga lühikese väljavõtte erandit. Tõlgendades erandit kitsalt ja kooskõlas direktiivi põhjendusega 58, on kirjastajal ainuõigused ka väljaande üksikute lausete kasutamise suhtes. Kui tõlgendada erandit laialt, on väljaande üksikute lausete kasutamine erandi alusel lubatud. Viimase tõlgenduse korral ei saavuta direktiiv tõenäoliselt oma eesmärgi ega too kaasa litsentsilepingute sõlmimise praktika teket.

2.2.4.2. Veebilinkimine

Vahendaja teeb kasutajale koos väljaande osadega kättesaadavaks ka lingi väljaande asukohale veebikeskkonnas. Teose autorile kuulub AutÕS § 13 lg 1 p 9¹ järgi ainuõigus teose üldsusele kättesaadavaks tegemisele. Euroopa Kohus on teose üldsusele suunamise õiguse kontekstis leidnud, et veebilingi pakkumine on üldsusele kättesaadavaks tegemise toiming, olenemata sellest, kas kasutaja lingi avab või mitte.¹⁸¹ Samas on vahendajal ja lõppkasutajal veebilinkide pakkumise vastu huvi. Seetõttu tuleks analüüsida, kas kirjastaja ainuõigus peaks kehtima ka väljaandele linkimise suhtes.

¹⁸¹ C-466/12, *Nils Svensson jt.*

Väljaanded on veebikeskkonnas üldjuhul avalikult kättesaadavad. Avalikult kättesaadavale väljaandele suunava veebiaadressi sisaldava lingi kaudu ei ole kasutajal võimalik väljaande sisuga tutvuda. Lingil ei ole seega kirjastaja veebilehte asendavat mõju ning see ei kahjusta üldjuhul kirjastaja investeringut. EIK on lahendis *Ahmet Yildirim vs. Turkey* leidnud, et veebilehete jagamine on vahend sõnavabaduse teostamiseks.¹⁸² Sõnavabaduse kaitsealas on EIÕK art 10 järgi ka õigus saada informatsiooni.¹⁸³ Vahendajad võimaldavad linkide jagamise kaudu veebikasutajatel teostada oma sõnavabadust. Lingi kaudu on kasutajal võimalik jõuda otse väljaande asukohani, ilma et oleks vaja teha uusi veebipäringuid. Informatsiooni leidmine on seetõttu kiirem ja lihtsam. Linkimine võib kirjastaja veebisaidi külastatavust seeläbi ka suurendada ning soodustada investeringu tagasiteenimist. Lisaks on linkimine veebis keskse tähtsusega toiming ja infovahendusteenuste pakkumine põhineb olulises osas linkimisel. Linkimise hõlmamine ainuõigusega takistaks potentsiaalselt veebikeskkonna arengut. Ka Euroopa Kohus on lahendis *Svensson* leidnud, et avalikult kättesaadavale veebilehele linkimine ei ole veebilehe autoriõigusega kaitstud sisu kättesaadavaks tegemine üldsusele.¹⁸⁴ Sama leidis kohus ka lahendis *BestWater International*, kus arutuse all ei olnud tavaline veebilink, vaid tehniline erimeetod *framing*.¹⁸⁵ Euroopa Kohus on oma praktikas seega tunnustatud, et veebis avalikult kättesaadavale veebilehele linkimine on lubatud, olenemata linkimise tehnikast. Kokkuvõttes ei kahjusta avalikult kättesaadavale väljaandele linkimine kirjastaja investeringut, kuid linkimine on oluline veebikeskkonna sõnavabaduse ja üldise toimimise tagamiseks. Veebilinkimine kirjastaja avalikult kättesaadavale väljaandele ei peaks seetõttu olema kirjastaja üldsusele kättesaadavaks tegemise ainuõigusega hõlmatud.

Kõik väljaanded ei ole siiski veebis avalikult juurdepääsetavad, vaid neile võib olla seatud juurdepääsupiiranguid. Kui vahendaja pakutav veebilink võimaldab kasutajal vältida väljaande või selle osa juurdepääsupiirangut, näiteks maksumüüri (*paywall*), võib see kahjustada kirjastaja investeringut. Sellise lingi pakkumisel saavad kasutajad kirjastaja väljaandele ligipääsu ilma, et nad maksaksid selle eest kirjastaja poolt tavaliselt küsitavat tasu. Euroopa Kohtu poolt lahendites *Svensson* ja *GS Media* avaldatud seisukohtade järgi on ligipääsupiiranguga sisule linkimine selle üldsusele kättesaadavaks tegemine AutÕS § 13 lg 1 p 9¹ aluseks oleva infoühiskonna direktiivi art 3 lg 2 tähenduses.¹⁸⁶ See eeldab õiguste omaja nõusolekut. Ligipääsupiiranguga veebilehele

¹⁸² EIKo 3111/10, *Ahmet Yildirim vs. Turkey*.

¹⁸³ Equality and Human Rights. Article 10: Freedom of expression. – <https://www.equalityhumanrights.com/en/y-deddf> (15.03.2020).

¹⁸⁴ C-466/12, *Nils Svensson jt*.

¹⁸⁵ EKm C-348/13, *BestWater International GmbH versus Michael Mebes*, ECLI:EU:C:2014:2315, p 19.

¹⁸⁶ C-466/12, *Nils Svensson jt*, p 31. EKo C-160/15, *GS Media BV versus Sanoma Media Netherlands BV*, ECLI:EU:C:2016:644, p 50.

linkimine on Euroopa Kohtu arvates selle sisu üldsusele kättesaadavaks tegemine põhjusel, et õiguste omaja ei arvestanud teose esmasel üldsusele kättesaadavaks tegemisel isikutega, kes juurdepääsupiirangut vältida võimaldava lingi kaudu sellele täiendavalt juurdepääsu saavad. Analoogselt saab läheneda ka juurdepääsupiiranguga väljaandele linkimisele. Juurdepääsupiiranguga väljaande üldsusele kättesaadavaks tegemisel on kirjastaja arvestanud väljaande tarbimisega ainult nende isikute poolt, kes selle eest maksavad. Juurdepääsupiirangut vältida võimaldava lingi kaudu tutvuvad sellega ka kasutajad, kes ei ole tasu maksnud ja kellega kirjastaja ei ole arvestanud. Vahendaja peaks juurdepääsupiirangut vältida võimaldavat linki pakkuma aga teadlikult, sest sellise lingi pakkumine oma olemuses eeldab tahtlikku sekkumist.¹⁸⁷ Praktikasse tegutseb vahendaja üldjuhul automatiseeritult ja teadlikult selliseid linke ei paku. Siiski, kuivõrd juurdepääsupiirangut vältida võimaldava lingi pakkumine kahjustab kirjastaja investeeringut, peaks selline linkimine olema juhul, kui see on vahendaja teadlik tegevus, väljaande üldsusele kättesaadavaks tegemine analoogselt AutÕS § 13 lg 1 p-ga 9¹.

Kirjastaja investeeringut võib kahjustada ka see, kui vahendaja pakub linke veebisaitidele, kus kirjastaja väljaanne on avaldatud tema nõusolekuta. Kasutaja saab sellisel juhul väljaandega tutvuda ilma kirjastaja veebisaiti külastamata. Lahendis *GS Media* leidis Euroopa Kohus, et kui veebilinke pakutakse kasu saamise eesmärgil, võib eeldada, et lingi pakkuja on kontrollinud ja teadlik, et lingitava veebisaidi sisu on avaldatud ebaseaduslikult. See eeldus on ümberlükatav.¹⁸⁸ Vahendajad pakuvad linke üldjuhul kasu saamise eesmärgil, sest koos linkidega näidatakse kasutajale reklaami. Vahendajate suhtes kohalduks seega *GS Media* lahendis nimetatud teadmise eeldus. Praktikasse vahendajatel üldjuhul teadmine sellest, kas väljaande avaldamine on õiguspärane või mitte, puudub. Vahendajate tegevus on enamasti automatiseeritud ja veebisaitide sisu ei hinnata. Veebilinkide pakkumine on vahendajate aktiivne tegevus, mistõttu ei saaks nad tugineda ka e-kaubanduse direktiivis sätestatud vastutuse piirangutele.¹⁸⁹ Vahendajatelt veebisaitide sisu kontrollimise eeldamine takistaks automatiseeritud teenuste osutamist. *GS Media* lahendis väljatöötatud eeldust ei peaks seetõttu vahendajate suhtes kohaldama. Ei saa välistada, et teatud juhtudel on vahendajatel siiski teadmine, et väljaanne on avaldatud ebaseaduslikult. Näiteks juhul, kui vahendajat on sellest teavitatud. Kirjastajal peaks olema võimalik end sellise linkimise eest kaitsta. Vastasel juhul puuduks vahendajal ka teadmise korral motivatsioon võtta meetmeid, et kirjastaja investeeringut kahjustav tegevus lõpetada. Järelikult ei tuleks *GS Media* lahendis

¹⁸⁷ Vt juurdepääsupiirangut vältida võimaldava lingi kohta C-160/15, *GS Media BV*, p-d 49-50.

¹⁸⁸ C-160/15, *GS Media BV*, p 51.

¹⁸⁹ Vahendajate vastutuse piirangud on sätestatud e-kaubanduse direktiivi art-tes 12–14, mis on Eesti õigusesse üle võetud infoühiskonna teenuse seaduse §-dega 8–10. E-kaubanduse direktiivis sätestatud vastutuse piirangud kohalduvad juhul, kui vahendaja on teenuse osutamisel passiivne. Vt e-kaubanduse direktiivi põhjendust 42.

väljatöötatud teadmise eeldust kirjastajale tagatava üldsusele kättesaadavaks tegemise õiguse puhul kohaldada, kuid kui vahendaja on teadlik, et väljaanne on lingitaval veebisaidil avaldatud ebaseaduslikult, peaks vahendaja tegevus olema käsitatav väljaande üldsusele kättesaadavaks tegemisenä analoogselt AutÕS § 13 lg 1 p-ga 9¹.

DÜT direktiivi art 15 lg 1 ls 3 kohaselt ei kohaldata kirjastaja ainuõigusi hüperlinkimisele. Tehniliselt on hüperlink aktiivne sõna, fraas või pilt, millele klikkides on ühelt veebilehelt võimalik teisele liikuda.¹⁹⁰ Kuivõrd direktiiv ei täpsusta, et hüperlink sisaldab vaid veebiaadressi, oleks võimalik käsitus, et direktiivis sätestatud ainuõigusi ei kohaldata ükskõik missuguse aktiivseks tehtud väljaande osa suhtes. Selline tõlgendus ei oleks kooskõlas direktiivi eesmärgiga. Direktiivi eesmärgiks on välistada väljaande osade kasutamine kirjastaja investeringut kahjustaval viisil.¹⁹¹ Hüperlinkimise erandit tuleks seetõttu tõlgendada selliselt, et erandi alusel on lubatud pakkuda vaid veebiaadressi sisaldavat hüperlinki, mis ei kahjusta kirjastaja investeringut.

DÜT direktiivi algse ettepaneku põhjenduste kohaselt ei pidanud kirjastaja kaitse laienema hüperlinkimisele, mille kaudu ei tehta väljaannet üldsusele kättesaadavaks.¹⁹² Direktiivi vastuvõetud versiooni põhjenduste kohaselt ei tohiks kirjastaja ainuõigused laieneda hüperlinkimisele. Direktiivi lõppversioonis puudub seega nõue, et hüperlinkimine peaks olema väljaande üldsusele kättesaadavaks tegemine infoühiskonna direktiivi art 3 lg 2 tähenduses. Muudatuse põhjuseks võib pidada kriitikat, et ajakirjandusväljaande kirjastaja ainuõiguste kehtestamine oleks lingi maksustamine.¹⁹³

Direktiivi lahendust arvestades ei kohaldu kirjastaja ainuõiguse suhtes Euroopa Kohtu seisukohad lahendites *Svensson* ja *GS Media*. Nagu eelnevalt käsitletud, ei peaks ka autori hinnangul vahendajate suhtes kohaldama *GS Media* lahendis väljatöötatud teadmise eeldust. Samas peaks aga kirjastaja ainuõiguse suhtes kohalduma üldine *GS Media* lahendi põhimõte, et kui isik on teadlik sellest, et õiguste objekt on lingitaval veebisaidil avaldatud ebaseaduslikult, tehakse õiguste objekt veebisaidile linkimisega üldsusele kättesaadavaks infoühiskonna direktiivi art 3 lg 2 tähenduses. Kirjastajal peaks olema juhul, kui vahendaja on teadlik, et väljaanne on lingitaval veebisaidil avaldatud ebaseaduslikult, võimalik end sellise linkimise eest kaitsta. Samuti vajaks kirjastaja kaitset juurdepääsupiiranguid vältida võimaldavate linkide vahendajapoolse pakkumise eest.

¹⁹⁰ What is a Hyperlink? Definition & Explanation. – <https://study.com/academy/lesson/what-is-a-hyperlink-definition> (20.03.2020).

¹⁹¹ Vt DÜT direktiivi põhjendused 54, 55 ja 58.

¹⁹² Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv autoriõiguste kohta digitaalsel ühtsel turul. Brüssel, 14.9.2016. COM (2016), 593 final, lk 17.

¹⁹³ Direktiivi ettepaneku järgselt algatati nt kampaania *Save the Link*. – <https://savethelink.org/me> (20.03.2020).

Arvestades, et nimetatud toimingud kahjustavad kirjastaja investeringuid ja kirjastaja vajaks nende eest veebis kaitset, ei ole direktiivi lahendus, mis linkimist tingimusteta lubab, kirjastaja kaitseks tõhus. Pole siiski välistatud, et Euroopa Kohus tõlgendab tulevikus DÜT direktiivi art 15 lg 1 ls-t 3 nii, et see ei hõlma linkimist kirjastaja nõusolekuta avaldatud sisule, laiendades *GS Media* lahendis esitatud seisukohti ka kirjastaja ainuõiguse suhtes.

Kokkuvõttes peaks veebilinkimine kirjastaja avalikult kättesaadavale väljaandele olema lubatud. Seda ei peaks käsitama analoogselt AutÕS § 13 lg 1 p-ga 9¹ väljaande üldsusele kättesaadavaks tegemisena. Kirjastaja vajaks aga kaitset väljaande juurdepääsupiiranguid vältida võimaldavate ja kirjastaja nõusolekuta avaldatud väljaandele juurdepääsu võimaldavate linkide teadliku pakkumise eest. Nimetatud veebilinkide teadlik pakkumine peaks olema väljaande üldsusele kättesaadavaks tegemine analoogselt AutÕS § 13 lg 1 p-ga 9¹. Sellele vaatamata ei ole kirjastajal DÜT direktiivi kohaselt nimetatud linkide pakkumise eest kaitset. Direktiivi lahendus ei vasta selles osas kirjastaja kaitseks vajalikele tingimustele.

2.3. Ajakirjandusväljaande kirjastaja ainuõiguse kestus

Autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused on tähtaegsed õigused. Autoriõigused kehtivad AutÕS § 38 lg 1 kohaselt reeglina autori eluaja jooksul ja 70 aastat pärast autori surma. Autoriõigusega kaasnevad õigused kehtivad AutÕS § 74 lg 1 kohaselt reeglina 50 aastat.¹⁹⁴ Ka kirjastaja ainuõigus peaks olema tähtaegne õigus ja pakkuma kirjastajale kaitset üksnes seni, kuni see on vajalik. Järgnevalt analüüsitakse, mis ajahetkest peaks kirjastaja ainuõiguse kehtivust arvestama ja kui kaua peaks ainuõigus kehtima.

Teose autorile tekivad teose suhtes autoriõigused AutÕS § 7 lg 1 järgi teose loomisega, st hetkest, mil teos on väljendatud mingis objektiivses vormis. Fonogrammitootja õigused hakkavad AutÕS § 74 lg 1 p 2 järgi kehtima arvates fonogrammi esmakordsest salvestamisest ja filmi esmasalvestuse tootja õigused AutÕS § 74 lg 1 p 4 järgi filmi esmakordsest jäädvustamisest. Nii fonogrammitootja kui ka filmi esmasalvestuse tootja puhul arvestatakse õiguste kehtivust seega sarnaselt autoriga hetkest, mil õiguste objekt on saanud objektiivse vormi. Kirjastaja ainuõiguse kehtivust saaks analoogselt arvestada hetkest, mil väljaanne on teoste kokkupaneku tulemusena saanud objektiivse

¹⁹⁴ Rahvusvahelisel tasandil reguleerivad autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kestust WIPO esitus- ja fonogrammileping, 1961. a Rooma konventsioon, intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping ning EL-i tasandil Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2006/116/EÜ autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste kaitse tähtaja kohta.

vormi. Autori arvates ei oleks see aga põhjendatud. Kirjastaja ainuõigus peaks kaitsma kirjastaja poolt väljaandesse tehtud investeeringuid. Kirjastaja teeb investeeringuid ka väljaande avaldamiseks, mistõttu ei ole väljaande valmimise hetkel tema investeering veel lõplikult tehtud. Samuti tekib oht kirjastaja investeeringu kahjustamiseks alles alates hetkest, mil väljaanne veebikeskkonnas avaldatakse. Kirjastaja ainuõiguse kehtivust peaks seega arvestama väljaande avaldamise hetkest.

Väljaanne peaks ainuõiguse kehtima hakkamiseks olema avaldatud kirjastaja poolt või tema nõusolekul. Ainuõiguse kehtima hakkamine kirjastaja tahte vastase avaldamise korral kahjustaks kirjastaja huve, kuna väljaande kaitse kestus oleks seetõttu tahte vastase avaldamise aja võrra lühem. Ka DÜT direktiivi art 15 lg 4 järgi arvestatakse kirjastaja ainuõiguste kehtivust väljaande avaldamise hetkest, kuid direktiiv ei sätesta nõuet, et väljaanne peaks olema avaldatud õiguspäraselt, st kirjastaja poolt või tema nõusolekul. Arvestades, et õiguspärasest avaldamisest lähtumine pakuks kirjastajale kõrgetasemelisemat kaitset, võiks kirjastaja ainuõiguste kehtivust Eesti õiguses arvestada väljaande õiguspärasest avaldamisest.

Samuti tekib küsimus, kas väljaande korduva avaldamise korral peaks kirjastaja saama selle suhtes eraldi ainuõiguse koos uue tähtajaga või mitte. Kirjastaja ainuõigus kaitseks kirjastaja tehtud investeeringuid, mistõttu peaks lähtuma sellest, kas kirjastaja teeb väljaande korduval avaldamisel uue kaitsmist vääriva investeeringu. Kirjastaja võib uue investeeringu teha näiteks väljaande avaldamisel algsest erinevas formaadis, kuna paberkandjal väljaande digitaliseerimine ja veebis avaldamine eeldab kirjastaja rahalist panust. Kui käsitada väljaande teises formaadis avaldamist uue investeeringuna, saaks kirjastaja paberväljaande digitaliseerimise korral selle suhtes uue kaitse. Uut investeeringut ei tehta aga sama väljaande samal kujul uuesti avaldamisel. Väljaande korduval avaldamisel ei peaks seega ainuõigus uuesti kehtima hakkama. DÜT direktiivi art 15 lg 4 ei täpsusta, et kirjastaja ainuõigused hakkavad kehtima esmaavaldamise korral. Välistatud ei ole seega käsitus, et väljaande korduval avaldamisel hakkavad õigused uuesti kehtima. See ei oleks kooskõlas direktiivi eesmärgiga kaitsta kirjastaja investeeringut.¹⁹⁵ Samuti võimaldaks korduvalt avaldatud väljaande kaitse kirjastajal kaitset kunstlikult pikendada ja seekaudu piirata vahendaja võimalust väljaannet kasutada. Prantsuse CPI art L211-4 lg V täpsustab, et kirjastaja ainuõiguste kehtivus on seotud väljaande esmaavaldamisega. Arvestades eesmärki kaitsta kirjastaja investeeringut, võiksid kirjastaja ainuõigused ka Eesti õiguses hakata kehtima vaid väljaande esmaavaldamise korral.

¹⁹⁵ Eesmärk kaitsta kirjastaja investeeringut nähtub DÜT direktiivi põhjendustest 54 ja 58.

Kirjastaja ainuõigus peaks kehtima seni, kuni väljaande kasutamine vahendajate poolt võib takistada kirjastaja investeeringu tagasiteenimist. Ainuõigus peaks võimaldama kirjastajal saada oma investeeringust täielik majanduslik kasu.¹⁹⁶ Kirjastaja teenib tehtud investeeringu tagasi peamiselt reklaami müügi kaudu, isegi kui sellele lisanduvad tellijate makstavad tasud. Reklaami müük sõltub kirjastaja veebisaidi külastatavusest. Veebisaiti külastatakse aktiivselt väljaande avaldamisele järgneval perioodil, mil väljaande sisu on aktuaalne. Sel ajal on väljaande väärtus külastajate jaoks kõige kõrgem ja sellest väärtusest sõltub kirjastaja edukus reklaami müügil. Väljaande kasutamine veebipõhistes teenustes vähendab kirjastaja veebisaidi külastatavust ja seega väljaande atraktiivsust reklaamiosjate seas. Päevalehtede väärtus kaob lugejate jaoks üldjuhul maksimaalselt ühe nädalaga. Kuukirjad ja pikema perioodi tagant avaldatavad väljaanded võivad lugejate jaoks olla aga aktuaalsed ka aasta pärast avaldamist, kuid üldjuhul mitte kauem. Erinevate väljaannete puhul peaks kehtima ühtne kaitsetähtaeg. Arvestades, et pärast üht aastat ei ole kirjastajal üldjuhul väljaande abil võimalik oma investeeringut tagasi teenida, sest selle loetavus ei vii väljaande veebisaidi külastatavust reklaamiosjate jaoks atraktiivsele tasemele, oleks põhjendatud kirjastaja ainuõiguse ühe aasta pikkune tähtaeg.

DÜT direktiivi art 15 lg 4 kohaselt kehtivad kirjastaja ainuõigused kaks aastat. Kuigi eelnevas analüüsis leiti, et põhjendatud oleks ühe aasta pikkune kaitsetähtaeg, ei saa ka kaheaastast tähtaega pidada põhjendamatult pikaks. Teatud väljaannete, mida avaldatakse nt kord kvartalis, suhtes võib lugejatel olla huvi ka pikema perioodi jooksul kui aasta ning sellest tulenevalt võib nende abil olla võimalik ka investeeringuid tagasi teenida pikema aja jooksul. Selliste väljaannete avaldajate tõhusaks kaitseks võib kaheaastane tähtaeg olla isegi vajalik. Direktiivi lahendus tagab seega kirjastajatele autori pakutud lahendusega võrreldes kõrgetasemelisema kaitse.

Kokkuvõttes peaks kirjastaja ainuõiguse kehtivust arvestama väljaande õiguspärasest ja esmakordsest avaldamisest. Kui ainuõigus hakkaks kehtima kirjastaja tahte vastase avaldamise korral, oleks väljaande kaitse kestus kirjastaja tahte vastase avaldamise aja võrra lühem. Samuti ei tee kirjastaja väljaande korduval avaldamisel üldjuhul uut investeeringut, mis õigustaks uut kaitset. DÜT direktiivi art 15 lg 4 ei täpsusta, et õigused hakkavad kehtima üksnes väljaande õiguspärase ja esmakordse avaldamise korral. Direktiiv ei arvesta selles osas kirjastaja huvide ja kaitse vajadusega. Autori hinnangul peaks ainuõiguse kestus olema üks aasta, kuna pärast üht aastat ei

¹⁹⁶ Õiguskirjanduse kohaselt peaks autoriõigusega kaasnev õigus kindlustama investeeringu tegijale võimaluse oma investeeringu majanduslikuks ärakasutamiseks. Vt Kauert, M. Das Leistungsschutzrecht des Verlegers: Eine Untersuchung des Rechtsschutzes der Verleger unter besonderer Berücksichtigung von § 63a UrhG. 1. Aufl. Walter de Gruyter, 2008, S 108.

ole kirjastajal reeglina väljaande abil võimalik investeringuid tagasi teenida. DÜT direktiivi art 15 lg 4 kohaselt kehtivad kirjastaja ainuõigused kaks aastat. Autori pakutud üheaastase kaitsetähtajaga võrreldes pakub selline lahendus efektiivset kaitset ka isikutele, kelle väljaanne on lugejatele erandlikult aktuaalne ka pikema perioodi jooksul kui aasta ning kes teenivad seetõttu ka tehtud investeringuid tagasi pikema perioodi jooksul. Eelnevat arvestades teeb autor ettepaneku reguleerida kirjastaja ainuõiguste kehtivust AutÕS-s järgmiselt:

„Ajakirjandusväljaande kirjastaja õigused kehtivad kaks aastat ajakirjandusväljaande esmakordsest õiguspärasest avaldamisest arvates.“

3. AJAKIRJANDUSVÄLJAANDE KIRJASTAJA AUTORIOIGUSEGA KAASNEVA OIGUSE TEOSTAMINE

3.1. Ajakirjandusväljaande kirjastaja ainuõiguse teostamise viis

Ajakirjandusväljaande kirjastajale väljaande suhtes ainuõiguse andmisel peaksid vahendajad väljaande üldsusele kättesaadavaks tegemiseks saada kirjastajalt nõusoleku. Vahendajad peaksid kirjastajaga leppima kokku nii väljaande kasutamise tingimustes kui ka tasus. Sellega seoses tekib küsimus, mil viisil peaksid kirjastajad oma ainuõigust vahendajate suhtes teostama.

Esiteks oleks võimalik, et iga kirjastaja teostab oma õigusi analoogselt teose autori (AutÕS § 13¹ lg 1 esimene alternatiiv), esitaja (AutÕS § 67 lg 3 esimene alternatiiv) ja teiste autoriõigusega kaasnevate õiguste omajatega iseseisvalt. Kirjastaja ja vahendaja astuksid eraldi läbirääkimistesse ning lepiksid kokku väljaande kasutamise tingimustes ja tasus. Näiteks võib alustav kirjastaja lugejaskonna loomise eesmärgil soovida, et vahendaja teeks väljaande osi kasutajale kättesaadavaks suuremas ulatuses, kui ainuõigus seda lubaks. Tuntud kirjastajal võib teisalt olla huvi, et väljaande sisu kuvataks minimaalselt. Eraldi peetavatel läbirääkimistel on kirjastajal võimalik oma tasunõuet vastavalt kujundada või sellest isegi loobuda. Kirjastaja ainuõiguse iseseisev teostamine oleks aga osapoolte jaoks koormav. Väljaannete ja vahendajate arv veebis aina kasvab ning väljaandeid kasutatakse massiliselt ja tihti automatiseeritult. Uudisteagregaator peaks teenuse osutamiseks saada nõusoleku igalt kirjastajalt. Liigne keerukus kirjastajatelt nõusolekute saamisel takistaks väljaannete kasutamist ja innovaatiliste ärimudelite teket.¹⁹⁷ Litsentsilepingute sõlmimine oleks aja- ja ressursikulukas mõlema osapoolte jaoks, arvestades sh, et osapooled asuvad tihti erinevates riikides ja ainuüksi teise osapoolte ülesleidmine võib osutada keerukaks. Veebituru arenedes iseseisva ainuõiguse teostamisega seonduvad raskused süveneksid. Kirjastaja ainuõiguse iseseisev teostamine ei oleks seega vahendajate ja nende kasutatavate väljaannete arvukust arvestades sobiv ainuõiguse teostamise viis.

Teiseks oleks võimalik, et kirjastaja teostab oma õigusi analoogselt teose autori (AutÕS § 13¹ lg 1 teine alternatiiv), esitaja (AutÕS § 67 lg 3 teine alternatiiv) ja teiste autoriõigusega kaasnevate

¹⁹⁷ Ka E. Vasamäe on juhtinud oma doktoritöös tähelepanu, et raskused õiguste omajatelt lubade saamisel takistavad üldsuse ligipääsu autoriõiguste ja autoriõigustega kaasnevate õiguste objektidele ning innovaatiliste ärimudelite rakendamist. Vt Vasamäe, E. Autoriõiguste ja autoriõigusega kaasnevate õiguste jätkusuutlik kollektiivne teostamine. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2014, lk 9.

õiguste omajatega kollektiivse esindamise organisatsiooni (edaspidi KEO) kaudu.¹⁹⁸ KEO astuks kirjastajate nimel vahendajatega läbirääkimistesse ja sõlmiks litsentsilepinguid. KEO kaudu õiguste teostamine võib olla kas vabatahtlik või kohustuslik. Õiguste vabatahtliku kollektiivse teostamise korral saaksid kirjastajad oma õigusi teostada kas iseseisvalt või KEO kaudu, kuid õiguste kohustusliku kollektiivse teostamise korral oleks õiguste teostamine võimalik üksnes KEO kaudu. Nii vabatahtliku kui ka kohustusliku õiguste kollektiivse teostamise korral oleks KEO-l AutÕS § 79 lg 1 järgi õigus litsentsilepingute sõlmimisel esindada vaid kirjastajaid, kes on KEO liikmed või kes on AutÕS § 76 lg 9 kohase esinduslepinguga volitanud KEO-d oma õigusi teostama. Esinduslepingute alusel oleks KEO-l õigus esindada ka teiste riikide kirjastajaid, kes oleksid vastavate riikide KEO liikmed.

Kirjastaja ainuõiguse vabatahtliku kollektiivse teostamise korral peaks vahendaja juhul, kui ta on sõlminud KEO-ga litsentsilepingu, kontrollima, kas kirjastaja, kelle väljaannet ta kasutab, on KEO liige või mitte. Liikmesuse kontrollimine oleks keerukas ja ajakulukas ning seda eriti juhtudel, mil KEO teostaks esinduslepingu alusel ka välisriigi kirjastaja õigusi. Vahendaja peaks sel juhul kontrollima välisriigi kirjastaja liikmesust välisriigi KEO-s, kuid vastavas riigis võib ühe õiguse teostamiseks olla mitu erinevat KEO-d. Liikmesuse kontrollimata jätmisel võtaks vahendaja aga riski, et väljaande kasutamine on õigusvastane. Tuvastanud, et kirjastaja ei kuulu KEO-sse, peaks vahendaja sõlmima kirjastajaga eraldi litsentsilepingu. Juhul, kui enamik kirjastajaid otsustaks KEO liikmeks mitte astuda, oleks eraldi sõlmitavate litsentsilepingute hulk potentsiaalselt piisavalt suur, et nende sõlmimisega seonduv aja- ja ressursikulu vähendaks vahendaja motivatsiooni väljaannete kasutamiseks. Kirjastaja ainuõiguse vabatahtlik kollektiivne teostamine ei oleks seega autori hinnangul sobiv ainuõiguse teostamise viis.

Teoreetiliselt oleks võimalik ka kirjastaja ainuõiguse kohustuslik kollektiivne teostamine. Õiguste kohustuslik kollektiivne teostamine on nähtud ette näiteks AutÕS § 79 lg 3 järgi teose ja õiguse objekti taasedastamisel kaabellevivõrgus, välja arvatud juhul, kui õiguste omaja on AutÕS § 79 lg 4 järgi televisiooni- ja raadioteenuse osutaja. Selline regulatsioon põhineb Nõukogu direktiivi 93/83/EMÜ¹⁹⁹ art 9 lg-1 1 ja art-1 10. Arvestades, et ainuõiguse kohustusliku kollektiivse teostamise korral puuduks kirjastajal igasugune vabadus valida, kas, kellega ja millistel tingimustel

¹⁹⁸ AutÕS § 76 lg 1 järgi on autoritel, esitajatel, fonogrammitootjatel, televisiooni- ja raadioteenuse osutajatel ning teistel autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajatel õigus asutada kollektiivse esindamise organisatsioone.

¹⁹⁹ Nõukogu direktiiv 93/83/EMÜ, 27. september 1993, teatavate satelliitlevile ja kaabli kaudu taasedastamisele kohaldatavaid autoriõigusi ja sellega kaasnevaid õigusi käsitlevate eeskirjade kooskõlastamise kohta. – ELT L 248, lk 15–21.

litsentsilepinguid sõlmida, oleks selline ainuõiguse teostamise viis kirjastaja ainuõiguse riive.²⁰⁰ Õiguskirjanduses on õiguste kohustuslikku kollektiivset teostamist peetud ka ainuõiguse piiranguks, mille kehtestamine on võimalik üksnes juhul, kui rahvusvahelised konventsioonid ja Euroopa Liidu õigus piirangute kehtestamist lubavad.²⁰¹ Kuivõrd ainuõiguse kohustuslik kollektiivne teostamine oleks kirjastaja ainuõiguse riive, ei peaks ainuõiguse kohustuslik kollektiivne teostamine olema kergekäeline valik. Autori hinnangul oleks kirjastaja ainuõiguse kohustusliku kollektiivse teostamisega kaasnev riive ebaproportsionaalne. Kirjastajale peaks säilima ka võimalus ise otsustada, kas ja kuidas oma õigusi teostada. Seda arvestades ei oleks kirjastaja ainuõiguse kohustuslik kollektiivne teostamine autori hinnangul sobiv ainuõiguse teostamise viis.

Kolmandaks oleks võimalik kirjastaja ainuõiguse laiendatud kollektiivne teostamine. Laiendatud kollektiivne teostamine tähendab seda, et KEO-l, mis esindab valdavat enamikku õiguste omajaid, on õigus esindada ka neid õiguste omajaid, kes ei ole KEO liikmed.²⁰² KEO, mis esindaks valdavat enamikku kirjastajaid, saaks vahendajaga sõlmida laiendatud kollektiivse litsentsilepingu, mille alusel tekiks vahendajal õigus kasutada mitte üksnes KEO liikmete, vaid kõikide kirjastajate väljaandeid. KEO kaudu makstaks tasu ka KEO mitteliikmest kirjastajale. KEO õigus teostada mitteliikmest kirjastaja õigusi tuleneks seadusest. Hetkel kehtiv AutÕS näeb õiguste kohustusliku laiendatud kollektiivse teostamise ette AutÕS § 79¹⁷ lg 1 järgi näiteks kaabelvivõrgu kaudu taasedastamise õiguse teostamiseks ja õiguste laiendatud kollektiivse teostamise AutÕS § 79¹⁸ järgi näiteks satelliidi kaudu õiguste objektide taasedastamise õiguse teostamiseks. Nimetatud sätted põhinevad Nõukogu direktiivi 93/83/EMÜ art 9 lg-1 2 ja art 3 lg-1 2. Õiguste kohustusliku laiendatud kollektiivse teostamise korral ei oleks kirjastajal õiguste kollektiivsest teostamisest võimalik loobuda. Õiguste laiendatud kollektiivse teostamise korral oleks KEO mitteliikmest kirjastajal seevastu igal ajal võimalik teostada *opt-out* õigust, asudes oma õigusi iseseisvalt teostama.²⁰³ Ainuõiguse kohustusliku laiendatud kollektiivse teostamise korral oleks vahendajal kindlus, et KEO antud litsentsi alusel on tal õigus kasutada kõiki väljaandeid. Vahendajal poleks vaja kontrollida, kas kirjastaja on KEO liige või mitte, ja KEO mitteliikmest kirjastajaga eraldi litsentsilepingut sõlmida. Samas oleks õiguste kohustuslik laiendatud kollektiivne teostamine riive kirjastaja ainuõigusele, kujutades endast sarnaselt õiguste kohustusliku kollektiivse teostamisega ainuõiguse piirangut.²⁰⁴ Autori hinnangul ei kaaluks sellise ainuõiguse teostamise viisiga saadav

²⁰⁰ Õiguste kohustusliku kollektiivse teostamise kohta vt Vasamäe, E, lk 143.

²⁰¹ *Ibidem*, lk 61.

²⁰² Õiguste laiendatud kollektiivse teostamise põhimõtete kohta vt Vasamäe, E, lk-d 12, 150 ja 152.

²⁰³ Õiguste laiendatud kollektiivsest teostamisest loobumise kohta vt Vasamäe, E, lk 153.

²⁰⁴ Õiguste kohustusliku laiendatud kollektiivse teostamise kohta vt Vasamäe, E, lk 61.

kasu, st vahendaja võimalus saada KEO kaudu korraga kõigi väljaannete kasutamiseks luba, üles kirjastajale oma ainuõiguse iseseisva teostamise võimaluse kaotuse tõttu tekkivat kahju.

Õiguste laiendatud kollektiivse teostamise korral teostaks piisava esinduslikkusega KEO kõigi kirjastajate õigusi seni, kuni KEO mitteliikmest kirjastaja kasutaks *opt-out* õigust. Kirjanduse kohaselt ei ole praktikas tekkinud olulisi probleeme sellega, et õiguste laiendatud kollektiivset teostamisest loobutaks.²⁰⁵ Õiguste laiendatud kollektiivset teostamist põhjalikult uurinud Taani jurist T. Foged on järeldanud, et kuigi KEO mitteliikmest õiguste omajal on *opt-out* õigus, kasutatakse seda praktikas äärmiselt harva.²⁰⁶ Seda arvestades võimaldaks õiguste laiendatud kollektiivne teostamine saavutada tasakaalu kirjastaja ja vahendaja huvide vahel. Lähtudes sellest, et *opt-out* õigust kasutatakse praktikas väga harva, oleks vahendajal võimalik KEO kaudu saada korraga kui mitte kõigi, siis vähemalt ülekaaluka enamiku kirjastajate väljaannete kasutamiseks luba. Selline ainuõiguse teostamise viis kõrvaldaks peamised raskused lubade saamisel ja vähendaks oluliselt tõenäosust, et vahendaja peaks arvukate kirjastajatega sõlmima eraldi litsentsilepinguid. Õiguste laiendatud kollektiivne teostamine arvestaks ka kirjastajate huvidega, tagades neile võimaluse oma ainuõigust soovi korral iseseisvalt teostama asuda, kuigi, nagu eelnevalt viidatud, seda võimalust praktikas tihti ei kasutata. Autori hinnangul oleks seega ainuõiguse laiendatud kollektiivne teostamine kõige sobivam kirjastaja ainuõiguse teostamise viis.

DÜT direktiiv ei reguleeri, mil viisil peaksid kirjastajad oma ainuõigusi teostama. DÜT direktiivi art 12 lg 1 p a kohaselt võivad aga liikmesriigid näha ette, et piisava esinduslikkusega KEO võib õiguste omajate nimel sõlmitud litsentsilepingut laiendada ka nende õiguste omajate suhtes, keda KEO ei esinda, tagades siiski, et KEO mitteliikmest õiguste omajal on *opt-out* õigus. Sellise litsentsimiskorra kohaldamine on direktiivi art 12 lg 2 järgi lubatud kasutuseladel, kus igalt õiguste omajalt eraldi nõusoleku saamine oleks koormav ja ebapraktiline. Selliselt toetab ka direktiiv olukorras, kus väljaandeid kasutatakse massiliselt, kirjastaja ainuõiguste laiendatud kollektiivset teostamist.

Kokkuvõttes peaks kirjastaja ainuõiguse teostamisel eelistama ainuõiguse laiendatud kollektiivset teostamist. See võimaldaks vahendajal piisava esinduslikkusega KEO olemasolu korral saada KEO-lt luba korraga eelduslikult kõigi kirjastajate väljaannete kasutamiseks. Samas ei piiraks selline ainuõiguse teostamise viis kirjastaja võimalusi oma ainuõigust soovi korral iseseisvalt

²⁰⁵ *Ibidem*, lk 157.

²⁰⁶ Vt Foged, T. Licensing Schemes in an On-Demand World. – European Intellectual Property Review, Issue 1, 2010, p 22. Vasamäe, E, lk 157.

teostama asuda. Sellist ainuõiguse teostamise viisi toetab ka DÜT direktiivi art 12, mis lubab liikmesriikidel kohaldada *opt-out* võimalusega laiendatud kollektiivlitsentside sõlmimise korda.

3.2. Ajakirjandusväljaande kirjastaja tasu kogumine

Iseseisva ainuõiguse teostamise korral koguks kirjastaja litsentsitasusid ise. Kui kirjastaja teostaks oma õigusi KEO kaudu või KEO-l oleks õigus esindada ka mitteliikmest kirjastaja õigusi, toimuks tasu kogumine KEO kaudu. AutÕS § 79¹¹ lg 1 ja selle aluseks oleva Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2014/26/EL²⁰⁷ (edaspidi KEO direktiiv) art 16 lg 2 järgi peavad KEO sõlmitud litsentsilepingu tingimused põhinema objektiivsetel, võrdsetel ja ühtsetel alustel. DÜT direktiiv kirjastaja tasu kogumist ei reguleeri. Seda arvestades analüüsitakse järgnevalt, kuidas peaks toimuma kirjastaja tasu kogumine.

Esiteks oleks võimalik, et kasutaja maksab kirjastajale väljaande kasutamise eest kindlaksmääratud perioodilist tasu. Kui kirjastaja teostaks oma õigusi iseseisvalt, oleks konkreetne summa poolte kokkuleppe küsimus. Kui kirjastaja teostaks oma õigusi KEO kaudu, peaks KEO AutÕS § 79¹¹ lg 1 järgi sõlmima lepinguid objektiivsetel, võrdsetel ja ühtsetel alustel. See tähendab, et kõik kasutajad peaksid maksma tasusid sama hinnakirja järgi. Tasu määramisel peaks AutÕS § 79¹¹ lg 2 p 2 järgi arvestama õiguste objekti kasutamise laadi ja ulatust. Vahendajad kasutavad väljaandeid erinevas ulatuses. Uudisteagregaatori tegevuses on väljaannete kasutamine teenuse oluline osa ja seetõttu massiline. Otsingumootorites võib väljaannete kasutamist ette tulla harvem. Kasutamise ulatuse järgi võiks seega eristada väljaannete kasutamist uudisteagregaatori, otsingumootori ja muu infoühiskonna teenuse pakkuja poolt. Väljaande kasutamise tasu määramisel peaks AutÕS § 79¹¹ lg 2 p 1 ja KEO direktiivi art 16 lg 2 järgi arvestama väljaande kasutamise majanduslikku väärtust. Seda saaks arvestada näiteks vahendaja veebisaidi külastatavuse kaudu. Mida tihedam on vahendaja veebisaidi külastatavus, seda suuremat tulu vahendaja väljaande kasutamisega teenib ja seda suurem on ka väljaande kasutamise majanduslik väärtus. Autori arvates oleks õiglane, kui kirjastaja tasu AutÕS § 79¹¹ lg 2 mõttes oleks sõltuvuses väljaande kasutaja teenitavast tulust. Kindlaksmääratud perioodiline tasu oleks seega sobiv kirjastaja tasu kogumise viis, kui tasu suurus sõltuks osutatavast teenusest ning teenuse pakkuja veebisaidi külastatavusest.

²⁰⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/26/EL, 26. veebruar 2014, autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kollektiivse teostamise ning muusikateose internetis kasutamise õiguse multiterritoriaalse litsentsimise kohta siseturul EMPs kohaldatav tekst. – ELT L 84, lk 72–98.

Teiseks oleks võimalik tasu koguda väljaande kasutuskordade alusel.²⁰⁸ Iga väljaande kasutuskord oleks vahendaja jaoks tasuline ning tasuarvestus toimuks vahendaja poolt KEO-le esitatava kasutusaruande alusel. Lisaks kasutuskordadele oleks võimalik analoogselt kindlaksmääratud perioodilise tasuga eristada väljaannete kasutamist erinevates teenustes ja teenuse osutajate veebisaitide külastatavust. Tasu sõltuks sellisel juhul kolmest asjaolust, millest nii kasutuskordade arv kui ka kasutaja veebisaidi külastatavus pidevalt muutuksid. Sellisel viisil tasu arvestamine oleks seega keerukas ja kulukas. Kirjastaja tasu arvestamine kasutuskordade alusel oleks aga üks võimalikest variantidest.

Kolmandaks oleks võimalik tasu arvestada protsendina vahendajale väljaande kasutamisel tekkinud käibest. Selline tasusüsteem oleks paindlik, sest kirjastaja saadav tasu sõltuks väljaande kasutamise tulususest vahendaja jaoks. Kirjastaja tasu oleks AutÕS § 79¹¹ lg 2 tähenduses vastavuses väljaande kasutamise laadi, ulatuse ja majandusliku väärtusega, sest need aspektid peaksid vahendaja käibes kajastuma. Prantsusmaal on CPI art L218-4 kohaselt kirjastaja tasu arvestamise aluseks väljaande reprodutseerimise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise kaudu teenitud otsene ja kaudne tulu.²⁰⁹ Saksamaa ajakirjandusväljaande kirjastajate esindusorganisatsiooni VG Media tariifi kohaselt on kirjastajate tasu 11% isikule väljaannete kasutamisel tekkinud käibest.²¹⁰ Seoses käibega tekib praktikas aga küsimus, kuidas teha kindlaks, milline osa sellest on tekkinud väljaannete kasutamise tõttu. Prantsuse CPI art L218-4 sätestab, et kui väljaandega teenitud tulu kindlakstegemine on võimatu või ebamõistlikult keerukas, arvestatakse kirjastaja tasu kindla summana. Käive ei pruugi seega olla alati sobiv tasu arvestamise alus ja selle kõrval peaks olema võimalik tasu arvestada ka teisiti. Kui kirjastaja tasu kogub KEO, võib mitme erineva tasu arvestamise viisi kohaldamine rikkuda AutÕS § 79¹¹ lg-s 1 sätestatud põhimõtet, mille kohaselt peavad KEO sõlmitud litsentsilepingu tingimused põhinema objektiivsetel, võrdsetel ja ühtsetel alustel. Kui kindlaksmääratud summa maksmine oleks vahendajale kasulik, võib tal tekkida huvi väljaannete kasutamise tõttu tekkinud käibe arvestamist vältida. Seda ohtu aitaks aga kõrvaldada see, kui kindlaksmääratud summast lähtumine oleks käibepõhise tasu arvestuse alternatiiviks üksnes poolte kokkuleppel. Kirjastaja tasu oleks

²⁰⁸ Sarnaselt on tasustatud näiteks muusikavideote üldsusele kättesaadavaks tegemine *streaming*-tehnika abil. Kasutaja poolt kuulamiseks ja/või vaatamiseks käivitunud iga muusikavideo kuulamise ja/või vaatamise kord on tasustatud kindla tasumääraga. Vt lähemalt EFY. Fonogrammide kasutamise tasumäärad. Internetiraadiod ja muusikavideod. – <http://www.efy.ee/wp-content/uploads/2018/03> (24.03.2020).

²⁰⁹ *La rémunération due au titre des droits voisins pour la reproduction et la communication au public des publications de presse sous une forme numérique est assise sur les recettes de l'exploitation de toute nature, directes ou indirectes ou, à défaut, évaluée forfaitairement, notamment dans les cas prévus à l'article L. 131-4.*

²¹⁰ Nimetatud protsent arvestab kõigi Saksa kirjastajate väljaannete kasutamist, kuid VG Media ei esinda kõiki kirjastajaid, mistõttu lähtutakse praktikas kohaldatava protsendi määramisel VG Media esinduslikkusest. Hetkel on VG Media poolt kohaldatav tasumäär 5,7004%. VG Media. Tarif: Presseverleger. Digitale verlegerische Angebote. – <https://www.vg-media.de/de/digitale-verlegerische-angebote/tarif.html> (24.03.2020).

seega võimalik arvestada protsendina vahendajale väljaande kasutamisel tekkinud käibest, kuid alternatiivselt peaks pooltel olema võimalik tasu kindlaks määrata ka kokkuleppel.

Kokkuvõttes oleks kirjastaja tasu võimalik koguda kindla perioodiliselt makstava summana, väljaande kasutuskordade põhiselt või vahendaja käibe põhiselt. Kõige paindlikum oleks arvestada kirjastaja tasu vahendaja käibe põhiselt, sest kirjastaja tasu sõltuks sellisel juhul vahendaja poolt väljaande kasutamisega teenitud tulust. Kui kirjastajad teostaksid oma õigusi KEO kaudu, võimaldaks käibepõhine tasu võtta arvesse kõiki AutÕS § 79¹¹ lg-s 2 ja KEO direktiivi art 16 lg-s 2 sätestatud asjaolusid, millest KEO peab kohustuslikuna tasu määramisel lähtuma. Kui vahendaja käibe kindlakstegemine osutub ebamõistlikult keerukaks, peaks pooltel olema võimalik leppida kokku tasu maksmises kindla summana. Arvestades mh DÜT direktiivi art-ga 15, teeb autor ettepaneku sätestada kirjastaja tasu kogumine AutÕS-s järgmiselt:

„Ajakirjandusväljaande kirjastaja tasu arvestamise aluseks on infoühiskonna teenuse osutaja poolt väljaande kasutamisega teenitud tulu, kui kirjastaja ja infoühiskonna teenuse osutaja ei ole kokku leppinud teisiti.“

3.3. Ajakirjandusväljaande kirjastaja tasu jagamine ajakirjandusväljaande autoritega

Vahendaja maksaks kirjastajale tasu tema investeringut kaitsva ainuõiguse kasutamise eest. Vahendaja kasutaks samas ka väljaandes sisalduvate autorite loometöid. Väljaande autoritel on väljaande avaldamisel oluline roll. Ilma autorite teosteta ei oleks kirjastajal võimalik väljaannet avaldada ega selle abil tulu teenida. Seda arvestades oleks õiglane, kui kirjastaja jagaks vahendajalt väljaande üldsusele kättesaadavaks tegemise eest saadud tasu väljaande autoritega. Järgnevalt analüüsitakse, kellega ja kuidas peaks kirjastaja vahendajalt saadavat tasu jagama.

Autor on AutÕS § 28 lg 2 järgi füüsiline isik, kes on loonud AutÕS § 4 lg-s 2 sätestatud kriteeriumitele vastava teose. Väljaande autorid on füüsilised isikud, kelle teos väljaandes sisaldub või kelle teoseks on väljaanne ise.²¹¹ Väljaande autoriteks on näiteks ajakirjanikud, fotograafid, väljaande kujundajad ja toimetajad. Väljaande autorid, kellel peaks olema õigus saada osa väljaande üldsusele kättesaadavaks tegemise eest kirjastajale makstud tasust, on isikud, kelle teosed üldsusele kättesaadavaks tehtud väljaandes sisalduvad. Sellisel juhul on kirjastaja teeninud

²¹¹ Vt täpsemalt alaptk-st 1.1.1.

nende teoste abil tulu ning autoril peaks olema õigus saada sellest tulust osa. Tasu jagamise eesmärk peaks olema tunnustada autori poolt väljaandes tehtud loomingulist panust. Ka juhul, kui autor on oma varalised õigused üle andnud või õigused on seaduse alusel üle läinud, peaks autoril säilima õigus saada osa kirjastajale makstud tasust. Sarnaselt saavad AutÕS § 14 lg-te 6 ja 7 järgi teoste kasutamise eest tasu audiovisuaalse teose ja fonogrammi autorid, kes on oma õigused üle andnud või andnud loa nende kasutamiseks audiovisuaalse teose produtsendile või fonogrammitootjale. Viidatud sätted põhinevad Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2006/115/EÜ²¹² art-1 5, mis sätestab miinimumstandardi, mille kohaselt on autoritel võõrandamatu õigus saada õiglast tasu nende teoste rentimise eest. Ka väljaande autoritel peaks nende autori staatuse tõttu olema võõrandamatu õigus saada õiglast tasu nende teoste tasulise kasutada andmise eest. Järelikult peaks kirjastaja jagama vahendajalt väljaande kasutamise eest saadud tasu füüsiliste isikutega, kelle loodud teosed sisalduvad vahendaja poolt kasutatud väljaandes, ja seda olenemata sellest, kas füüsilised isikud on teoste õiguste omajad või mitte. Tasunõude peaks väljaande autor esitama kirjastaja vastu. Tegemist ei oleks kirjastaja vastu esitatava AutÕS § 14 lg-s 1 sätestatud autoritasu nõudega. Kirjastaja maksab autoritele teoste kasutamise eest tasu osana töötasust või eraldi kokkuleppe alusel. Tasu jagamise nõude sisuks oleks kirjastajale vahendaja poolt makstud tasu jagamine väljaande autoritega.²¹³ Autori tasu jagamise nõue peaks põhinema seega iseseisval õiguslikul alusel.

Ka DÜT direktiivi art 15 lg 5 järgi on väljaannetes avaldatud teoste autoritel õigus saada osa tulust, mida kirjastajad saavad infoühiskonna teenuste osutajatelt nende väljaannete kasutamise eest. Direktiivi art 15 lg 5 koosmõjus direktiivi art 18 lg-ga 1 on autoritel õigus tasule ka juhul, kui nad on oma ainuõigused litsentsinud või üle andnud. Selliselt arvestab ka direktiiv autorite huvidega ning tunnustab nende olulist loomingulist panust väljaande avaldamisel.

Väljaande autoritega jagatav tasuosa peaks olema osapoolte jaoks õiglane. Vahendaja maksaks tasu kirjastajale tema ainuõiguse kasutamise eest. Ainuõigus peaks tagama kirjastajale tema investeeringu tagasiteenimise ja motiveerima teda väljaannetesse investeerima. Primaarne oleks seega kirjastaja tasustamine ja suurem osa tasust peaks kuuluma talle. Autoritega jagatav tasu peaks tagama autoritele üksnes võimaluse kirjastaja saadavas tulus osaleda. Neid asjaolusid arvestades peaks autorite õiglane tasuosa olema väiksem kui kirjastajale jääv osa. DÜT direktiivi art 15 lg 5 sätestab, et väljaande autorid peaksid saama asjakohase osa kirjastaja poolt väljaande kasutamise

²¹² Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2006/115/EÜ, 12. detsember 2006, rentimis- ja laenutamiseõiguse ja teatavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta intellektuaalomandi vallas. – ELT L 376, lk 28–35.

²¹³ Sellise sisuga ajakirjandusväljaande autori tasu jagamise nõue on ka Saksamaa UrhG §-s 87h.

eest saadud tasust. Direktiivi art 18 lg-st 1 tuleneb aga üldine põhimõte, et autoritel on õigus õiglasele ja proportsionaalsele tasule. Autori arvates võiks art-s 18 sätestatud põhimõtet laiendada ka väljaande autorite tasu jagamise nõude suhtes. Tasu proportsionaalsus tähendaks, et autoritega jagatav tasu peaks sõltuma väljaande kasutamise tihedusest, kirjastaja saadavast tasust ja konkreetse autori poolt väljaandesse tehtud panusest. Proportsionaalne tasu võimaldaks saavutada autorite kõrgetasemelise kaitse. Väljaande autoritel peaks eelnevat arvestades olema õigus õiglasele ja proportsionaalsele osale kirjastaja poolt saadud tasust.

Kirjastajad ja autorid oleksid tasu jagamise üle läbirääkimiste pidamisel erinevas võimupositsioonis. Autorite positsioon ei pruugi olla soodne, et saavutada kokkulepet õiglase ja proportsionaalse osa suhtes kirjastaja tasust. Selleks, et parandada autorite läbirääkimispositsiooni, peaks põhimõtte, et autoritel on õigus õiglasele ja proportsionaalsele osale kirjastaja tasust, sätestama seaduse tasandil. Samas ei oleks põhjendatud sätestada AutÕS-s konkreetset tasuosa, mida kirjastaja peaks autoritega jagama, vaid see võiks olla osapoolte kokkuleppe küsimus. Kirjastaja ja autorid võiksid näiteks leppida kokku, et autoritele eraldatakse kirjastaja tasust teatud protsent, mis jaotatakse autorite vahel laiali, arvestades iga autori panust konkreetsesse väljaandesse. Ei oleks samas välistatud, et autorid sõlmiksid tasu jagamise kokkuleppeid neile ebasoodsatel tingimustel, nt nõustuksid tühise tasuosaga või üleüldse loobuksid oma tasunõudest. Selle vältimiseks peaks seaduses olema analoogselt AutÕS § 14 lg-tega 6 ja 7 sätestatud, et kokkulepe loobumise kohta õigusest saada õiglast ja proportsionaalset osa kirjastaja tasust on kehtetu.

Ehkki autoritega jagatavat tasuosa ei peaks seaduses reguleerima, oleks autorite huvisid arvestades põhjendatud näha ette, kui tihti peaks kirjastaja autoritega tasu jagama. Vastasel juhul võiksid kirjastaja ja autor leppida kokku, et kirjastaja maksab autorile tasu nt iga viie või kümne aasta tagant. Selline kokkulepe oleks autorile aga kahjulik, takistades tal oma tasu tegelikku kasutamist ja jättes ta ilma võimalusest selle abil tulu teenida. Tasu jagamine oleks võimalik näha ette kas kord kuus, kord kvartalis või kord aastas. Nõue, et tasu tuleks maksta kord kuus või kvartalis, oleks põhjendatud, kui kirjastajale laekuks sellise aja jooksul tasu, tal oleks olemas andmed autorite tasu arvestamiseks ja tasu oleks piisavalt suur, et selle väljamaksmine kord kuus või kvartalis oleks mõistlik. Nende asjaolude hindamiseks puudub hetkel teave. Samas oleks kokkulepe, mille kohaselt maksaks kirjastaja autoritele tasu harvemini kui kord aastas, autoritele kahjulik, takistades neil ebamõistlikult oma tasu kasutamist. Autori arvates oleks seega põhjendatud sätestada seaduse tasandil nõue, et autoritele jagatakse tasu vähemalt kord aastas, kuid poolte kokkuleppel võib tasu maksmine toimuda ka tihedamini. DÜT direktiiv kõnealust küsimust ei reguleeri.

Kokkuvõttes peaks kirjastaja jagama väljaande kasutamise eest vahendajalt saadud tasu füüsiliste isikutega, kelle loodud teosed sisalduvad vahendaja poolt kasutatud väljaandes, ning seda olenemata sellest, kas isikud on oma teoste varaliste õiguste omajad või mitte. Autoritel peaks olema õigus õiglasele ja proportsionaalsele osale tasust, mille kirjastaja on vahendajalt väljaande kasutamise eest saanud. Sellise õiguse tagab väljaande autoritele ka DÜT direktiivi art 15 lg 5. Selleks, et parandada autorite läbirääkimispositsiooni, peaks autorite õiguse õiglasele ja proportsionaalsele osale kirjastaja tasust sätestama AutÕS-s ning seda koos täiendusega, et kokkulepe loobumise kohta õigusest saada õiglast ja proportsionaalset osa kirjastaja tasust on kehtetu. Autori tasu jagamise õiguse efektiivseks teostamiseks peaks AutÕS-s olema sätestatud ka nõue, et kirjastaja jagab autoriga tasu vähemalt kord aastas. Autor teeb ettepaneku reguleerida kirjastaja tasu jagamist väljaande autoriga AutÕS-s järgmiselt:

„Ajakirjandusväljaandes avaldatud teose autoril on õigus saada õiglane ja proportsionaalne osa tulust, mida ajakirjandusväljaande kirjastaja saab infoühiskonna teenuse osutajalt ajakirjandusväljaande kasutamise eest. Kokkulepe loobumise kohta õigusest saada õiglane ja proportsionaalne osa kirjastaja tulust on kehtetu. Ajakirjandusväljaande kirjastaja jagab väljaande autoriga tulu vähemalt kord aastas.“

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärk oli hinnata, kas ja millistel juhtudel tuleks ajakirjandusväljaande kirjastaja olemasolevat autoriõiguslikku kaitset veebikeskkonnas laiendada, missuguse sisu ja ulatusega peaks kirjastaja kaitse veebikeskkonnas olema ning kuidas tuleks sellest tulenevaid õigusi teostada. Magistritöö autor püstitas kaks hüpoteesi. Esimene hüpotees oli, et kirjastaja autoriõiguslikku kaitset tuleks veebikeskkonnas laiendada, ning teine hüpotees oli, et kirjastajale peaks kehtestama uue ainuõiguse, mis kaitseks teda veebikeskkonnas väljaande üldsusele kättesaadavaks tegemise eest. Magistritöö kõrvaleesmärgiks oli hinnata, kas DÜT direktiivi art-15 pakutud lahendus vastab kirjastaja kaitseks vajalikele tingimustele, ja teha ettepanekuid direktiivi ülevõtmiseks Eesti õigusesse.

Selleks, et vastata küsimusele, kas kirjastaja olemasolevat autoriõiguslikku kaitset tuleks veebikeskkonnas laiendada, oli esmalt vaja analüüsida, kas ja millistel tingimustel on kirjastajal väljaande veebikeskkonnas kasutamise eest kaitse kehtiva õiguse alusel. Kirjastaja olemasolevat autoriõiguslikku kaitset analüüsiti käesoleva magistritöö esimeses peatükis. Peatükis leiti, et kirjastajale võivad väljaande suhtes autoriõigused kuuluda juhul, kui kirjastaja on väljaande autor või väljaande autoriõiguste omaja. Väljaanne koosneb erinevatest teostest, peamiselt artiklitest ja fotodest. Nende autoriteks on füüsilised isikud, kes on teosed loonud, kuid mitte kirjastaja. Väljaanne on tervikuna üldjuhul käsitatav kollektiivse teosena AutÕS § 31 lg 1 tähenduses, mille autoriõigused võivad AutÕS § 31 lg 2 alusel tekkida füüsilisest isikust kirjastajale. Samuti on väljaanne reeglina käsitatav kogumikuna AutÕS § 34 lg 1 tähenduses, mille koostaja autoriõigused võivad tekkida füüsilisest isikust kirjastajale või nt väljaande peatoimetajale ja vastutavale väljaandjale. Üldjuhul on kirjastajaks siiski juriidiline isik, kes ei saa olla autor, kuid kes võib olla teose suhtes tekkinud varaliste õiguste omaja. Töös leiti, et AutÕS § 31 lg-t 2 tuleks tõlgendada nii, et selle alusel lähevad juriidilisest isikust kirjastajale üle väljaande kui kollektiivse teose varalised õigused. Eelduslikult lähevad kirjastajale AutÕS § 32 lg 1 alusel üle ka püsiva tööfunktsiooni täitmise käigus loodud teoste, sh artiklite, fotode ja kogumike varalised õigused. Osas, milles varalised õigused ei ole kirjastajale AutÕS § 32 lg 1 alusel üle läinud, antakse need enamasti üle kokkuleppe alusel. Kui kirjastaja tõendab, et ta on väljaande autorite varaliste õiguste omaja, on tal kaitse väljaande autoriõigusega kaitstud osade kasutamise eest. Väljaanne on üldjuhul käsitatav ka andmebaasina AutÕS § 75² tähenduses. Kirjastajale, kes on väljaandesse teinud AutÕS § 75³ lg 1 tähenduses olulise investeeringu, kuuluvad andmebaasi tegija AutÕS § 75⁴ lg-tes 1 ja 2 sätestatud ainuõigused. Andmebaasi tegija ainuõigused kaitsevad kirjastajat väljaande olulise osa kasutamise eest.

Järgnevalt analüüsiti magistritöös küsimust, kas kirjastaja olemasolev autoriõiguslik kaitse on piisav, et tagada kirjastaja investeerimismotivatsioon ja ajakirjandusliku sisu kättesaadavus. Kirjastaja ainuõigusega hõlmatud väljaande osa kasutamine eeldab kirjastaja luba ja tasu maksmist. Vahendajad, kes väljaandeid ärielistel eesmärkidel taaspostitavad, kirjastajate sisu kasutamiseks üldjuhul litsentsilepinguid ei sõlmi ja tasu ei maksa. Litsentsilepingute sõlmimist pärsib praktikas see, et kirjastaja peab vahendajatega läbirääkimistesse astumiseks esmalt tõendama oma ainuõiguste olemasolu. Kirjastaja peab tõendama kas seda, et ta on autori varaliste õiguste omaja ja vahendaja kasutab väljaande autoriõigusega kaitstud osa õigusvastaselt, või seda, et ta on andmebaasi tegijana teinud väljaandesse olulise investeeringu ja vahendaja kasutab väljaande olulist osa. Kirjastaja kaitse väljaande üksikute osade kasutamise eest on nii autoriõiguse kui ka andmebaasi tegija ainuõiguste alusel vaieldav. Kirjastaja ebaefektiivne kontroll oma sisu kasutamise üle vahendaja poolt raskendab kirjastaja tehtud investeeringute tagasiteenimist. Kui vahendaja teeb väljaande kasutajale kättesaadavaks nii, et kasutaja saab väljaande sisuga tutvuda ilma algallikat külastamata, jääb kirjastaja reklaamitulust kui oma peamisest sissetulekuallikast olulises osas ilma. Raskused investeeringute tagasiteenimisel vähendavad kirjastaja investeerimismotivatsiooni ja ajakirjandusliku sisu kättesaadavust. Osa kirjastajaid on veebikeskkonda üleminekuga kaasnenud tulu vähenemise tõttu sulgenud toimetusi või vähendanud nende liikmete arvu. Eelneva põhjal saab järeldada, et kirjastaja olemasolev autoriõiguslik kaitse ei ole tema investeerimismotivatsiooni ja ajakirjandusliku sisu kättesaadavuse tagamiseks piisav. Raskusi ainuõiguste olemasolu tõendamisel, ebaselgust väljaande osade kasutamise õiguspärasuse osas ja nendega kaasnevaid probleeme võimaldaks lahendada kirjastaja kaitse laiendamine veebikeskkonnas. Järelikult leidis kinnitust autori esimene hüpotees, et kirjastaja autoriõiguslikku kaitset tuleks veebikeskkonnas laiendada. Kirjastaja kaitse laiendamiseks sobivaim režiim oleks autori hinnangul uus autoriõigusega kaasnev õigus. See looks kirjastajale autoriõiguste kuuluvusest sõltumatu kaitse, arvestades samal ajal ka autorite huvidega. Samuti kaitseb autoriõigusega kaasnev õigus isiku investeeringuid ning kirjastaja vajaks veebikeskkonnas kaitset väljaandesse tehtud investeeringute kahjustamise eest.

Magistritöö teise peatüki esimeses alapeatükis käsitleti, millistel juhtudel tuleks kirjastaja kaitset veebikeskkonnas laiendada ning kas DÜT direktiivi art 15 tagab kirjastajale vajalikel juhtudel kaitse. Selleks analüüsiti, kes peaks täiendava kaitse saama ning kas DÜT direktiivi art 15 määratleb subjekti sobivalt. Analüüsi tulemusena selgus, et uus ainuõigus tuleks kehtestada isikule, kes on teinud väljaande avaldamiseks finantsinvesteeringuid ning kelle initsiatiivil ja toimetust vastutusel väljaannet avaldatakse. Isik peaks kaitse saamiseks avaldama väljaandeid

majandustegevuse käigus, tegema väljaanded veebikeskkonnas kättesaadavaks ning tema ärimudel peaks põhinema peamiselt reklaami müügil. Arvestades, et vahendajate tegevus kahjustab vaid reklaami müügil põhineva ärimudeli toimimist, ei vaja täiendavat kaitset nt teaduslike väljaannete avaldaja, kelle tulumudel ei põhine reeglina reklaami müügil. Väljaandena tuleks käsitada peamiselt kirjatööde kogumit, mis informeerib üldsust ning mille sisu on sõltumatu ja usaldusväärne. DÜT direktiivi art 15 ja art 2 p 4 lahendus kaitseb kirjastajana sobivaid isikuid, kuid laiendab kaitse põhjendamatult ka isikule, kelle väljaanne ei ole sõltumatu ja usaldusväärne, ning isikule, kes ei tee väljaandeid veebikeskkonnas kättesaadavaks. DÜT direktiiv ei täpsusta, kas kaitse laieneb ka füüsilisele isikule, kuid arvestades, et kirjastajale omaseid investeeringuid võivad teha ka füüsilised isikud, peaks kaitse laienema ka neile. Eelneva põhjal tegi autor ettepaneku defineerida ajakirjandusväljaande kirjastaja mõiste AutÕS-s järgmiselt: „Ajakirjandusväljaande kirjastaja on füüsilisest või juriidilisest isikust teenuseosutaja, kelle initsiatiivil, finantseerimisel ja toimetust vastutusel ajakirjandusväljaanne avaldatakse. Toimetust vastutus on ajakirjandusväljaande kirjastaja teostatav kontroll väljaande sisu valiku, kokkupaneku ja paigutamise üle. Ajakirjandusväljaanne on peamiselt ajakirjanduslikku laadi kirjatööde kogum, mis kujutab endast eraldiseisvat ühikut sama nime all perioodiliselt väljaantavas või regulaarselt ajakohastatavas väljaandes ja mille eesmärk on anda üldsusele uudiste või muude temadega seotud teavet. Ajakirjandusväljaandeks käesoleva seaduse tähenduses ei loeta teaduslikel või akadeemilistel eesmärkidel kirjastatavat perioodilist väljaannet.“

Järgnevalt analüüsi, millise sisu ja ulatusega ainuõigust oleks kirjastajale veebikeskkonnas vaja ning kas DÜT direktiiv tagab kirjastajale vajaliku kaitse. Kui vahendaja taaspostitab kirjastaja sisu oma veebilehel nii, et kasutaja saab sellega tutvuda ilma algallikat külastamata, siis kahjustab taaspostitamine kirjastaja investeeringut. Väljaande osade taaspostitamise eest kaitseks kirjastajat infoühiskonna direktiivi art 3 lg-s 2 sätestatud üldsusele kättesaadavaks tegemise ainuõigus, mille näeb kirjastajale ette ka DÜT direktiivi art 15 lg 1. Ainuõigus peaks kehtima üksnes väljaande kasutamise suhtes vahendaja, kuid mitte tavakasutaja poolt. Tavakasutaja ei teeni üldjuhul väljaande kasutamisega tulu ja ta teostab postitamise kaudu oma sõnavabadust. Ka DÜT direktiivi art 15 lg 1 kohaselt on kirjastajal ainuõigused üksnes infoühiskonna teenuse osutaja suhtes.

Arvestades, et väljaande osade veebikeskkonnas kättesaadavaks tegemisega kaasneb ka nende reprodutseerimine, tekib õigustatult küsimus, kas kirjastaja vajab oma õiguste kaitseks ka ainuõigust väljaande reprodutseerimisele. Töös leiti siiski, et sellisel reprodutseerimisel puudub iseseisev väärtus ja see eraldi kirjastaja investeeringut ei kahjusta. Kirjastaja investeeringut ei kahjusta ka tema veebilehtede indekseerimise käigus toimuv reprodutseerimine. Veebilehtede

indekseerimine on aga vajalik selleks, et vahendaja saaks veebilehed oma andmebaasi hõlmata ja need kasutajale nähtavaks teha. Neil põhjustel leidis autor, et kirjastajale ei peaks kehtestama eraldi reprodutseerimise ainuõigust. Siiski tagab DÜT direktiivi art 15 lg 1 kirjastajale põhjendamatult ka reprodutseerimisõiguse. Ehkki DÜT direktiivi nõuetekohane ülevõtmine eeldab selle õiguse kehtestamist ka AutÕS-s, tuleks kirjastaja veebilehtede indekseerimist autori hinnangul käsitada AutÕS § 18¹ lg 1 tähenduses ajutise reprodutseerimisena, mis toimub tehnilise protsessi vahetu ja olulise osana ning mis on lubatud kirjastaja nõusolekuta ja talle tasu maksmata.

Vahendaja teeb väljaande osi oma veebilehel kasutajale kättesaadavaks üldjuhul kirjastaja veebilehel esitatust erineval kujul – artikli tekst tehakse üldjuhul kättesaadavaks vaid osaliselt ja fotod algallikaga võrreldes väiksemas formaadis. Selline väljaande töötlemine võib väljaannet moonutada ja kahjustada kirjastaja mainet. Kirjastajale ei teki aga kahju mitte väljaande töötlemisest, vaid sellest, kui kõnealune töötlus tehakse üldsusele kättesaadavaks. Autori arvates tuleks kirjastajale antavat üldsusele kättesaadavaks tegemise ainuõigust sisustada nii, et see hõlmab ainuõigust teha õiguste objekt kättesaadavaks nii esialgsel kui ka töödeldud kujul. See tähendaks, et kirjastajal oleks võimalik kontrollida ka seda, milline väljaande versioon kasutajale kättesaadavaks tehakse. Kirjastaja ei vaja seega eraldi ainuõigust väljaande töötlemisele ning seda ei taga talle ka DÜT direktiiv. Järelikult leidis kinnitust autori teine hüpotees, et kirjastaja vajab veebikeskkonnas üksnes väljaande üldsusele kättesaadavaks tegemise ainuõigust.

Seoses kirjastaja ainuõiguse ulatusega tuli lahendada küsimus ka sellest, millise väljaande osa kättesaadavaks tegemine peaks olema käsitatav tema õiguste rikkumisena. Autor leidis, et saavutamaks tasakaalu kirjastaja, vahendaja ja lõppkasutaja huvide vahel, ei peaks kirjastaja ainuõigus kehtima artiklite pealkirjade kasutamise suhtes. Nende kasutamine ei kahjusta kirjastaja investeeringut, kuid on vahendajale vajalik, et osutada lõppkasutajale teenust. Ainuõigus peaks kehtima aga väljaande piltide ja üksikute lausete kasutamise suhtes, sest nende taaspostitamine võib kahjustada kirjastaja investeeringut. DÜT direktiivi art 15 lg 1 ls-s 4 sätestatud väga lühikese väljavõtte erandi alusel on vahendajal üldjuhul lubatud kasutada artiklite pealkirju, kuid mitte pilte. Erandi kitsa tõlgenduse korral ei ole vahendajal lubatud kasutada ka väljaande üksikuid lauseid, kuid laia tõlgenduse korral on see lubatud. Autor leidis, et laia tõlgenduse korral ei oleks direktiivi lahendus tõhus, sest kirjastajal ei oleks endiselt võimalik takistada vahendaja poolt kasutajale üleliigse sisu kättesaadavaks tegemist. Seetõttu tuleks eelistada erandi kitsast tõlgendust. Samuti ei peaks kirjastaja ainuõigus kehtima tema avalikule väljaandele veebilinkimise suhtes, sest see ei kahjusta tema investeeringut, kuid on vahendajale vajalik teenuse osutamiseks. Kirjastaja vajaks aga kaitset selliste linkide teadliku pakkumise eest, mis võimaldavad kasutajal vältida väljaande

juurdepääsupiiranguid või annavad kasutajale juurdepääsu kirjastaja nõusolekuta avaldatud väljaandele. Paraku ei taga DÜT direktiivi art 15 lg 1 ls 3 kirjastajale selliste linkide pakkumise eest kaitset. Direktiivi lahendus ei ole selles osas kirjastaja kaitseks sobiv, sest vahendajal puudub nii ka teadmise korral, et tema linkimine kahjustab kirjastaja investeeringut, motivatsioon selline linkimine lõpetada. Pole siiski välistatud, et Euroopa Kohus tõlgendab tulevikus DÜT direktiivi art 15 lg 1 ls-t 3 nii, et see ei hõlma linkimist kirjastaja nõusolekuta avaldatud sisule, laiendades oma senist praktikat ka kirjastaja ainuõiguse suhtes.

Käsitledes kirjastajale tagatava ainuõiguse kestust, järeldas autor, et see peaks olema tähtaegne õigus, mille kehtivust tuleks arvestada väljaande esmakordsest õiguspärasest avaldamisest. Kui ainuõigus hakkaks kehtima ka kirjastaja tahte vastase avaldamise korral, oleks väljaande kaitse kestus kirjastaja tahte vastase avaldamise aja võrra lühem. Samuti ei tee kirjastaja väljaande korduva avaldamise korral üldjuhul uut investeeringut, mis õigustaks uut kaitset. Neil põhjendustel ei arvesta DÜT direktiivi art 15 lg 4, mis ei täpsusta, et ainuõigused hakkavad kehtima väljaande esmakordsest õiguspärasest avaldamisest arvates, kirjastaja huvide ja kaitse vajadusega. Autori hinnangul peaks ainuõiguse kestus olema üks aasta, sest pärast üht aastat ei ole kirjastajal üldjuhul enam võimalik väljaande abil sellesse tehtud investeeringuid tagasi teenida. DÜT direktiivi art 15 lg 4 kohaselt kehtivad kirjastaja ainuõigused aga kaks aastat. Autori pakutud üheaastase kaitsetähtajaga võrreldes pakub direktiivi lahendus tõhusat kaitset ka isikule, kes avaldab väljaandeid korra kvartalis või korra aastas ja kellel on väljaandesse tehtud investeeringuid erandlikult võimalik tagasi teenida pikema aja jooksul. Direktiivi lahendust võib seega pidada põhjendatuks. Eelnevat arvestades tegi autor ettepaneku reguleerida kirjastaja ainuõiguste kestust AutÕS-s DÜT direktiiviga võrreldes täpsemalt ja näha ette järgmiselt: „Ajakirjandusväljaande kirjastaja õigused kehtivad kaks aastat ajakirjandusväljaande esmakordsest õiguspärasest avaldamisest arvates.“

Magistritöö kolmandas peatükis analüüsiti, kuidas peaks kirjastaja oma ainuõigust teostama. Autori hinnangul peaks eelistama ainuõiguse *opt-out* võimalusega laiendatud kollektiivset teostamist. See võimaldaks vahendajal saada piisava esinduslikkusega KEO olemasolu korral KEO-lt luba korraga eelduslikult kõigi kirjastajate väljaannete kasutamiseks. See ei välistaks samas kirjastaja võimalust asuda oma ainuõigust soovi korral iseseisvalt teostama. Analüüsi tulemusena selgus ka, et kirjastaja tasu oleks kõige mõistlikum arvestada vahendaja poolt väljaande kasutamise teenitud tulu alusel, nt protsendina sellest. Kui vahendaja tulu kindlakstegemine osutub keerukaks, peaks pooltel olema võimalik leppida kokku tasu maksmises kindla summana. Arvestades mh DÜT direktiivi art-ga 15, tegi autor ettepaneku sätestada kirjastaja tasu arvestamine

AutÕS-s järgmiselt: „Ajakirjandusväljaande kirjastaja tasu arvestamise aluseks on infoühiskonna teenuse osutaja poolt väljaande kasutamise teenitud tulu, kui kirjastaja ja infoühiskonna teenuse osutaja ei ole kokku leppinud teisiti.“

Kõnealune ainuõigus võimaldaks kirjastajal saada vahendajalt tasu autorite teoseid sisaldavate väljaannete kasutamise eest. Ilma autorite teosteta ei oleks kirjastajal võimalik väljaande abil tulu teenida, mistõttu oleks õiglane, kui väljaande autorid saaksid kirjastajale makstud tasust õiglase ja proportsionaalse osa. Autorite õiguse saada kirjastajale makstud tasust osa sätestab ka DÜT direktiivi art 15 lg 5. Autorid oleksid kirjastajaga tasu jagamise läbirääkimiste pidamisel nõrgemas positsioonis, mistõttu tuleks seadusega välistada poolte võimalus leppida kokku, et kirjastaja ei jaga oma tasu autoritega. Samuti tuleks autoritele tagatava õiguse efektiivseks teostamiseks sätestada AutÕS-s nõue, et kirjastaja jagab autoritega tasu vähemalt kord aastas. Eelnevat arvestades tegi autor ettepaneku reguleerida kirjastaja tasu jagamist väljaande autoritega AutÕS-s järgmiselt: „Ajakirjandusväljaandes avaldatud teose autoril on õigus saada õiglane ja proportsionaalne osa tulust, mida ajakirjandusväljaande kirjastaja saab infoühiskonna teenuse osutajalt ajakirjandusväljaande kasutamise eest. Kokkulepe loobumise kohta õigusest saada õiglane ja proportsionaalne osa kirjastaja tulust on kehtetu. Ajakirjandusväljaande kirjastaja jagab väljaande autoriga tulu vähemalt kord aastas.“

Kokkuvõttes selgus magistritöö tulemusel, et kirjastaja autoriõiguslikku kaitset tuleks selleks, et tagada kirjastaja motivatsioon väljaannetesse investeerida ja ajakirjanduslikku sisu kättesaadavaks teha, veebikeskkonnas laiendada, kehtestades talle üldsusele kättesaadavaks tegemise ainuõiguse. Ainuõigus ei peaks kehtima artiklite pealkirjade kasutamise ega avalikule väljaandele linkimise suhtes, sest need ei kahjusta kirjastaja investeeringut, kuid on vajalikud vahendaja teenuse osutamiseks ning kasutaja huvide ja õigustega arvestamiseks. Ülejäänud sisu kättesaadavaks tegemiseks peaks vahendaja aga saama kirjastajalt loa ja maksuma talle tasu. Hinnates DÜT direktiivi art 15 lahendust, ei vasta see kirjastaja kaitseks vajalikele tingimustele osas, milles see ei paku kirjastajale kaitset tema investeeringut kahjustavate veebilinkide teadliku pakkumise eest. Samas on kirjastajal DÜT direktiivi järgi ainuõiguse ulatuse piirangu kitsa tõlgenduse korral tõhus kaitse väljaande sisu üleliigse kasutajale kättesaadavaks tegemise eest. Arvestades, et kirjastaja vajab kaitset eelkõige väljaande sisu üleliigse kasutajale kättesaadavaks tegemise eest, saab DÜT direktiivi lahendust kokkuvõtlikult pidada kirjastaja kaitseks vajalikele tingimustele vastavaks. Osalt pakub direktiiv kirjastajale isegi põhjendamatult laia kaitset, tagades kaitse ka isikutele, kellel puudub selleks veebikeskkonnas vajadus, ja toimingute suhtes, mis ei kahjusta kirjastaja investeeringut.

PRESS PUBLISHER'S COPYRIGHT PROTECTION IN ONLINE ENVIRONMENT AND POSSIBILITIES FOR ITS EXTENSION

Abstract

The dissemination of information through paper press publications has largely been replaced by the distribution of press content in the digital market. European publishers' revenue from paper publications fell by around € 13.45 billion between 2010 and 2014. Although journalistic content is increasingly distributed online, European publishers generated only around € 3.98 billion in online revenue between 2010 and 2014. Therefore, revenue generated online does not cover revenue lost due to reduced sales of paper publications.

Various companies operating in the online environment (e.g. news aggregators and search engine providers) distribute news and other content to their users (hereinafter intermediaries) and earn advertising revenue by reusing and making the content available. They use automatically generated snippets to provide the user with information about the content of the previewed web page and highlight the part of the web page most relevant to the user's query. According to research, almost half of the users find the information they are looking for in a preview and do not visit the website itself. This reduces the revenue earned by press publishers. Publishers' business model in the digital environment is mainly based on advertising revenue. For a business model based on advertising to work, users must visit the publisher's website, creating high traffic and an attractive place for businesses to buy advertising as a result. Given that users do not need to visit the publisher's website to access the content in almost half of the cases when using the services of intermediaries, publishers lose a significant part of their advertising revenue. Intermediaries perform copyright-relevant acts in the course of using the content of a press publication. Parts of the press publication are reproduced, adapted and made available to the public. However, there is no clear position on whether the mentioned activities of intermediaries violate the rights of publishers.

The massive use of press publications by intermediaries threatens the sustainability of press publishers. Publishers have taken investment risk and incurred considerable costs in compiling press publications. If publishers do not recoup their investments or do not make a sufficient profit on their investments, their motivation to invest in publications will decrease. Reducing investments or not investing negatively affects the availability of journalistic content. The European Court of Human Rights considers access to information from the press as a watchdog of society to be particularly important. Journalistic content allows for the formation of public opinion and an informed discussion. The question therefore arises as to whether such protection is sufficient to

motivate publishers to invest in publications and to make journalistic content available, even if publishers have protection under current law against the use of a publication online. If the existing protection of publishers is not sufficient, the next question arises as to under what conditions the protection of publishers in the online environment should be extended and what type and scope of protection publishers would need.

In 2019 the European Parliament and the Council adopted a Directive 2019/790 on copyright and related rights in the Digital Single Market (hereinafter DSM Directive). Article 15 of the DSM Directive provides the publisher of a press publication with the exclusive rights provided for in the Directive 2001/29/EC of the European Parliament and the Council (hereinafter InfoSoc Directive) to reproduce the press publication and make it available to the public by information society service providers.

In light of the above, the aim of this master's thesis is to assess whether and under what conditions the existing copyright protection of a press publisher should be extended, and following that, what the content and scope of publisher protection should be and how the rights should be exercised. The second aim of the master's thesis is to assess whether the solution proposed in Article 15 of the DSM Directive meets the conditions necessary for the protection of publishers and how the solution of the Directive should be transposed into Estonian law.

This master's thesis consists of three chapters. The first chapter deals with the copyright protection of a press publisher under the current law and its shortcomings. The chapter analyses the existing copyright protection of publishers in the online environment, the shortcomings of the protection and the most appropriate regime to extend the protection of publishers. The second chapter deals with the conditions of the exclusive right necessary to extend the protection of a press publisher. It analyses whom the exclusive right should be granted to and what the content and scope of the exclusive right should be. The third chapter deals with the exercise of the exclusive right of the publisher analysed in the second chapter. The chapter analyses how publishers should exercise the exclusive right granted to them and how publishers' fees should be collected and distributed.

When answering the research questions, the primary sources are the relevant Estonian legislation, in particular the Copyright Act (hereinafter CA), and the relevant EU directives. The most important directives are the DSM Directive, which establishes neighboring right for the press publishers, the InfoSoc Directive, which harmonises the right of reproduction and making available to the public, and Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council on the legal

protection of databases (hereinafter Database Directive). In addition to legislation, the case law of the European Court of Justice and the Estonian Supreme Court is interpreted. Secondary sources are copyright literature, including German legal literature. As publishers of German press publications have a neighboring right, German literature can help to identify problematic areas and propose appropriate solutions. German law has also been followed in the drafting of Article 15 of the DSM Directive.

To answer the research questions mainly analytical and comparative research methods are used. An analysis of CA and relevant EU law, in particular the Database Directive, and the case law of the European Court of Justice explaining the latter will be carried out to determine which rights the publisher has under the current law in relation to the use of part of press publications and whether these rights are sufficient to protect the publisher online. With regard to the possibilities for extending the publisher's protection, the case law of the European Court of Justice on exclusive rights will be analysed in order to assess if and how the Court's views should be applied to the protection of publishers. In order to assess the suitability of the solution proposed in Article 15 of the DSM Directive, the content and scope of the protection that publishers would need online is compared with the content and scope of the protection granted to publishers by the Directive.

In order to answer the question of whether the existing copyright protection of a press publisher should be extended, it is first necessary to analyse the protection of a publisher under the current law. The publication consists of various works, mainly articles and photographs. Their authors are the individuals who have created the works, for example journalists and photographers, but not the publisher. The publication as a whole can be considered a collective work within the meaning of § 31 (1) of the CA, the copyright of which can, on the basis of § 31 (2) of the CA, initially belong only to a natural person. The publication can also be considered a collection within the meaning of § 34 (1) of the CA, the copyright of which can initially belong to an individual publisher or, for example, to editor-in-chief of the publication or a responsible publisher. As a rule, a publisher is a legal entity that cannot be an author pursuant to CA. However, the author's economic rights can belong to a legal entity. Pursuant to § 31 (2) of the CA, the economic rights of a publication as a collective work are transferred by operation of law to a publisher who is a legal person. Pursuant to § 32 (1) of the CA, the economic rights of all works created in the course of the performance of a permanent work function, including articles, photographs and collections, are presumably transferred by operation of law to a publisher and, to the extent that the economic rights have not been transferred by law, they are generally transferred by agreement. For works created to fulfill a single order, the assignment agreements may differ. If a publisher is the owner of the economic

rights, he or she has protection against the use of copyright-protected parts of the publication. A publication is generally also considered to be a database within the meaning of § 75² of the CA, in respect of which the publisher who has made a significant investment in the publication has the exclusive rights provided for in § 75⁴ (1) of the CA, which protect him from using a substantial part of the publication. A publisher therefore usually owns the economic rights of an author and the rights of the maker of a database in relation to the publication.

The question then arises as to whether the publisher's existing protection is sufficient to ensure the publisher's investment motivation and the availability of journalistic content. Use of the content in respect of which a publisher has exclusive rights requires publisher's permission and payment of a fee, but in practice intermediaries do not enter into licensing agreements for the use of publisher's content. Entering into licensing agreements is in practice impeded, because a publisher in order to negotiate the use of the content, has to prove the existence of its exclusive rights. A publisher has to prove whether that the economic rights of an author belong to him and the intermediary is using the copyright-protected part of the publication, or that he has made a significant investment in the publication and the intermediary uses a substantial part of the publication. The publisher's protection against the use of individual parts of the publication is disputable under both, the copyright and the exclusive rights of the maker of the database. Difficulties in proving the existence of exclusive rights and uncertainty as to whether those exclusive rights cover the use of single parts of publication allow intermediaries to use publisher's content without concluding licensing agreements. The use of content covered by the publisher's exclusive right without publisher's consent is free-riding on the publisher's investment, as the intermediary earns revenue from the publisher's content, even though he has not borne the costs of creating it. The publisher's ineffective control over the use of its content makes it difficult for the publisher to recoup the investment made. If an intermediary makes the publication available to the user to such extent that the users' need for information is fulfilled and the user does not need to visit the original source, the publisher is deprived of significant advertisement revenue. Difficulties in recouping investments reduce the publisher's investment motivation and the availability of journalistic content. Due to declining revenues, some publishers have closed down or reduced the number of editorial members. The publisher's existing protection is therefore not sufficient to ensure publisher's investment motivation and the availability of journalistic content. Consequently, the publisher's protection should be extended in the online environment. Difficulties in proving the existence of exclusive rights and uncertainty as to the legality of the use of parts of a publication could be eliminated by introducing a special neighboring right for the press publisher.

Next arises the question about the content and scope of the exclusive right that a publisher would need online. It was first analysed who should be the subject of the new exclusive right and whether the DSM Directive adequately defines the subject. The analysis showed that the exclusive right of a press publisher should be granted to the person who has made the financial investment to publish the publication and on whose initiative and editorial responsibility the publication is published. In order to be protected, a person should publish publications in the course of economic activity, make publications available online and the person's business model should be based primarily on advertising revenue. A publication should be considered a collection of works that informs the public and the content of which is independent and reliable. The DSM Directive grants protection to suitable persons but unjustifiably extends the protection to a person whose publication is not independent and reliable and to a person who does not make publications available online.

The intermediary reposts individual parts of the publisher's publication on its website so that the user can access the publication at a place and time of his choice. If the intermediary reposts publisher's content so that the user can read the content without visiting the original source, then the reposting damages publisher's investment. The publisher would have protection against such reposting if to grant him the exclusive right of making available to the public, stipulated in Article 3 (2) of the InfoSoc Directive. The same right is granted to publisher by Article 15 (1) of the DSM Directive. This exclusive right should only apply to the use of content by intermediaries. Reposting by users does not usually amount to free-riding on the investment of the publisher since they do not earn revenue from this. Moreover, the users by reposting exercise their freedom of expression. According to Article 15 (1) of the DSM Directive, a publisher also only has exclusive rights in relation to the use of content by an information society service provider. In order to make parts of the publication available to the public, the intermediary reproduces parts of the publication. However, reproduction has no independent value and it does not harm the investment of the publisher. The publisher's investment is also not affected by the reproduction that takes place during the indexing of its websites. At the same time, indexing of web pages is necessary for the intermediary to be able to include web pages in its databases and make them visible as search results. Stopping indexing would reduce the amount of content made available to the user. The indexing of the publisher's websites could also be considered as a temporary reproduction provided for in § 18¹ (1) of the CA that is allowed without the consent of the rightsholder. In any case, the publisher does not need the right to reproduction for the protection of its investment. Article 15 (1) of the DSM Directive, however, unjustifiably grants the publisher the reproduction right provided for in Article 2 of the InfoSoc Directive.

The intermediary generally makes parts of the publication available to users differently from the publisher's website. For example, the text of the article is made available in part and the photographs in a smaller format. The intermediary may thus distort the publication and damage the publisher's reputation. Therefore, the question arises as to whether the publisher would need the exclusive right to adaptation of the publication. The publisher is not, however, harmed by the adaptation of the publication but by making the adaptation available to the public. The exclusive right of making available to the public also includes the right to make an object available in its adapted form. If to grant the publisher the right of making available to the public then the intermediary would also need permission to make the adaptation of the publication available and the publisher could by that control which version of the publication is made available to the user. The publisher does not, therefore, need a separate right to adaptation, nor is it granted to the publisher by the DSM Directive.

In order to strike a balance between the interests of the publisher, the intermediary and the user, the publisher's exclusive right should not apply to the use of the titles of the articles. Their use does not harm the publisher's investment but is necessary for the intermediary to provide the service. However, the exclusive right should apply to the use of images and individual sentences in the publication, as their reposting could be detrimental to the publisher's investment. Under the exception of the very short extract provided for in Article 15 (1) (4) of the DSM Directive, the intermediary is generally allowed to use the titles of the articles but not the images. According to a narrow interpretation of the exception, the intermediary is not allowed to use individual sentences of the publication, but a broad interpretation would allow it. In case of a broad interpretation the solution of the Directive would not be effective, as the publisher could still not prevent the intermediary making the content excessively available to users. Nor should the publisher's exclusive right apply to linking to publisher's public content, as this does not harm publisher's investment but is necessary for the intermediary to provide the service. However, the publisher would need protection from knowingly providing links that enable the user to circumvent the restrictions taken by the publisher or that enable access to the publication published illegally without the publisher's consent. The publisher does not have protection against the provision of such links under the DSM Directive. The solution of the Directive is thus not effective in that respect. Even if the intermediary knows that such linking harms the publisher's investment, the intermediary has no motivation to stop it.

Another question that arises is how a publisher should exercise its exclusive right. In the view of the author, extended collective licensing should be the preferred form of exercising the exclusive

right. This would enable an intermediary to obtain permission to use the publications of all publishers at the same time from a collective management organisation, provided that the organisation is sufficiently representative. At the same time, this would be without prejudice to the publisher's ability to exercise his exclusive right independently if he wishes so. Furthermore, it would be reasonable to calculate the publisher's fee on the basis of the income earned by the intermediary from the use of the publication. If it is difficult to determine the turnover of the intermediary, the parties should be able to agree on a fixed fee. Thus, in the author's opinion, the CA could prescribe a general rule that the publisher's fee is calculated on the basis of the income earned by the intermediary through the use of the publication unless the publisher and the intermediary have agreed otherwise. In addition, the publisher would receive a fee from the intermediary for the use of publications containing the authors' works. Given that authors play an important role in creating and publishing the publication, it would be fair for the authors of the publication used by the intermediary to receive a fair and proportionate share of the remuneration paid to the publisher. The authors' right to a fair and proportionate share of the publisher's remuneration should be stipulated in the CA with the specification that an agreement to waive the right to receive a fair and proportionate remuneration is invalid.

In conclusion, the publisher's existing copyright protection should be extended in the online environment in order to ensure the publisher's motivation to invest in publications and make journalistic content available. Deficiencies in publisher protection which make it more difficult to conclude licensing agreements with intermediaries and which due to free-riding reduce the publisher's incentive to invest in publications, can be remedied by giving the publisher a new neighboring right. The publisher would have sufficient protection in the online environment if to grant him the exclusive right to make the publication available to the public by an intermediary. The exclusive right should not apply to the use of article titles or web links to a publicly available publication, as they do not harm the publisher's investment but are necessary to provide the intermediary service and to take into account the interests and rights of the end user. When exercising a publisher's exclusive right, preference should be given to extended collective licensing of the exclusive right. Article 15 of the DSM Directive is ineffective in protecting a publisher insofar as it does not protect a publisher from the provision of web links which are detrimental to publisher's investment. In other respects, Article 15 of the DSM Directive is generally effective in protecting a publisher's investment, in part even to an unreasonably wide scope, ensuring protection also for those who do not need it online and for acts which do not harm the publisher's investment.

KASUTATUD ALLIKAD

Kasutatud kirjandus

1. Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste seaduse eelnõu seletuskirja projekt, 21.07.2014. – https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/autorioiguse_seletuskiri-21-7-2014.pdf (26.02.2020).
2. Barthel, M. Despite subscription surges for largest U.S. newspapers, circulation and revenue fall for industry overall. 2017. – <https://www.pewresearch.org/2017/circulation-and-revenue-fall-for-newspaper-industry> (31.01.2020).
3. Bell, A. The Language of News Media. Oxford: Blackwell, 1991.
4. Bently, L; Sherman, B. Intellectual Property Law. Fourth Edition. Oxford University Press, 2014.
5. Council of Europe. Recommendations and Declarations of the Committee of Ministers of the Council of Europe in the field of media and information society. Strasbourg, 2016. – <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTM> (12.03.2020).
6. D. Daniel. On Newspaper Headlines as Relevance Optimizers. Journal of Pragmatics. Volume 35, 2003. – <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs> (14.03.2020).
7. Depoorter, B; Menell, P. Research Handbook on the Economics of Intellectual Property Law: Volume 1: Theory. Edward Elgar Publishing, 2019.
8. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 4., täiend. vlj. Tallinn: Juura 2017.
9. EFY. Fonogrammide kasutamise tasumäärad. Internetiraadiod ja muusikavideod. – <http://www.efy.ee/wp-content/uploads/2018/03> (24.03.2020).
10. EK C-444/03, *meta Fackler KG versus Bundesrepublik Deutschland*, ECLI:EU:C:2005:64, kohtujurist P. Légeri ettepanek.
11. Equality and Human Rights. Article 10: Freedom of expression. – <https://www.equalityhumanrights.com/en/> (15.03.2020).
12. Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv autoriõiguste kohta digitaalsel ühtsel turul. Brüssel, 14.9.2016. COM (2016), 593 final.
13. Eurobarometer: Internet users' preferences for accessing content online. Study, 14 September 2016. – <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/eurobarometer-internet-users-preferences-accessing-content-online> (10.01.2020).
14. Euroopa Komisjon. Euroopa Komisjon teeb ettepaneku ELi autoriõiguse eeskirjade ajakohastamiseks, et toetada Euroopa kultuuri arengut ja tarbimist. – <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/et> (10.01.2020).
15. European Commission. Impact assessment on the modernisation of EU copyright rules. Brussels, 14.9.2016. SWD (2016), 301 final, part 1/3.
16. Foged, T. Licensing Schemes in an On-Demand World. – European Intellectual Property Review, Issue 1, 2010.
17. Gesetzentwurf der Bundesregierung. Entwurf eines Siebenten Gesetzes zur Änderung des Urheberrechtsgesetzes. 17/11470.
18. Hedley, S. The Law of Electronic Commerce and the Internet in the UK and Ireland. Taylor & Francis, 2017.
19. Hegemann, J; Heine, R. Für ein Leistungsschutzrecht für Presseverleger. AfP 2009.

20. Hoffmann, T; Kelli, A; Värvi, A. Abstraktsioonipõhimõte Eesti ja Saksa intellektuaalse omandi õiguses. – *Juridica* 7/2012.
21. Horizont. Auflagen von "Spiegel", "Welt" und "Bild" brechen zweistellig ein, 2016. – <https://www.horizont.net/nachrichten/Auflagen-von-Spiegel-Welt-und-Bild-brechen-zweistellig-ein> (10.01.2020).
22. Human Rights Centre. Freedom of expression. – <https://humanrights.ee/en/freedom-of-expression> (15.03.2020).
23. Kauert, M. Das Leistungsschutzrecht des Verlegers: Eine Untersuchung des Rechtsschutzes der Verleger unter besonderer Berücksichtigung von § 63a UrhG. 1. Aufl. Walter de Gruyter, 2008.
24. Koroch, S. Das Leistungsschutzrecht des Presseverlegers: Legitimation, Konzeption und Reflektion der §§ 87f bis 87h UrhG. Mohr Siebeck, 2016.
25. Lemley, M. A. Property, Intellectual Property and Free Riding. *Discovery*, 2005. – <https://blogs.commonstons.georgetown.edu/ip/files/Lemley-Property-IP-Free-Riding.pdf> (02.03.2020).
26. Lepik, G. Teose originaalsus Eesti ja Euroopa autoriõiguses – *Juridica* 2015/9.
27. LexisNexis. Information society services and e-commerce. Practice Note. – <https://www.lexisnexis.co.uk/legal/guidance/information-society-services-and-e-commerce> (17.03.2020).
28. Mauelshagen, I. Online-Inhalte, Internet-Suchmaschinen und Vergütungsansprüche: die kartellrechtlichen Grenzen des Leistungsschutzrechts für Presseverleger. 1. Aufl. Baden-Baden: Nomos 2018.
29. McJohn, S. M. Copyright: Examples and Explanations. Aspen Publishers Online, 2006.
30. Nemvalts, K. Kavandatava autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste seaduse eelnõuga ning kehtiva autoriõiguse seadusega (AutÕS) kaasnevate muude õigusmõtjude kaardistamine, 2014. – https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/autorioiguse_seaduse_eelnou (26.02.2020).
31. Nielsen, R. K. Challenges and opportunities for news media and journalism in an increasingly digital, mobile, and social media environment. Reuters Institute for the Study of Journalism, 2016. – <https://rm.coe.int/16806c0385> (13.03.2020).
32. Nouvelles règles de droit d'auteur en France: notre mise en conformité avec la loi, 2019. – <https://france.googleblog.com/comment-nous-respectons-le-droit-dauteur.html> (17.02.2020).
33. Otterwell, L; Bray, D. Search for Answers – Search Engine Functionality and Infringement Concerns. Copyright World, 2005.
34. Preissl, B; Haucap, J; Curwen, P. Telecommunication Markets: Drivers and Impediments. Springer Science & Business Media, 2009.
35. Priora, G. News Aggregation and the Reform of EU Copyright Law, 2018. – <https://cmds.ceu.edu/article/2018-07-03/news-aggregation-and-reform-eu-copyright-law> (29.02.2020).
36. R. Kazemi. Online-Nachrichten in Suchmaschinen – Ein Verstoß gegen das deutsche Urheberrecht? *CR* 2007.
37. Smith, G. Copiepresse vs. Google. The Belgian Judgment Dissected, 2007. – <https://www.twobirds.com/en/news/articles/2007/copiepresse-v-google> (21.02.2020).
38. Spindler, G (Hrsg.); Schuster, F (Hrsg.). Recht der elektronischen Medien. Kommentar. 3. Aufl. München: Verlag C. H. Beck, 2015.

39. Statista. Werbeumsätze von Google in den Jahren 2001 bis 2019. – <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/75188/umfrage/werbeumsatz-von-google-seit-2001/> (07.04.2020).
40. Tartu Ülikooli Raamatukogu. Avatud juurdepääs. – <https://utlib.ut.ee/avatud-juurdepaas> (18.04.2020).
41. The Guardian. The world's 50 most powerful blogs. – <https://www.theguardian.com/technology/2008/mar/09/blogs> (12.03.2020).
42. Varul, P. jt (koost). Võlaõiguseadus II. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2019.
43. Vasamäe, E. Autoriõiguste ja autoriõigusega kaasnevate õiguste jätkusuutlik kollektiivne teostamine. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2014.
44. VG Media. Tarif: Presseverleger. Digitale verlegerische Angebote. – <https://www.vg-media.de/de/digitale-verlegerische-angebote/tarif.html> (24.03.2020).
45. Waelde, C; Edwards, L. Law and the Internet. Third Edition. Oxford: Hart Publishing, 2009.
46. Wandtke, A. A; Bullinger, W. Praxiskommentar Urheberrecht: UrhR. 5. Aufl. München: Verlag C. H. Beck, 2019.
47. *What are Different Types of Search Engines?* – <https://www.webnots.com/what-are-different-types-of-search-engines/> (20.02.2020).
48. What is a Hyperlink? Definition & Explanation. – <https://study.com/academy/lesson/what-is-a-hyperlink-definition> (20.03.2020).
49. Whitmore, N. J. Extending Copyright Protection to Combat Free-Riding by Digital News Aggregators and Online Search Engines. 24 Cath. U. L. & Tech, 2015. – <https://scholarship.law.edu/cgi/viewcontent> (29.02.2020).
50. WIPO Publication No. 909(E). Understanding Copyright and Related Rights.
51. WIPO. Copyright and Related Rights Introduction to the International Legal Framework. Singapore, 2015.

Kasutatud õigusaktid

52. Autoriõiguse seadus¹. – RT I, 19.03.2019, 55.
53. Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioon. – RT II 1994, 16, 49.
54. Code de la propriété intellectuelle. Version consolidée au 9 mars 2020.
55. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 15.05.2015, 2.
56. Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioon. – ELT C 326, lk 1–390.
57. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2015/1535, 9. september 2015, millega nähakse ette tehnilistest eeskirjadest ning infoühiskonna teenuste eeskirjadest teatamise kord. – ELT L 241, lk 1–15.
58. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2019/790, 17. aprill 2019, mis käsitleb autoriõigust ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi digitaalsel ühtsel turul ning millega muudetakse direktiive 96/9/EÜ ja 2001/29/EÜ. – ELT L 130, lk 92–125.

59. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2001/29/EÜ, 22. mai 2001, autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas. – ELT L 167, lk 10–19.
60. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2006/115/EÜ, 12. detsember 2006, rentimis- ja laenutamiseõiguse ja teatavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta intellektuaalomandi vallas. – ELT L 376, lk 28–35.
61. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/26/EL, 26. veebruar 2014, autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kollektiivse teostamise ning muusikateose internetis kasutamise õiguse multiterritoriaalse litsentsimise kohta siseturul. – ELT L 84, lk 72–98.
62. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 96/9/EÜ, 11. märts 1996, andmebaaside õiguskaitse kohta. – ELT L 77, lk 20–28.
63. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54.
64. Meediateenuste seadus¹. RT I, 06.01.2011, 1.
65. Mittetulundusühingute seadus. – RT I, 19.03.2019, 2.
66. Nõukogu direktiiv 93/83/EMÜ, 27. september 1993, teatavate satelliitlevile ja kaabli kaudu taasedastamisele kohaldatavaid autoriõigusi ja sellega kaasnevaid õigusi käsitlevate eeskirjade kooskõlastamise kohta. – ELT L 248, lk 15–21.
67. Teose esitaja, fonogrammitootja ja ringhäälinguorganisatsiooni kaitse rahvusvaheline konventsioon. – RT II 1999, 27, 165.
68. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I, 06.12.2018, 3.
69. Urheberrechtsgesetz. v. 28.11.2018 I 2014.
70. Võlaõigusseadus. – RT I, 08.01.2020, 10.

Kasutatud kohtupraktika

Euroopa Kohtu lahendid

71. EKm C-348/13, *BestWater International GmbH versus Michael Mebes*, ECLI:EU:C:2014:2315.
72. EKo C-444/02, *Fixtures Marketing Ltd versus Organismos prognostikon agonon podofairou AE (OPAP)*, ECLI:EU:C:2004:697.
73. EKo C-145/10, *Eva-Maria Painer versus Standard VerlagsGmbH jt*, ECLI:EU:C:2011:798.
74. EKo C-160/15, *GS Media BV versus Sanoma Media Netherlands BV*, ECLI:EU:C:2016:644.
75. EKo C-161/17, *Land Nordrhein-Westfalen versus Dirk Renckhoff*, ECLI:EU:C:2018:634.
76. EKo C-202/12, *Innoweb BV versus Wegener ICT Media BV*, ECLI:EU:C:2013:850.
77. EKo C-299/17, *VG Media Gesellschaft zur Verwertung der Urheber- und Leistungsschutzrechte von Medienunternehmen mbH versus Google LLC*, ECLI:EU:C:2019:716.
78. EKo C-304/07, *Directmedia Publishing GmbH versus Albert-Ludwigs-Universität Freiburg*, ECLI:EU:C:2008:552.
79. EKo C-324/09, *L'Oréal SA versus eBay International AG*, EU:C:2011:474.

80. EKo C-360/13, *Public Relations Consultants Association Ltd versus Newspaper Licensing Agency Ltd jt*, ECLI:EU:C:2014:1195.
81. EKo C-390/18, *AIRBNB Ireland UC*, ECLI:EU:C:2019:1112.
82. EKo C-403/08, *Football Association Premier League Ltd jt versus QC Leisure jt*, ECLI:EU:C:2011:631.
83. EKo C-466/12, *Nils Svensson jt versus Retriever Sverige AB*, ECLI:EU:C:2014:76.
84. EKo C-5/08, *Infopaq International A/S versus Danske Dagblades Forening*, ECLI:EU:C:2009:465.
85. EKo C-607/11, *ITV Broadcasting jt versus TVCatchup*, ECLI:EU:C:2013:147.
86. EKo C-73/07, *Tietosuojavaltuutettu versus Satakunnan Markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy*, ECLI:EU:C:2008:266.

Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendid

87. EIKo 3111/10, *Ahmet Yildirim vs. Turkey*.
88. EIKo 39534/07, *Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung eines wirtschaftlich gesunden land- und forstwirtschaftlichen Grundbesitzes vs. Austria*.

Riigisisene kohtupraktika

Eesti

89. RKTko 2-14-56641.
90. RKTko 3-2-1-71-12.
91. RKTko 3-2-1-124-06.
92. RKTko 3-2-1-39-03.

Saksamaa

93. BGH, 17.07.2003, I ZR 259/00.
94. BVerfG, 10.10.2016, 1 BvR 2136/14.
95. BVerfG, 08.10.1996, 1 BvR 1183/90.
96. LG München I, 01.03.2002, 21 O 9997/01.
97. LG München I, 05.02.2016, 37 O 23580/15.
98. OLG München, 14.07.2016, 29 U 953/16.

Ühendkuningriigid

99. *Noah v Shuba*. FSR 14, 1991.

100. *Missing Link Software v Magee*. FSR 361, 1989.

101. *Stevenson, Jordan Harrison Ltd v MacDonald & Evans*. 1 TLR 101, 1952.

102. *The Newspaper Licensing Agency Ltd v Meltwater Holding BV*. EWHC 3099 (Ch), 2010.

USA

103. *Associated Press vs. Meltwater U.S. Holdings, Inc.* S.D.N.Y, 1:12-cv-01087, 2013.

104. *Barclays Capital Inc. vs. Theflyonthewall.com, Inc.* 2d Cir. 650 F.3d 876, 2011.

Muud riigid

105. *Algemeen Dagblad BV v Eureka Internetdiensten (Krantem.com)*. ECDR 1, 2002.

106. *Copiepresse SCRL vs. Google Inc.* Prohibition injunction of the President of the High Court of Brussels. 13.02.2007.

107. *Danske Dagblades Forening vs. Newsbooster.com*. Copenhagen Bailiffs Court. 05.07.2002.

108. *Fairfax Media Publications Pty Ltd v Reed International Books Australia Pty Ltd*. FCA 984, 2010.